

ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİNİN YÖNETİMİNDE
PLANLAMA, KONTROL VE KARAR VERME SÜRECİNDE
BİLGİ SİSTEMİ

Hansın Tunçkanat

Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin

Kütüphanecilik Anabilim Dalı için öngördüğü

Doktora Tezi

olarak hazırlanmıştır

ANKARA

MAYIS, 1987

" Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne"

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Kütüphanecilik Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Osman Ersoy Başkan *Osman Ersoy*

Prof.Dr. İlhan Kum Üye *İlhan Kum*

Doç.Dr. Nilüfer Tuncer Üye *Nilüfer Tuncer*

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

18/6/1987

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Tuğrul ÇUBUKÇU
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bilimsel ve teknik yayınların sayısının hızla artması, bilim ve teknik alanda uzmanlaşma, fiyat artışı, kütüphane teknolojisindeki gelişmeler, v.b. gibi nedenler karşısında, günümüzün diğer kurumları gibi, üniversite kütüphaneleri büyümekte, sağladıkları hizmetler çeşit ve sayıca artarak yönetim fonksiyonu karmaşıklaşmaktadır. Karmaşıklık ise yönetimde etkinliğin sağlanmasını güçleştirmektedir.

Oysa kütüphaneler, kısıtlı kaynaklarını daha iyi kullanmak ve araştırmacıların artan belge gereksinimine cevap verebilmek için; bilginin organize edilmesi, saklanması ve iletişimi ile ilgili çeşitli sorunlarını çözmek zorundadırlar. Öyleyse hızla değişen ve büyüyen sorunlar karşısında, kütüphaneciler, başarılarını rastlantıya bağlı olmaktan kurtarmalıdırlar.

Bu nedenlerle, kütüphanenin sorunlarını çözmek ve mevcut çözümler içinden en uygun olanını seçmek, kütüphanenin yönetiminden sorumlu kütüphanecilerin önde gelen görevleri arasındadır. Çalışmamızda, üniversite kütüphanesinin yönetiminden sorumlu kütüphanecilerin, kararlarını başarılı kılacak bilgileri belirlemek için, kütüphanenin işleyişi ile ilgili bilgiler bir sistem bütünlüğü içinde incelenmiştir.

Çalışmamızda, araştırma kapsamı içine giren üniversite kütüphanelerinde, kütüphanenin faaliyetlerine

ilişkin toplanan bilgileri belirlemede, anketimizi içtenlikle yanıtlayan ve bu konuda her türlü kolaylığı gösteren tüm kütüphanecilere saygılarımı sunmak istiyorum.

Bu çalışmanın yönetiminde ve titizlikle denetlenmesindeki katkıları nedeniyle Doç. Dr. Nilüfer Tuncer'e, çalışmanın başından beri bana destek olan Dr. Hasan Dener'e ve çalışmayı sabırla okuyarak şekil yönünden değerli katkıda bulunan Yük. Müh. Mehmet Özgüven'e teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, çalışmamda bana güven veren ve rahat bir çalışma ortamı hazırlayan eşime, anne ve babama olan duygularım her türlü teşekkürün üzerinde değer taşımaktadır.

H.T.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u> <u>No.</u>
ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	VIII
I. GİRİŞ	1
I.1 Üniversite Kütüphanelerini Etkileyen Gelişme ve Değişiklikler	1
I.1.1 Bilimsel ve Teknik Yayınlardaki Artış	1
I.1.2 Bilimsel ve Teknoloji Alanındaki Uzmanlaşma	2
I.1.3 Fiyat Artışı	3
I.1.4 Kütüphane Teknolojisindeki Gelişmeler	3
I.2 Problem	3
I.3 Amaç ve Hipotez	4
I.4 Yöntem	6
I.5 Literatür	7
I. Bölümün Dipnotları	10
II. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİ, YÖNETİM, SİSTEM VE BİLGİ KAVRAMLARI	11
II.1 Kütüphane Olgusunun Eskiliği	11
II.1.1 Türkiye'de Üniversite Kütüphanelerinin Durumu	16
II.2 Yönetim ve Örgüt	20
II.3 Sistem Kavramı	24
II.4 Bilgi ve Veri Kavramı	26
II. Bölümün Dipnotları	29

	<u>Sayfa No.</u>
III. MODEL KÜTÜPHANE	33
III.1 Model Kütüphanenin Amaç ve İşlevleri	35
III.2 Örgütsel Yapı	38
III.3 Teknik Hizmetler	41
III.3.1 Sağlama	41
III.3.2 Sağlama Alt Sistemine İlişkin Olası Kararlar	46
III.3.3 Kataloqlama Alt Sistemi	60
III.3.3.1 Kataloqlama	64
III.3.4 Sağlama ve Kataloqlama Alt Sistemi Arasındaki İlişkiler	72
III.4 Okuyucu Hizmetleri	73
III.4.1 Ödünç Verme	73
III.4.2 Danışma Bölümü	84
III.5 Teknik Hizmetler ve Okuyucu Hizmetlerine İlişkin Verilerin Sistem Bütünlüğü Açısından İncelenmesi	96
III.6 Model Kütüphanenin Faaliyetlerine İlişkin Bilgiler	97
III. Bölüm Dipnotları	124
IV. ANKARA'DAKİ ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE DURUM SAPTAMASI VE DEĞERLENDİRME	131
IV.1 Durum Saptaması	131
IV.2 Değerlendirme	133
V. SONUÇ	141
EK-I	146
TABLolar	154
KAYNAKÇA	167
ÖZET	174
ABSTRACT	176

KISALTMALAR

A.B.D.	Amerika Birleşik Devletleri
A.Ü. D.T.C.F. Kütüphanesi	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi
A.Ü. Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi	Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi
A.Ü. Fen Fakültesi Kütüphanesi	Ankara Üniversitesi Fen Fakülte- si Kütüphanesi
A.Ü. Hukuk Fakültesi Kütüphanesi	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakül- tesi Kütüphanesi
A.Ü. Siyasal Bilgi- ler Fakültesi Kütüphanesi	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi
A.Ü. Tıp Fakültesi Kütüphanesi	Ankara Üniversitesi Tıp Fakül- tesi Kütüphanesi
A.Ü. Veteriner Fakül- tesi Kütüphanesi	Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Kütüphanesi
A.Ü. Ziraat Fakültesi Kütüphanesi	Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Kütüphanesi
G.Ü. Merkez Kütüp- hanesi	Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi
H.Ü. Beytepe Merkez Kütüphanesi	Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi
H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphanesi	Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi
O.D.T.Ü. Kütüphanesi	Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi

I. GİRİŞ

Gelişmişliğin önemli göstergelerinden biri sayılan kütüphaneler, yazının tarihi kadar eski olan kurumlardır. İnsanlığın bilimsel, teknik ve kültürel gelişmesi içinde bilginin organize edilmesi, saklanması ve iletişimde oynadığı etkin rol ile, kütüphaneler, toplumun önemli temel taşlarından birini oluştururlar.

Günümüzde bilim, teknoloji, araştırma ve geliştirme alanındaki hızlı gelişmeler, üniversite kütüphanelerini 20. yüzyılın başından itibaren önemli bir dönüm noktasına getirmiştir.

Yurdumuzda bilim, teknoloji, araştırma ve geliştirme alanındaki hızlı gelişmeler, bilimsel iletişim sürecinin önemli bir halkasını oluşturan üniversite kütüphanelerini nitelik ve nicelik yönünden etkilemektedir.

I.1 Üniversite Kütüphanelerini Etkileyen Gelişme ve Değişiklikler

Bizce bu gelişmelerin en önemlileri şunlardır:

I.1.1 Bilimsel ve Teknik Yayınlardaki Artış

İkinci Dünya Savaşından bu yana bilim adamı, araştırmacı ve bilimsel çalışma sayısı hızla artmakta, bunun doğal

sonucu olarak bilimsel yayınlar sayıca ve hacimce çoğalmaktadır.

Yayın hayatındaki bu gelişmelere karşılık araştırmacıların okuyabilmek için ayırdıkları zaman kısıtlı kalmakta, başka bir deyişle, bugünkü koşullarda okuyucu giderek daha az yayın izleyebilmektedir. Bu nedenle, üniversite kütüphaneleri, kullanıcıların yayınlar içinden gereksinmelerine en iyi cevap verecek olanları sağlayacak etkili yöntemleri geliştirmek zorundadırlar.

I.1.2 Bilim ve Teknoloji Alanında Uzmanlaşma

Bilim ve teknoloji alanındaki uzmanlaşma, üniversite kütüphanelerini etkileyen önemli bir başka faktördür.

Sözgelişi fiziğin birçok dalını içeren bilimsel bir süreli yayın, fiziğin belli bir dalında uzmanlaşan araştırmacıların gereksinmelerine giderek daha az cevap vermektedir. Elsdon-Dew'a göre, belli bir konunun bir dalında uzmanlaşan bilimsel bir süreli yayın, bundan yararlananların gereksinmelerine %10 oranında, aynı konuda birçok dalı içeren bilimsel bir süreli yayın ise bu gereksinmenin %2'sine cevap vermektedir⁽¹⁾. Başka bir deyişle, araştırmacılar çalışmalarını için daha çok bilgi kaynağına gereksinme duymaktadırlar.

Bugünkü yayımlanış biçimiyle, süreli yayınların içindeki makalelerin önemli bir bölümü ya okuyucuyu

doğrudan ilgilendirmemekte ya da okunacak kadar ilgisini çekmemektedir. Bu nedenlerle kütüphaneler, araştırmacıların gereksinmelerine hiç değilse, her yıl aynı oranda cevap verebilmek için teorik olarak daha fazla kaynak ayırmak zorundadırlar.

I.1.3 Fiyat Artışı

Enerji, hammadde ve işçilik ücretlerindeki artışın yayın hayatına etkisi önemli boyutlara ulaşmaktadır. Özellikle süreli yayınlarda bu artış daha da çarpıcıdır (Tablo 13).

I.1.4 Kütüphane Teknolojisindeki Gelişmeler

Gelişen teknolojinin ürünleri, yeni makina ve yardımcı araç ve gereçler, çalışma yöntemlerini değiştirmekte ve etkilemektedir. Buna bağlı olarak, kütüphanecilerde ve kütüphanede çalışanlarda yeni yeteneklerin gelişmesi gerekmektedir. Bilgisayar bu olgunun somut bir göstergesidir.

I.2 Problem

Üniversite kütüphanelerinin önemli sorunlarından biri, kütüphanenin amaçlarını tanımlamak ve sağladığı hizmetlerin nesnel ölçütlerini bulmak, ya da herhangi bir

hizmetin verilmemesi durumunda kazanılan-kaybedilen değerin ne olduğunu belirlemektir.

Bu temel sorunun yanısıra, günümüzün diğer modern örgütleri gibi; üniversite kütüphanelerinin hızla büyümesi, sağladıkları hizmetlerin çeşit ve sayıca artması, v.b., nedenlerden dolayı, üniversite kütüphanelerinin etkili olarak yönetimi, daha da zorlaşmaktadır.

Yönetim bilimine göre, yöneticinin uygun ve etkili kararlar alabilmesi, örgüte ilişkin değişik ve çok miktarda bilgi almasına ve bunları değerlendirmesine bağlıdır. Ancak; üniversite kütüphanelerimizde, kütüphanenin yönetiminde çeşitli düzeyde yöneticilere sağlanan, kütüphanenin işleyişi ile ilgili bilgiler; etkili bir planlama, yönetim ve kontrol amacıyla kullanılacak nitelikte değildir. Kuşkusuz, okuyucu istatistikleri ve ödünç verme istatistiklerinin bu amaca hizmet ettiği savunulabilir. Halbuki, günümüzün hızla büyüyen ve sorunları daha da karmaşık hale gelen üniversite kütüphanelerinin yönetiminde bu yollarla sağlanan bilgilerin nitelik ve nicelik yönünden yetersiz olduğu gözlenmektedir.

I.3 Amaç ve Hipotez

Günümüzde pek çok örgüt, gittikçe büyüyen ve karmaşıklaşan sorunlarına, çağdaş yönetim biliminin bilimsel yaklaşımı ve yöntemleri ile çözüm bulmaktadırlar.

Bizce, aynı bilimsel yaklaşım ve yöntemler, üniversite kütüphanelerimizin sorunlarını çözmede önemli yararlar sağlayabilir. Kuşkusuz, üniversite kütüphanelerimizin daha iyi yönetilmesini sağlayacak çözümler, kullanıcıların kütüphanelerden daha çok yararlanmalarına ve kısıtlı kaynakların en uygun şekilde kullanılmasına yardımcı olacaktır.

Kanımızca, üniversite kütüphanelerinin yönetiminde, kütüphaneci sistemin en önemli elemanıdır. Sistemin diğer elemanları ve mali kaynaklar, yönetimce, amaçlara ulaşmak için yönlendirilen araçlardır. Bu nedenle, kütüphanenin yönetiminden sorumlu kütüphanecilerin, yönetim sürecinde (karar verme, planlama, kontrol) kütüphanenin işleyişi ile ilgili çeşitli bilgilere gereksinimi vardır.

Bu araştırmanın amacı, üniversite kütüphanelerimizin yönetiminde görev alan çeşitli düzeydeki yöneticilere, kararlarını başarılı kılacak bilgileri sağlamak amacıyla, kütüphanenin işleyişi ile ilgili verileri toplayarak bir sistem bütünlüğü içinde incelemektir.

Yurdumuzda çeşitli şehirlere dağılmış 28 üniversitemizde çok sayıda kütüphane vardır. Üniversitelerimizin amacı, 2547 sayılı yasa ile "yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak" olarak belirlenmektedir⁽²⁾. Kuşkusuz, üniversite kütüphanelerinin amacı ise, bağlı olduğu üni-

versitenin amaçlarından soyutlanamaz. Öyleyse, bütün üniversite kütüphanelerimizin aynı amaca hizmet etmesi gerektiği söylenebilir.

Ankara'da geleneksel ve yeni anlayışa örnek gösterilebilecek çok sayıda üniversite kütüphanesi vardır. Bu nedenle araştırma, Ankara'daki üniversite kütüphaneleri ile sınırlandırılmıştır (kuruluş aşamasında olan Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi bu araştırmanın dışında bırakılmıştır).

Hipotez: Ankara'daki üniversite kütüphanelerinde, kütüphanenin işleyişi ile ilgili bilgiler, yönetim amacıyla kullanılabilir nitelikte değildir. Çünkü, bu bilgiler toplanırken:

- a) Kütüphanenin alt sistemleri arasındaki ilişkiler,
 - b) Sistemin bütünlüğü,
- göz önüne alınmamıştır.

I.4 Yöntem

Çalışmamızda; ilk aşamada, kütüphanenin sağladığı hizmetler ve kullanım göz önüne alınarak, teknik hizmetler koleksiyona erişim, kütüphaneler arası ödünç verme, koleksiyonu geliştirme ve danışma hizmetleri ile ilgili olarak ne tür bilgilerin derlenebileceği bir model üzerinde gösterilecektir. İkinci aşamada ise, birinci aşamanın sonuçlarından yararlanılarak hazırlanan anket

Ankara'daki üniversite kütüphanelerine gönderilerek elde edilecek bilgilerle hipotez irdelenecektir.

Bu çalışmada, "Üniversite kütüphanesi" ile, kampus şeklinde kurulmuş olan üniversitelerde kampsutaki merkezi kütüphane, kampus şeklinde kurulmamış olanlarda ise fakülte ve yüksek okul merkez kütüphaneleri ifade edilmektedir.

I.5 Literatür

Çalışmamızda, araştırmamıza dayanak olmak üzere çeşitli yerli ve yabancı yayın taranmıştır. Yayın taraması sırasında "Kütüphanenin yönetiminde, kütüphanecinin uygun ve etkili kararlar alması" konusundaki çalışmaların 1960'lı yıllardan itibaren önem kazanmaya başladığı saptanmıştır. Bu nedenle, yayın taraması son yirmibeş yılla sınırlandırılmıştır.

Konumuza ilişkin Türkçe yayınların taranmasında Türkiye Bibliyografyası⁽³⁾ ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası⁽⁴⁾ 'ndan yararlanılmıştır. Ancak, konumuzla doğrudan ilişkili Türkçe yayına rastlanmamıştır. Yabancı yayınlar ise, Library Literature⁽⁵⁾, Library and Information Science Abstracts⁽⁶⁾ ve Social Science Citation Index⁽⁷⁾ 'den taranmıştır. Bu amaçla üzerinde durulan konular "Library Management", "Management Information" ve "Management Decision" dir.

Çalışmamızda, kullanılan araştırma yöntemleri-

nin saptanmasında Saim Kaptan'ın Bilimsel Araştırma Teknikleri⁽⁸⁾ adlı çalışmasından yararlanılmıştır. Metnin düzeni ve dipnotlar için, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün hazırladığı, Yüksek Lisans ve Doktora/Sanatta Yeterlik Tezleri Yazım ve Basım Yönergesi⁽⁹⁾ kullanılmıştır. Terminolojide birlik sağlamak amacıyla Kitaplık Bilim Terimleri Sözlüğü⁽¹⁰⁾'nden yararlanılmıştır. Yazım için ise, Yeni Yazım Klavuzu⁽¹¹⁾ na başvurulmuştur.

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; problem, amaç ve yöntem tartışılmıştır. İkinci bölümde; yönetim, sistem ve bilgi kavramı ile üniversite kütüphanesi konusunda önemli bulduğumuz gelişmeler ve üniversite kütüphanelerinin Türkiye'deki durumu genel hatları ile ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise, model kütüphane oluşturulmuştur. Teknik hizmetler ile okuyucu hizmetlerine ilişkin olası kararlar, kütüphanecinin bu kararlara ilişkin ne tür bilgilere gereksinim duyacağı üçüncü ve dördüncü bölümde kütüphanenin sağladığı hizmetler ve kullanım açısından incelenmiştir. Beşinci bölümde hipotez irdelenmiş, sonuç ve öneriler ise altıncı bölümde yer almıştır.

Kuşkusuz, günümüzde üniversite kütüphanelerini etkileyen önemli gelişmelerden biri de "Bilgisayar"dır. Kütüphaneciliğin birçok dalında kullanılan bilgisayar, kütüphanenin işleyişine ilişkin çeşitli verileri işleyerek, düzenleyerek ve biriktirerek, kütüphane-

ciye gereksinim duyacağı bilgilerin sağlanmasında önemli bir araç olabilir. Ancak, bilgisayardan bu amaçla yararlanabilmek için öncelikle kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin kararları belirlemek ve bu kararlara ilişkin verileri saptamak gerekir. Bu nedenle, bilgisayar yazılımı ve donanımı ile veriyi kullanışlı bir düzeyde işlemenin yolları çalışmamızın kapsamına girmektedir.

Çalışmamızda, "Belirli bir ad altında, düzenli ya da düzensiz aralarla sonsuza dek yayınlanacağı varsayılan" görsel-işitsel kaynaklar "Sürekli yayın" olarak, bu tanımın dışında kalan görsel-işitsel kaynaklar ise kitap olarak sınıflandırılacaktır.

I. Bölümün Dipnotları

- (1) Elsdon-Dew, R "The Library From the View of the Research Worker" South African Libraries, 23,1955 S. 51-54
- (2) Yükseköğretim Kanunu (Kanun No: 2547) 4 Kasım 1981
- (3) Türkiye Bibliyografyası, Ankara Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü, 1954-
- (4) Türkiye Makaleler Bibliyografyası, Ankara, Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü, 1952-
- (5) Library Literature, New York, H.W. Wilson Co., 1936
- (6) Library and Information Science Abstracts, London, Library Association, 1969
- (7) Social Science Citation Index, Philadelphia, ISI, 1969
- (8) Kaptan, Saim, Bilimsel Araştırma Teknikleri, Ankara, Rehber Dağıtım, 1977
- (9) Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans ve Doktora/Sanatta Yeterlik Tezlerinin Yazım ve Basım Yönergesi, 1984
- (10) Yurdadoğ, Berrin U., Kitaplıkbilim Terimleri Sözlüğü, Ankara, Türk Dil Kurumu, 1974
- (11) Türk Dil Kurumu, Yeni Yazım Klavuzu, Ankara, 1980

II. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİ, YÖNETİM, SİSTEM VE BİLGİ KAVRAMLARI

Önceki bölümde adı geçen; üniversite kütüphanesi, yönetim, örgüt, bilgi gibi kavramlar günlük yaşamda yaygın olarak kullanılan sözcüklerdir. Bununla birlikte, yirminci yüzyılın başından bu yana özellikle üniversite kütüphanesi, yönetim ve örgüt konusundaki gelişmeler iyice gözlenmemişse, bu kavramlar oldukça yüzeysel kabulabilir.

Kuşkusuz, bu kavramların tümü ayrı ayrı birer kitap boyutunda işlenebilir. Ancak, burada, bu yalın sözcüklerin anlamlarını somutlaştırmak, birbirleriyle olan ilişkilerini belirginleştirebilmek için önemli noktaları kısaca gözden geçirmekte yarar görülmektedir.

II.1 Kütüphane Olgusunun Eskiliği

Çoğumuzun yaşamında bilgi kaynaklarının önemli bir yeri vardır. Okul yıllarında, iş ya da özel yaşamda herhangi bir sorunun yanıtını aramak, eğlenmek, dinlenmek gibi değişik nedenlerle çeşitli bilgi kaynaklarına gereksinme duyulur.

Ancak, kişilerin yaşamlarını daha anlamlı, yararlı ve etkili olarak sürdürebilmeleri için, gereksinme duydukları bilgi kaynaklarının tümüne sahip olmaları oldukça zordur. Oysa, gereksinme duyduğumuz çeşitli

bilgi kaynaklarına kütüphaneler aracılığı ile erişebilir ve kütüphanelerin sunduğu çeşitli hizmetlerden yararlanabiliriz.

Bilinen en eski kütüphanelerden biri, Asur'un başkenti Ninova'dadır. Bilim adamları ve öğrencilerin yararlandığı İskenderiye kütüphanesi ise eski çağların en görkemli kütüphanesi olarak anılır⁽¹⁾.

Kütüphanelerin başlangıcı eski çağlara kadar uzanmasına rağmen kütüphanecilik bilimi oldukça yenidir. Bilgi kaynaklarını sağlama ve biriktirme, kullanıcıların bu kaynaklara erişmelerini sağlama, kataloglama ve sınıflandırma konularında bilimsel yaklaşımların başlangıcı ondokuzuncu yüzyılın sonlarına rastlar⁽²⁾.

Yirminci yüzyılda, kütüphanelerin sorunlarına bilimsel yollarla çözüm aranması ve teknolojideki hızlı gelişmeler, günümüz kütüphanelerini özde de etkilemiştir. Berrin U. Yurdadoğ, kütüphaneciliğin "... son yirmibeş yıl içinde, daha evvelki yüzyıl içinde geçirdiği değişikliğe bedel bir değişiklik" geçirdiğini söylemektedir⁽³⁾.

Üniversitenin başlangıç tarihi konusunda çeşitli görüşler vardır. Bir görüşe göre İslam dünyasında onbirinci yüzyıl, Batı'da onikinci yüzyıl üniversitelerin başlangıcıdır⁽⁴⁻⁵⁾. Öyleyse onbirinci yüzyıla kadar üniversite kütüphanelerinden bahsetmek mümkün değildir.

Onsekizinci yüzyıla kadar Batı'da, üniversite kütüphanesi; genel olarak, bir odada masalara zincir- lenmiş kitaplardan oluşuyordu⁽¹⁾. Bu yüzyılda üniver- site kütüphanelerinin koleksiyonlarını birkaç yüz ki- tapla ifade edebiliriz. Örneğin, onsekizinci yüzyılda Dartmouth'da 304, Brown Üniversitesinde 312, Harvard' da ise 404 kitap vardı⁽⁶⁾.

David C. Weber'e göre, ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı üniversite kütüphaneleri için dönüm nok- tasıdır. Bu tarihten itibaren üniversite kütüphaneci- leri, kütüphaneleri ilgilendiren birçok önemli kararda etkili olmuşlardır.

Ondokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren bü- yümeye başlayan üniversite kütüphaneleri, yirminci yüz- yılda yeni bir belge türü olarak "Sürelî yayınları" ko- leksiyonlarına katmışlardır. Böylece, kolleksiyonların büyüme hızı daha da artmış ve kitap en azından uygula- malı bilimler için en önemli belge olma özelliğini yi- tirmiştir.

Rogers ve Weber'e göre, bu dönemde çeşitli dü- şünce ve sanat ürünlerini koleksiyonlarına katan üni- versite kütüphaneleri, bibliyografik denetim konusunda başarılı adım attılar⁽⁶⁾.

Ortak satın alma, depolama gibi büyük çaplı projelerin tasarım ve gerçekleşmesine öncülük eden üni- versite kütüphaneleri işbirliği alanında da küçümsene- meyecek bir başarı elde ettiler⁽⁷⁾.

Önemli bulduklarımızı kısaca belirtmeğe çalıştığımız bu gelişmelere rağmen, yirminci yüzyılın ikinci yarısında üniversite kütüphanelerinin çözüm bekleyen pek çok sorunu vardır. Bu sorunlardan biri, belki de en önemlisi, üniversite kütüphanelerinin yönetilmesidir.

A.B.D.'de üniversite kütüphaneleri 1950'lere gelinceye kadar, mevcut kaynakların daha iyi kullanılması için, bölgesel ve ulusal planda önemli adımlar atmışlar, ancak, kütüphanelerin yönetimine gereken önemi vermemişlerdir.

Evans'a göre, 1950'lerin ortalarından itibaren yönetim konusuna ilgi duyulmuş, Taylor, Galberth ve Gantt'ın prensiplerinin kütüphanelere nasıl uygulanacağı araştırılmaya başlanmıştır⁽⁸⁾. 1960'lı yıllarda kütüphanelerde kullanılmaya başlanan bilgisayar, sistem analizi ve yöneylem araştırması gibi yeni teknikler ise bu konuya duyulan ilgiyi artırmıştır⁽⁹⁾.

Kütüphane yönetimi kuramlarının gelişmesinden söz etmek için erken olduğunu öne süren Evans, günümüzde de uygulama alanı bulan klasik yönetim anlayışını şöyle özetlemektedir:

" A kütüphanesi ne yapıyorsa B kütüphanesi de aynısını yapmaktadır. E Kütüphanesi ise, A, B, C ve D kütüphanelerini izlemekte, bu kütüphanelerin yöntemlerinden en çok beğendiklerini aynen kopya etmektedirler" (10).

J. Kernaghan, S. Kernaghan, O'keefe ve Rubenstein: kütüphanecilerin, "Şu ya da bu değişikliği yaparsak daha

iyi hizmet veririz" gibi varsayımlarla kütüphaneleri yönetemeyeceklerini vurguluyorlar⁽¹¹⁾. Nachtas ve Pierce, üniversitelerin yakın zamana kadar, kendileri için yeterli büyüklükte bir kütüphane ve gerekli kütüphane hizmetlerine kavuşma yolunda çaba harcadıklarını, konunun maliyet ve yarar yönünü dikkate almadıklarını belirtmektedirler⁽¹²⁾.

Kütüphanecilik literatürüne baktığımızda, bu görüşü doğrulayan ya da üniversite kütüphanelerinin yönetimindeki aksaklıkları belgeleyen delillere rastlamak olasıdır. Örneğin, bilgi kaynaklarının fiyatlarındaki hızlı artış, son yıllarda üniversite kütüphanelerinin başta gelen sorunlarından birisidir. Hızlı fiyat artışı nedeniyle, pek çok üniversite kütüphanesi bilimsel ve teknik iletişimin temel kaynağı sayılan süreli yayınlarında önemli boyutlara varan kısıntılar yapmak zorunda kalmışlardır.

Kuşkusuz, iyi bir hizmet için çok sayıda süreli yayına abone olmanın gerekli olduğunu söylemek yanlıştır. Ancak, hangi yayınların kesileceğine karar verebilmek için, kullanıcıların hangi yayınlara daha çok gereksinme duyacaklarını bilmek gerekir⁽¹³⁾.

Oysa, yakın zamana kadar, kullanıcı isteklerinin önemli bir bölümünü karşılayabilecek olanaklara sahip olan üniversite kütüphaneleri bu gibi durumlarda kullanacakları yöntemleri, ölçüleri, v.b., geliştirmemişlerdir. Bu nedenlerle, kısıtlama yapılırken kimi kütüphane, kullanılmadığını düşündüğü yayınları kesmiş,

kimi ise fiyat faktörünü göz önüne almıştır. Başka bir grup ise, "Şayet süreli yayınlarda kısıtlama yapmazsak kitap alamayız" diye baskı yaparak, öğretim elemanlarının bazı süreli yayınlardan vazgeçmelerini istemişlerdir⁽¹⁴⁾.

II.1.1 Türkiye'de Üniversite Kütüphanelerinin Durumu

Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra (1933) kapatılan Darülfunun'un yerine kurulan İstanbul Üniversitesi ile modern anlamda üniversitelerin temeli atılmıştır.

Üniversite reformu ile ilgili hazırlanan bir raporda 1933 yılı öncesi yükseköğretim kurumu Darülfunun'un içindeki kütüphanelerin, hizmet ve kaynak açısından yeterli olmadığı belirtilmektedir⁽¹⁵⁾. 1952 yılında Lawrence Thompson, Milli Eğitim Bakanlığı'na sunduğu raporda, üniversite kütüphanelerimizin; yönetim, örgütlenme, bina, kaynak savurganlığı gibi çeşitli sorunlarını dile getirmektedir⁽¹⁶⁾. Kurulduğundan onsekiz yıl sonra 1966 yılında Berrin U. Yurdadoğ Ankara Üniversitesindeki kütüphane anlayışından ve bu anlayışın bütçe, yönetim ve işbirliği üzerindeki olumsuz etkilerinden söz ediyor⁽¹⁷⁾. Oysa, 1966 yılına gelinceye kadar Batı'daki üniversite kütüphaneleri, kaynak savurganlığını önlemeye yönelik çeşitli projeleri yürütmek için ortak çabalar harcamaktadırlar. 1942'de New England

Deposit Library, 1948'de Farmington Planı ve 1951'de Midwest Inter Library Centre bu çabalara gösterebileceğimiz örneklerden bazılarıdır⁽¹⁸⁾. 1970 yılına geldiğimizde Sıddık Sami Onar, ülkemizin en eski üniversite kütüphanesi olan İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nin seminer, fakülte ve enstitü kütüphaneleri yüzünden amacına ulaşamadığını vurguluyor⁽¹⁹⁾. İlhan Kum "Türkiye'de Tıp Kütüphaneleri" ni konu alan doçentlik araştırmasında İstanbul, Ankara ve Ege Üniversitelerinin merkezi olmayan bir örgütlenme ve çalışma yöntemi sürdürdüklerini, bu nedenle "Tıp fakültelerinde merkezi kütüphaneler yanında her kürsü, klinik ve enstitüde birer kütüphane" bulunduğunu söylemektedir. Aynı araştırmada İlhan Kum, bu kütüphaneleri özetle şöyle tanımlamaktadır:

" ... bu kütüphanelerde birkaç yüz kitap bulunmakta ve ortalama 10-15 bilimsel dergiye abone olunmaktadır. Kitaplara çoğunlukla kataloglama ve sınıflandırma işlemleri uygulanmamaktadır... Bu kütüphaneler genellikle klinik, laboratuvar binalarının bir köşesinde ayrılmış ortalama 70-80 m² lik odalardadır. Çoğu kez kürsü sekreteri veya kürsüde uzmanlık çalışması yapan bir asistan, günün birkaç saatinde bu kütüphanedeki işleri yürütmek üzere görevlendirilir..."⁽²⁰⁾.

Osman Ersoy, "Üniversite Kütüphanelerinin Sorunları"

başlıklı yazısında sorunları şöyle dile getiriyor:

"Çağdaş yönetim ve işletmeciliğin gerekli koşullarından yoksun olarak kurulan yeni üniversitelerimiz, eskilerine ek olarak yığınlarla sorunlar getirmiştir. Üniversitelerimizde, eğitim-öğretim ve

araştırmaların bölünmez bir parçası olan kütüphaneler de, eğer kurulmuşlarsa, kuşkusuz, üniversitelerin sorunlarından etkileneceklerdir. günümüzde üniversite kütüphanelerinin en büyük sorunu araştırma, gözlem ve surveylerin oluşturduğunu sanıyoruz. Türkiye üniversite kütüphaneleri bundan yoksundur. Ayrıntılı araştırmalar yapılmadan yüzeyde kalan kimi görüşlerle sorunlara çözüm arama çağının kapanacağını ummak bile, insanı mutlu kılıyor" (21).

Osman Ersoy şöyle devam ediyor:

"... durumun en üzücü tarafı, İstanbul ve Ankara üniversitesi ile İstanbul Teknik Üniversitesi kütüphane hizmetleri için ne kadar paranın sarfolunduğunu kimse- nin bilmemesidir" (21).

Bizce, 1977 yılında üçüncü basımı yapılan Ankara Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu Ersoy'u doğrulayan önemli belgelerden biridir⁽²²⁾. Çünkü, Ankara Üniversitesi'nin kataloğun kapsamına alınan 7 fakültesindeki kütüphane sayısı 84'tür. Bu kütüphanelerin 42'si Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin çatısı içindedir. Katalogda 84 kütüphanede toplam 5168 süreli yayın olduğu belirlenmiştir. Ancak, gerçek sayı 5168'in çok altındadır. Çünkü, yayınların önemli bir bölümü bu kütüphanelere ayrı ayrı alınmıştır. Sözgelisi, Journal of American Medical Association Tıp Fakültesi'nin 14, Journal of Laboratory and Clinical Medicine Tıp Fakültesi'nin 7, Lancet ise aynı fakültenin 17 kürsüsüne alınarak adeta kaynak savurganlığı teşvik edilmiştir.

Kuşkusuz, ülkemizde çağdaş kütüphanecilik anlayışına örnek gösterilen üniversite kütüphaneleri de vardır⁽²³⁾. Geleneksel üniversitelerimize oranla daha

yakın tarihlerde kurulan, özellikle örgütlenme ve çalışma yöntemleri farklı özellikler gösteren üniversitelerimizin kütüphaneleri hızla gelişmektedir. Bununla birlikte bu gelişmelerin bilinçli bir yönetim çabasının sonucu olduğunu söyleyebilmek oldukça zordur. Kanımızca bu gelişmeleri, yeni kütüphanelerin merkezi olarak örgütlenmelerine, kullanıcı ile bilgi kaynakları arasındaki engelleri daha aza indirmelerine, üniversite-kütüphane ilişkilerini daha sağlıklı olarak yürütmelerine, özetle, çağdaş kütüphanecilik anlayışını diğerlerine oranla daha iyi uygulamaları ile açıklamak mümkündür.

Bir görüşe göre, gelişme aşamasında olan ülkelerin büyük bir bölümü gelişme çabalarında fiziksel alt yapı ve sanayi girdilerine verdikleri önemi bilgi biriktirme ve saklama yeteneklerini geliştirmeye vermemişlerdir. Türkiye de bu genel çizginin dışında değildir⁽²⁴⁾.

Türkiye gelişmeyi, bilim ve teknolojide ilerlemeyi gerçekten benimsiyorsa, araştırma, geliştirme ve bilgi erişim sorunlarına gereken önemi vermelidir. Bugünkü koşullarda araştırmacı potansiyeli, amacı ve araştırmaya ayrılan kaynakların yarısından fazlasını kullanması nedeniyle bu konuda yüksek öğretim kurumlarımıza önemli görevler düşmektedir. Oysa, Türk Bilim Politikası 1983-2003'de de belirtildiği gibi üniversite kütüphanelerimiz, üniversitenin araştırma fonksiyon-

nunu en çok etkileyen yapısal yetersizliklerden biridir. Raporda yüksek öğretim sisteminin yönetsel sorunlarının araştırma fonksiyonunu öncelikli olarak etkilediği belirtilerek "Eğitim sistemi.... bünyesinde kurulan araştırma-geliştirme veya bilimsel ve teknik hizmetler birimleri kendi kuramsal çevreleri içinde izole edilmiş, zaman zaman bağlı buldukları hiyerarşinin üst kademeleri ile ilişki kurmada bile başarısız olmuşlardır... Bu merkezlerin bir kısmı kuruluş amaçlarının geçerli ve gerçekçi olması ve iyi yönetilmeleri nedeniyle kendi kuruluşları içinde gelişmiş, bir bölümü gelişmeyi başaramamakla birlikte varlıklarını sürdürebilmiş, diğerleri ise bir isimden ibaret kalarak pratik olarak faaliyetlerini sona erdirmişlerdir" denilmektedir⁽²⁵⁾.

Şayet raporda ileri sürülen bu görüşler doğru ise, klasik yönetim fonksiyonlarının üniversite kütüphanelerimizin gelişmesindeki rolü daha da önemlidir.

II.2 Yönetim ve Örgüt

Yönetim bilimine göre, yönetim olgusu iki kişinin belli bir amacı ya da amaçları gerçekleştirmek üzere bir araya gelmesi ile başlar. Bu tanıma göre yönetim olgusunun insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenebilir. Yönetim genel olarak; işlerin yapılmasını sağlama, oluşan duruma ilişkin bilgileri edinme, oluşan durum ile

örgütün amacını karşılaştırma, amaçtan sapmayı önleyici kararları alma, amacı gözden geçirme, gibi öğeleri içerir.

Beslenme, eğitim, sağlık, haberleşme gibi pek çok sektörde çeşitli gereksinmelerimizin karşılanmasında faaliyet gösteren örgütlerin çokluğu günümüzde yönetim olgusunun ne denli yaygın olduğunu göstermektedir. Gerçekten de bir ilkokul ya da üniversitenin, bir kasabanın ya da kentin, hastane, fabrika, şirket ya da bir ülkenin yönetiminden söz etmek mümkündür.

Kuşkusuz, örgütlerin amacı, yapısı, çalışma ortamı değiştikçe bu örgütlerin yönetiminde de bir takım farklılıkların olması doğaldır. Örneğin, kâğıt üreten bir fabrikanın yönetimiyle, binlerce araştırmacının araştırmalarını yürüttüğü, öğrencilerin okuduğu üniversitenin yönetimi birbirinden farklıdır. Bununla birlikte "Örgüt" ü, belli bir amacı gerçekleştirmek üzere, birden fazla kişinin bir araya gelmesiyle oluşan sistem olarak tanımlayınca, tek bir yönetim kavramından söz etmek mümkündür.

İnsanların yönetim kavramına duydukları ilgi eski çağlara kadar uzanır. Eski Mısırlı'ların devlet yönetiminde uyguladıkları ilkeler ve Eflatun'un "Devlet" ini, bu ilginin ilk kanıtları arasında sayabiliriz. Ancak, yönetim konusundaki önemli bilimsel çalışmalar, sanayi devriminden sonra işletmelerin daha verimli olarak nasıl çalıştırılabileceğinin araştırılması ile baş-

lar. Günümüzde de geçerliliğini koruyan birçok yönetim ilkesi, yirminci yüzyılın ürünüdür.

Yönetim konusuna duyulan ilgi, çok sayıda yönetim akımı ve düşünce okulunun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yirminci yüzyılda ortaya atılan temel ilkelere kavramların çokluğu yönetim konusunda karmaşıklıkla yol açmıştır⁽²⁶⁾. Bununla birlikte, çeşitli yönetim okulları etkili bir yönetim için gerekli ilkelerin neler olacağını araştırırken değişik yöntemler ve görüşlerle, yönetim bilimine çeşitli katılarda bulunmuşlardır. Bu nedenle, çağdaş yönetim anlayışını, bu düşünce okullarının birinden oluşturacağımız bir formülle tanımlayabilmek oldukça zordur.

Ancak, son yıllarda çeşitli düşünce okullarını bir yönetim kuramı altında toplamaya yönelik çalışmalar giderek önem kazanmaktadır⁽²⁷⁾. Bu akımın özü, yönetim sürecinin bir sistem olarak ele alınmasıdır.

Yönetim konusundaki çalışmalarını örgüt teorisinden soyutlamak mümkün değildir. Çünkü, örgüt, belirli amaç ya da amaçlara ulaşmak için bir araya gelen insanların oluşturduğu sosyal kurumlardır. Örgütün amaçlarına ulaşmasında çeşitli kişilerin katkısı söz konusu olduğuna göre, yöneticiler uygun örgütü kurmak ve örgütün etkinliğini arttırmak zorundadırlar.

Yirminci yüzyılda, örgütlerin hızla büyümesi ve karmaşıklaşması üzerine, araştırmacılar örgütün temel kavramları üzerindeki çalışmalarını yoğunlaştırdılar.

Bu çalışmaları kabaca üç grupta toplayabiliriz:

- 1) Klasik görüş; hiyerarşi, komuta birliği, denetim alanı ve iş bölümü kavramları üzerine kurulmuştur.
- 2) Neoklasik görüş; davranış bilimlerini örgüt teorisine getirerek klasik görüşün bazı boşluklarını doldurmaya çalışmıştır. Neoklasik görüşün örgüt teorisine getirdiği bir başka kavram ise "Haberleşme" dir. Bu görüşe göre haberleşme, örgütü statik yapıdan dinamik yapıya geçiren en önemli etkenlerdir.
- 3) Çağdaş örgüt teorisi ise, örgütü "Sistem" olarak görmektedir. Başka bir deyişle, bu görüş örgütü bir bütün olarak ele alıp incelemektedir.

Murdick ve Ross'a göre yönetici, etkin bir yönetim için örgütün tüm kaynaklarını sistem bütünlüğü içinde koordine edebilmelidir. Bu amaçla yöneticinin, örgütle ilgili çeşitli kararların alınmasında kendisine yardımcı olacak "Bilgi sistemi" ne ihtiyacı vardır.

Yöneticinin önde gelen görevi, örgütün sorunlarına çözüm aramak ve mevcut çözümler içinde en uygun olanı seçmektir. Geçmişte yöneticiler bu amaçla kendi çabaları ile rastgele elde ettikleri ve değerlendirdikleri bilgileri karar verme sürecinde kullanmışlardır. Oysa yöneticiler, kararlarının örgüt içindeki etkinlik-

lerini belirlemeye yarayacak bilgileri toplamak için aynı çabayı göstermemişlerdir.

Murick ve Ross'a göre, yöneticilerin bilgi gereksinimi tek kanaldan sağlanan bilgilerle karşılamak olanaksızdır. Gelişen ve büyüyen örgütlerde bu gereksinim, çok çeşitli kaynaklardan ve sistemli bir bütünlük içinde karşılanabilir⁽²⁸⁾.

Senn, yöneticinin bilgi gereksiniminin sürekli olduğunu savunmaktadır. Ona göre, yöneticilere örgüt içinden ve dışından sağlanan bilgilerin, kontrol ve planlama sürecindeki yeri önemlidir. Bilgi, karar ve örgütün başarısı arasında yakın bir ilişki vardır. Doğru kararlar, örgütü amaca götüren önemli etkenlerden biridir. Bu nedenle yönetim biçimi ne olursa olsun, karar verme sürecinde nitelikli bilgiye gerek vardır⁽²⁹⁾.

II.3 Sistem Kavramı

Günümüzde birçok bilim dalında yaygın olarak kullanılan sistem kavramının, çağdaş yönetim ve örgüt anlayışında önemli bir yeri vardır.

Sistem; birbiri ile etkileşim içinde bulunan, çeşitli alt sistemlerden oluşan bir bütündür. Her sistem bir üst sistemin alt sistemini oluşturur⁽³⁰⁾. Katz ve Kahn'a göre; sisteme giren girdilerden, bu girdilerin istenilen şekil ve ölçülere dönüştürülmesinden, dönüşüm süreci sonucu elde edilen çıktılardan söz edile-

bilir. Ancak, sistem dinamik yapıdadır ve çevre ile sürekli ilişki içindedir. Bu nedenle sistemde sürekli bir değişim söz konusudur. Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi, sistem;

- a. Alt sistem,
- b. Alt sistemlerin birbirleri ile karşılıklı ilişkileri,
- c. Sistemin anlaşılmasında sistem-alt sistem, sınır, çevre ilişkilerinin göz önüne alınması,

olmak üzere üç temel kavram üzerine oluşmaktadır.

Kavramı belirginleştirmek için, üniversite kütüphanesini ele alırsak, kütüphanenin herhangi bir bölümü (danışma, kataloglama, sağlama v.s.) sistem, o bölümdeki işlemler; araç-gereç, personel v.s. alt sistemlerdir. Her sistem bir üst sistemin alt sistemi olduğuna göre, kütüphanenin bölümleri kütüphanenin alt sistemlerini oluştururlar. Böylece, kendi içinde bir sistem olan kütüphane aynı zamanda bir üst düzey sistem olan "Üniversite" nin alt sistemidir.

Örgütün alt sistemlerinin birbirleri ve çevre ile olan ilişkilerinin anlaşılmasında ve yönetim sorunlarının belirlenmesinde sistem analizi bir araç, bir düşünce yoludur. Mülakat, anket, gözlem, ölçme, belgelerin incelenmesi sistem analizinde sorunların saptanması, kullanıcının bilgi gereksiniminin nasıl karşılanacağıının anlaşılmasında kullanılan tekniklerdir.

Markuson, sistem analizini; sistemi oluşturan işlemler, veri, bilgi, çalışma ortamı, malzeme akışı gibi özelliklerin incelenmesi olarak tanımlar. Analiz sonunda elde edilen bulgular ise alternatif çözümlerin belirlenmesinde kullanılır⁽³¹⁾.

Senn'e göre kompleks yapıdaki örgütleri bir bütün olarak incelemek oldukça zordur. Bu nedenle bilgi akışını izleyebilmek için, örgütün alt sistemlerini birbirlerinden bağımsız olarak incelemek gerekir⁽³²⁾.

II.4 Bilgi ve Veri Kavramı

Yönetim olgusu iki kişinin bir araya gelmesiyle başladığına göre, örgütte etkili bir haberleşme olmaksızın örgütün amaçlarına yönelik ve organize edilmiş etkinlikleri gerçekleştirmek olanaksız gibidir.

Kuşkusuz, eski örgütlerde de yöneticilerin örgütleri ile ilgili çeşitli bilgilere gereksinme duydukları söylenebilir. Ancak, geleneksel örgütlerde haberleşme sorunları önemli boyutlarda değildir. Çünkü, geleneksel örgütlerde çalışanların sayıca az olması nedeniyle haberleşme sorunları da dar boyutlarda kalmaktaydı⁽³³⁾. Oysa, günümüzün hızla büyüyen örgütleri; örgütsel yapılarını, uygun gördükleri yönetim düzenini ayakta tutabilmek ve teknolojik gelişmeler karşısında varlıklarını sürdürebilmek için, etkili bir haberleşme sistemi kurmak zorundadırlar.

Haberleşme sözcüğü, günümüze gelinceye kadar çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. Bugün ise, bilgi ve düşüncelerin aktarılması olgusunu anlatmaktadır⁽³⁴⁾. Haberleşmenin yönetici açısından anlamı ise, yöneticiye örgütün etkinlikleri ile ilgili çok sayıda ve doğru bilgi sağlanmasıdır.

Çok sayıda doğru ve güncel bilgi, belirsizliklerin azaltılmasına ve daha çok seçenek üzerinde çalışılmasına olanak sağlayacağı için, yöneticilerin etkinliklerinin artacağı düşünülmektedir. Bu durumda yöneticilerin, işlevleri için daha çok zaman ayırmaları, diğer bir deyişle daha başarılı olmaları beklenir. Bu nedenle sorun, örgütle ilgili hangi durum, olay, olgu ya da davranışların, başka bir deyişle hangi bilgilerin kararları etkileyeceğidir. Çünkü, bir durum, olay, olgu ya da davranışın "Bilgi" olarak adlandırılabilmesi için kişinin davranışlarını etkileyebilmesi gerekir.

Norman, Bedford ve Mohamed Onsi'ye göre; belli bir ölçüde düzenlenmiş gözlemlere dayalı simgeler topluluğu olan veri, genelde bireyin davranışını etkilemez⁽³⁵⁾. Diğer bir görüşe göre de veri; bireyin kullanımına hazır, ancak bireylerce değerlendirilmemiş simgelerdir. Başka bir görüşe göre veriyi ham bilgi olarak kabul edebiliriz⁽³⁶⁾. Öyleyse; veri/ham bilgi, yöneticinin kararlarını etkileyecek biçimde işlendiği zaman bilgi haline dönüşür. Andrian Mc Donough'a göre bilgi, varolan sorunların uygun veriler ile karşılaştırılma-

sından ortaya çıkan net değerdir⁽³⁷⁾. Bu nedenle kullanıcıya ulaştırılan bilginin bilgi verme, belirsizliği kaldırma, kullanıcının faaliyetlerine yön verme, sorunları belirleme, sorunları çözme, karar verme, planlama, kontrol gibi amacı olmalıdır. Sağlanan bilgi, kullanıcının işine yaramıyor, ya da kullanıcı bu bilgiyi önceden biliyorsa, sistemden beklenen yarar sağlanamaz.

II. Bölümün Dipnotları

- (1) Postel, William Dosite "The Art of Librarianship" Classics and Other Selected Readings, Hungtinton, Robert E. Krieger Pub., 1980, s. 149
- (2) Postel, William Dosite, a.g.e., s. 151
- (3) Yurdadoğ, Berin U. "Doç. Dr. Berin Yurdadoğ'un XVII Kütüphane Haftasında Yaptığı Konuşma" TKDB, 130, 1981, s.88-89
- (4) Encylopedia Britannica, Chicago, C.X, 1981
- (5) Enclyclopedia Britannica, Chicago C.9, 1981
- (6) Rogers and Weber, University Library Administration, New York, H.W. Wilson Co., 1971, s.4
- (7) Weber, David C. "A Century of Cooperative Programs Among Academic Libraries" College and Research Libraries; 37(3) 1976, s.205-221
- (8) Evans, G. Edward, Management Techniques for Libraries, New York, Academic Press, 1976, s.9
- (9) Evans, G. Edward, a.g.e., s. 31
- (10) Evans, G. Edward, a.g.e., s. 30
- (11) Kernaghan, John A., Kernaghan, Salvina G., O'Keefe, Robert D., and Rubenstein, Albert H. "The Influence of Traditional Services on Library Use" College and Research Libraries, 40(3) 1979, s.214-225
- (12) Nachlas, Joel A. and Pierce, Anton R. "Determination of Unit Costs for Library Services" College and Research Libraries 40(3) 1979, s.240-247

- (13) Stenstrom, Patrice and McBride, R. "Serial Use by Social Service Faculty: A Survey" College and Research Libraries, 40(5) 1979, s.246-431
- (14) Holland, Marila Peterson "Serial Cuts v.s. Public Service: A Formula" College and Research Libraries, 37(6) 1976, s.543-548
- (15) Malche, Albert "İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor" E.Hirsh (ed) Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi, I, İstanbul, Kâğıt ve Basım İşleri A.Ş., 1950, 243 s.
- (16) Thomson, Lawrence "Türkiye'de Kütüphaneleri Geliştirme Programı" TKDB, 1(2) 1952, s. 85-110
- (17) Yurdadoğ, Berin "Teknik Hizmetlerde Merkeziyetin Önemi ve A.Ü. Kütüphaneleri için Önerilen Çözüm Yolu Hakkında" TKDB, 15(1) 1966, s. 1-75
- (18) Weber, David C. "A Century of Cooperative Programs Among Academic Libraries" College and Research Libraries, 37(3) 1976, s. 205-221
- (19) Onar, Sıddık Sami "Üniversite Kütüphanesi" Milliyet Gazetesi, 4 Şubat, 1970
- (20) Kum, İlhan, Türkiye'de Tıp Kütüphaneleri (Doç.Tezi), H. Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi, Kütüphanecilik Bilim Dalı, 1974, s. 24
- (21) Ersoy, Osman "Üniversite Kütüphanelerinin Sorunları" TKDB, 27, 1978, s. 144-159
- (22) TÜRDOK, Ankara Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu, 1977, TÜBİTAK, Ankara, 1977

- (23) Downs, Robert B. "Library Development in Turkish Universities" Libraries in International Development, 34. sayı, 1971
- (24) T.C. Devlet Bakanlığı, Türk Bilim Politikası 1983-2003, Ankara, 1983, s.75
- (25) T.C. Devlet Bakanlığı, a.g.e., s.42
- (26) Koontz, Harold "The Management Theory Jungle" Management: A Book of Readings, New York, Mc Graw-Hill,, 1972, s. 8
- (27) Koontz, Harold and O'Donnell, Cyril, Principles of Management: An Analysis of Management Functions, New York, Mc Graw-Hill, 1972, s.44-45
- (28) Murdick, R.G. and Ross, J.E., Information Systems for Modern Management, Englewood Cliffs, Prentice Hall, 1975, s. 5
- (29) Senn, James A., Information Systems in Management, Belmont, Wadsworth Pub., 1978, s.57-58
- (30) Koontz, Harold and O'Donnell, Cyril, Principles of Management: An Analysis of Management Functions, New York, Mc Graw-Hill, 1972, s. 44
- (31) Markuson, B.E., Wanger, J., Schat, Z., Black, D.V., Guidelines for Library Automation, System Development Corporation, 1972, s. 29
- (32) Senn, James A., Information Systems in Management, Belmont, Wadsworth Pub., 1978, s. 454
- (33) Sabuncuoğlu, Zeyyat, Örgütlerde Haberleşme Düzeni, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, 1977, s. 10

- (34) Şenyapılı, Önder, Toplum ve İletişim, Ankara, Turan Kitabevi, 1981, s. 40-42
- (35) Bedford, Norman M., Onsi, Mohamed "Measuring the Value of Information: An Information Theory Approach" Management Services, 3(1) 1966, s. 16
- (36) Doğrusöz, Halim, Yönetim Sistemleri ve Elektronik Hesaplayıcılar, Ankara, Milli Prodüktivite Merkezi, 1973, s. 38
- (37) Mc Donough, Adrian M., Information Economics and Management Systems, New York, Mc Graw-Hill, 1963, s. 71

III. MODEL KÜTÜPHANE

Prof. Dr. Osman Ersoy, kütüphanelerimizin çeşitli sorunlarını tartıştığı "Kütüphanelerimizin Sorunları" adlı yapıtında, kütüphaneyi oluşturan öğeleri;

- a. Kütüphaneci
- b. Koleksiyon
- c. Yapı
- d. Bütçe
- e. Okuyucu

olarak beş grupta toplar. Prof. Ersoy'a göre, bu öğelerden biri noksan, ya da yetersiz ise o kurum kütüphane sayılmaz⁽¹⁾.

Kütüphaneci, kullanıcının çok çeşitli ve karmaşık yapıdaki bilgi gereksinimini karşılamak, gereken hizmetlerin aksamadan verilmesini sağlamak için kütüphanenin tüm kaynaklarını yöneten kişidir. Bu nedenlerden dolayı, kütüphaneyi oluşturan ve yukarıda belirtilen öğelerin en önemlisi, bizce, kütüphanecidir.

Çağımızda, örgütlerin başarısında ve gelişmesinde yöneticilerin aldığı kararların rolü önemlidir. Yöneticinin aldığı kararlarda bilginin payı büyüktür⁽²⁾. Diğer örgütlerde olduğu gibi üniversite kütüphaneleri de büyüyüp geliştikçe, kütüphanenin yönetimi güçleşmektedir. Bu gelişmenin sonucu, kendi olanakları ile yeterli kadar bilgiye ulaşamayan kütüphaneci, yönetim fonksiyonunu yerine getirmede ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır.

Yüksek öğretim sisteminin alt sistemlerinden biri olan üniversite kütüphanesi, sosyal bir sistemdir. Katz ve Kahn'a göre sosyal sistemler belirlenmiş faaliyetlerden oluşurlar⁽³⁾. Bu nedenle, üniversite kütüphanelerinde, girdilerin istenilen şekil ve ölçülere dönüştürülmesinden, bu işlemler sonucu elde edilen hizmetlerden, sağlanan hizmetlerin değişen çevresel koşullara uyacak şekilde değiştirilmesinden söz edilebilir. Şu halde, kütüphane, kütüphanecinin başarı şansını artıracak çok çeşitli bilgileri sağlayabileceğimiz bir kaynaktır.

Kütüphane içinden sağlayacağımız bilgileri araştırmada çeşitli yollar izlenebilir. Bu yollardan biri de bir model oluşturarak, karar verme süreci için gerekli bilgileri bu modelde araştırmaktır. İkinci bölümde değindiğimiz gibi, üniversite kütüphanelerimiz çok çeşitli özellikler gösterir. Dolayısıyla tek bir modelin araştırmamız için yeterli olmayacağı düşünülebilir. Ancak, kütüphanenin türü ya da büyüklüğü ne olursa olsun hepsinin yönetim ve örgüt fonksiyonlarının temelde aynı olduğunu söyleyebiliriz. Kütüphane ister küçük, isterse büyük olsun, hepsinin temel ihtiyaçları aynıdır. Ancak, kütüphane büyüyüp geliştikçe kütüphanecinin yetkileri, sorumlulukları, bilgi gereksinimi artacak ve karmaşıklaşacaktır. Bu nedenlerle, çalışmamızda, belirsizlikleri olabildiğince azaltacak, kütüphanecinin uygun ve akılcı kararlar almasında başarı şansını

artıracak bilgileri bir model üzerinde araştırmak yöntem olarak seçilmiştir. Gerçek bir kütüphane yerine bir model üzerinde çalışacağımız için, modelimiz amaç, işlev ve örgüt yapısıyla bir üniversite kütüphanesini yansıtmalıdır.

III.1 Model Kütüphanenin Amaç ve işlevleri

ALA Glossary of Library and Information Science'ta, kütüphane⁽⁴⁾,

" Belli bir kullanıcı grubunun bilgi gereksinimini karşılamak amacıyla; gerekli hizmetleri verecek ve bu kullanıcı grubunun bilgi kaynaklarına fiziksel, bibliyografik ve entellektüel düzeyde erişebilmelelerini sağlayabilecek biçimde düzenlenmiş bilgi kaynakları"

olarak tanımlanmaktadır. Aynı kaynak, üniversite kütüphanesini,

" Öğrenci ve öğretim elemanlarının bilgi gereksinimini karşılamak, üniversitenin öğretim, araştırma ve geliştirme ile ilgili faaliyetlerini desteklemek için, üniversiteye bağlı (üniversitece kurulan ve yönetilen) kütüphane ya da kütüphaneler sistemi"

olarak tanımlar. Türkçe Sözlük'te kütüphane, kitaplık

sözcüğü altında,

" Kuruluş amaç ve görevine uygun kitap, film, plak gibi her türlü düşün ve sanat ürünlerini toplayan, düzenleyen ve genel olarak karşılık gözetmeden okurlarına sunan kurum"

olarak tanımlanır⁽⁵⁾.

Türkçe Sözlük'te yer alan kitaplık tanımının, üniversite kütüphanesini diğer kütüphane türlerinden ayırmaya ve bunların niteliklerini belirtmeye yeterli olduğunu söylemek oldukça güçtür. Oysa, kütüphanecilikte sözcükler ile istenilen bilgiye erişme arasında güçlü bir ilişki vardır. Çünkü, kütüphanecilik mesleğinin konusu bilgidir⁽⁶⁾. Kullanıcıların, gereksinim duyacakları bilgilere erişmeleri, kullanıcı ile kütüphaneci arasında ilişkilerin sağlıklı olarak kurulması ve bu mesleğin doğru olarak anlaşılmasında sözcüklerin payı önemlidir. Bu nedenle, ALA Glossary of Library and Information Science'da yer alan "Üniversite Kütüphanesi" ve "Kütüphane" sözcüklerini birlikte ele alarak üniversite kütüphanesini tanımlamaya çalışacağız.

Bu tanımlara göre, üniversite kütüphanesinin özelliklerini üç grupta toplayabiliriz:

1. Üniversitenin faaliyetlerini sürdürdüğü alanlarda; öğretim, araştırma ve çeşitli hizmetlerin yürütülmesi için, öğrenci ve personelin (akademik ve idarî) bilgi gereksinimini karşılamak.

2. Kullanıcının bilgi gereksinimini karşılamak için, gerekli düzenlemeleri yapacak ve hizmetleri verebilecek nitelikte elemanlarca yönetilmek.
3. Kullanıcıların gereksinim duyacakları bilgilere kolayca erişmeleri için, bilgi kaynaklarıyla ilgili düzenlemeleri yapacak şekilde üniversiteye bağlı olarak çalışmak.

Şu halde üniversite kütüphaneleri; üniversitede, öğretim, araştırma ve çeşitli hizmetlerin yürütülmesinde öğrenci ve personelin (akademik ve idarî) gereksinim duyduğu bilgilere kolayca erişmeleri için, gerekli düzenlemelerin yapıldığı ve hizmetlerin verildiği üniversiteye bağlı kütüphanelerdir.

Rogers ve Weber'e göre üniversite kütüphanesi, araştırma ve yüksek okul kütüphanesidir. Üniversite kütüphanesi, bir yüksek okul kütüphanesi olarak öğrencinin ders programlarını destekler, okuma alışkanlıklarını sürdürmelerini ve kütüphane kullanımını teşvik eder. Öğretim elemanlarının öğretim, idari personelin ise yönetim ve işlerin yürütülmesi sırasında gereksinim duyacakları kaynakları sağlar. Ancak, üniversite kütüphanesi çok çeşitli alanlarda lisans ve lisans üstü programları desteklemesi nedeniyle yüksek okul kütüphanelerinden ayrılır. Kitap ve süreli yayınlar gibi birincil kaynakların yanında, indeks, öz gibi değişik danışma kaynaklarından oluşan koleksiyon ve danışma hizmetleri, üni-

versite kütüphanesini yüksek okul kütüphanesinden ayıran diğer özelliklerdir⁽⁷⁾. Lancaster'e göre, araştırma kütüphaneleri, bilimsel ve teknik iletişim sürecinin önemli elemanlarından biridir. Araştırma kütüphaneleri sağlama, organize etme ve depolama işlevleri ile bilgi üreten ve bilgiyi kullanan grupların gereksinim duydukları belgelere erişebilecekleri bilgi merkezleridir⁽⁸⁾. Şu halde model kütüphanemizin amacı,

1. Kullanıcının gereksinim duyduğu bilgi kaynaklarını kütüphaneye kazandırmak,
 2. Bu kaynakları tanımlayarak ve düzenleyerek, koleksiyonda hangi bilgi kaynaklarının var olduğunu göstermek,
 3. Doğrudan ve dolaylı hizmetlerle kullanıcının gereksinim duyduğu bilgiye ya da bilgi kaynaklarına kolayca erişmesini sağlamak,
- olacaktır. Kuşkusuz, kütüphanenin bu amaca ulaşmasında, kütüphanecinin verdiği hizmetlerin ve bilgi erişim sorunlarını çözmeye kullandığı araç-gereç ve yöntemlerin payı büyüktür.

III.2 Örgütsel Yapı

Bir tanıma göre örgüt,

" İki veya daha fazla insanın, saptamış oldukları ortak amaçlara ulaşma yolunda, gerek kendi çabalarını, gerek araç ve gereç-

leri belli bir düzenleştirme sürecinden ge-
cirdikten sonra meydana getirdikleri yapı"
dır⁽⁹⁾.

Bu görüş doğru ise her niversite kütüphane-
sinin biçimsel yapısının değişik olduğu söylenebilir.
Diğer rgtlerde olduğu gibi niversite kütüphanesi de
yönetim ve üretim alt sistemlerinden oluşur. Üretim alt
sistemi, belirlediğimiz işlevlere ilişkin işlerin ya-
pıldığı süreçtir. Kuşkusuz kütüphane büyüyüp geliştik-
e, kullanıcının bilgi gereksinimi arttıca, verilmesi
gereken hizmetler de artacak ve karmaşıklaşacaktır. An-
cak, kütüphanenin örgütsel fonksiyonlarında bir deği-
şiklik olmayacaktır. Bu nedenle, biçimsel yapısı ne
olursa olsun niversite kütüphanesi ya da kütüphane
sistemi, kullanıcıların bilgi gereksinimini karşılamak
ya da kullanıcının bilgi kaynaklarına kolayca erişmele-
rini sağlamak için sağlama, kataloglama-tasnif ve oku-
yucu hizmetleri ile ilgili işlevleri yürütmek zorunda-
dır.

Çalışmamızda; sağlama, kataloglama-tasnif, s-
reli yayınlar, ödünç verme, danışma ve gr-işit bölüm-
leri, modelin üretim alt sistemini oluşturacaktır.

Modelin retim alt sistemiyle ilgili genel il-
keleri şöyle özetleyebiliriz:

1.Koleksiyon

Koleksiyon; kitap, süreli yayın ve görsel-
işitsel bilgi kaynaklarından oluşmaktadır.

Görsel-işitsel kaynaklar gör-işit bölümünde, süreli yayınların son ciltleri dışındaki sayıları depoda, ayırık (rezerv) kaynaklar ödünç verme bölümünün sorumluluğunda, diğer kaynaklar ise açık raflarda yer alacaktır.

2. Kullanım

Koleksiyona giren her kaynak kart katalogda temsil edilecektir. Kart katalog; yazar, bilgi kaynağının adı ve konu kataloğundan oluşmaktadır. Kullanıcılar, ayırık ve depoda yer alan kaynaklar dışında tüm kaynaklara aracısız erişebilmektedirler. Kullanıcılar (kurum dışı kullanıcılar hariç) danışma, ayırık kaynakları ile süreli yayınların son sayıları dışında bilgi kaynaklarını ödünç alabilmektedirler. Kütüphane kullanıcılara fotokopi hizmeti vermekte, kütüphanede olmayan kaynakların kendisi ya da kopyesini kütüphaneler arası ödünç verme hizmetleri ile sağlayabilmektedir.

3. Bilgi kaynaklarının sağlanması

Kitap ve benzeri kaynakların sağlanmasından "Sağlama", süreli yayın ve benzeri kaynakların sağlanmasından "Süreli yayınlar" bölümü sorumludur.

4. Erişim

Koleksiyondaki . bilgi kaynaklarını tanıtmak, kullanıcının bilgi kaynaklarına ve gereksinim duyulan bilgiye kolayca erişmelerini sağlamak için doğrudan hizmet danışma tarafından, dolaylı hizmetler ise ilgili bölümlerce verilecektir.

Birçok yazar kütüphanenin işlevlerini iki temel grup altında toplar. Çalışmamızda biz de aynı yolu izleyerek üretim alt sistemini teknik ve okuyucu hizmetleri olarak iki başlık altında inceleyeceğiz.

III.3 Teknik Hizmetler

Bilgi kaynaklarının sağlanmasından başlayarak, kaynakların kullanılacak duruma gelmesine kadar olan süreç, teknik hizmetlerdir. Rogers ve Weber'e göre sağlama, kataloglama-sınıflandırma, ciltleme ve bilgi kaynaklarının korunması teknik hizmetlerdir⁽¹⁰⁾.

III.3.1 Sağlama

Geleneksel kütüphanecilik eğitiminde kütüphanenin beş temel ögesinden biri sayılan koleksiyonun, sağlama sürecinde alınan bilgi kaynaklarıyla oluşur.

ALA Glossary of Library and Information Science'ta, sağlama,

" Alınmasına karar verilen bilgi kaynaklarının satın alma, değişim ya da bağış yolu ile kütüphaneye kazandırılması, satın alınan bilgi kaynaklarının fatura işlemleri ve sağlama fonksiyonlarıyla ilgili kayıtların tutulması" olarak tanımlanmıştır⁽¹¹⁾.

Genelde, sağlama sürecine ilişkin iki temel kavramdan söz edilebilir. Bu kavramlar: hangi bilgi kaynaklarının alınacağına karar verme (seçim) ve seçilen bilgi kaynaklarının kütüphaneye kazandırılması (sağlama) dır.

Modelimizde iki ayrı sağlama süreci olduğu söylenebilir. Kuşkusuz, bilgi kaynaklarının türleri değiştikçe, bu kaynakların seçimi ve sağlanmasında bir takım farklılıkların olması doğaldır. Bununla birlikte, sağlama süreci; kullanıcının gereksinim duyduğu bilgi kaynaklarını kütüphaneye kazandırması olarak tanımlanınca, tek bir sağlama kavramından söz etmek mümkündür.

Seçim, sağlama sürecinin en önemli bölümüdür. James Cabeceiras, seçimi, arz ve talep ilkesiyle açıklar. Arz, piyasada mevcut, herhangi bir yolla alınabilecek olan bilgi kaynakları, talep ise, kullanıcının alınmasını istediği, ya da kullanıcının gereksinim duyacağı varsayılan bilgi kaynaklarıdır⁽¹²⁾.

Üstel bir hızla büyüyen bilgi birikimi, yalnızca bilimsel buluşlar nedeniyle on yılda iki kat ar-

tarak bilgi hacminde sekiz-on kat artışa neden olmaktadır⁽¹³⁾. Üniversite kütüphanelerinin mevcut olanaklarla, kullanıcının gereksinim duyacağı tüm kaynakları koleksiyonlarına katabileceklerini düşünmek oldukça zordur. Bu nedenle, bütçe ölçüsünde kaynak almak gerekecektir. Kuşkusuz, bilgi birikimindeki hızlı artış seçimi gerektiren nedenlerden biridir. Bununla beraber seçimi yalnızca bu olguyla açıklamaya çalışmak yanıltıcı olabilir. A.B.D.'deki National Academy of Science-National Academy of Engineering'in bir araştırmasına göre, bilginin birikim hızı bazı bilim dallarında daha fazladır⁽¹⁴⁾. Öyleyse bilgi birikiminin daha hızlı arttığı bilim dallarında; kullanıcı sayısı sabit kalsa bile, kullanıcının bilgi gereksinimini aynı oranda karşılamak için, diğer dallara oranla daha fazla bilgi kaynağı sağlamak gerekecektir. Kaldı ki, araştırmacı sayısı ve gereksinimleri sürekli olarak artmaktadır. Konu ve kaynak türüne göre önemli farklar gösteren ve sürekli olarak artan fiyatları ise⁽¹⁵⁾, seçimde göz önünde bulundurulmasını gerektiren nedenler arasında sayılabilir. Dolayısıyla sorun, yalnızca talep edilen kaynaklar içinden bütçe çerçevesinde kaynak almak değildir. Sorun, mevcut bütçeyle, talep edilen kaynaklar içinden olabildiğince çok sayıda bilgi kaynağını alabilecek şekilde seçim yapmaktır.

Günümüzde kullanıcı; kitap, süreli yayın gibi kaynaklar dışında sağlanması, saklanması ve kullanıl-

ması farklı özellikler gösteren slayt, film, bant gibi kaynaklara da gereksinim duyar. Dolayısıyla, kütüphanecinin, hangi kaynağı alacağına karar verirken gerek duyulan bilgiyi en uygun şekilde sağlayacak kaynak türlerini de belirlemesi gerekecektir.

Seçimin hangi ölçülere göre yapılacağı ya da alınması gereken kaynakları belirlemede hangi yolun izleneceği, seçimde karşılaşılan en önemli sorundur. Bredford'a göre, bilgi kaynaklarının tümü derlenmeden de kullanıcıya gereksinim duyduğu bilginin önemli bir bölümü sağlanabilir⁽¹⁶⁾. J. Cabeceiras, alınacak olan kaynakları belirlerken, göz önüne alınması gereken seçenekleri üç grupta toplar⁽¹⁷⁾. İlk seçenek, kullanıcının isteğine bağlı kalmadan o konudaki en iyi kaynağı belirlemektir. İkinci yol, seçimin, kullanıcının alınmasını istediği kaynaklar arasından yapılmasıdır. Üçüncü seçenek ise, fiyat dikkate alınmak koşuluyla ilk iki görüşün de seçimde ölçü olarak kullanılmasıdır. Giderek daha çok taraftar toplayan bir başka seçenek ise, seçimin, kullanıcının sıklıkla kullanacağı kaynaklar arasından yapılmasıdır.

Alınmasına karar verilen kaynağın kütüphaneye kazandırılması, sağlama sürecinin ikinci aşamasıdır. Rogers ve Weber; bu aşamadaki etkinlikleri; kaynağın hangi yolla ve nereden alınacağını belirleme; ayıklama ve harcamaların denetlenmesi olarak tanımlar⁽¹⁸⁾.

Satın alma, değişim ve bağış, bilgi kaynakla-

rını sağlayabileceğimiz yollardır. Birçok yazara göre, satın alma kullanıcının gereksinim duyduğu kaynakları sağlamada en güvenilir yoldur. Bilgi kaynakları; kullanıcının vermek durumunda olduğu kararlar, yürütülen araştırmalar ve öğretim sırasında karşılaşılan belirsizlikleri giderme bakımından anlam taşır. Diğer bir deyişle, gerek duyulan kaynaklar, olabilen en kısa sürede kullanıcıya ulaştırılmazsa, kullanıcı, sorununu bu kaynaklar olmaksızın çözmek zorunda kalabilir. Öyle ise, bu aşamada sorun yalnızca seçilen bilgi kaynaklarının hangi yolla sağlanacağına karar vermek değildir. Sorun, seçilen kaynakların olabilen en kısa sürede uygun koşullarla sağlanmasıdır. Siparişleri izlemek, sipariş edilen ve gelen kaynakları kullanıcılara duyurmak, gerekli kayıtları tutmak, kaynakları en kısa sürede ilgili yerlere iletmek, bu aşamada gerçekleştirilmesi gereken diğer işlemlerdir.

Ayıklama, sağlama sürecinde üzerinde önemle durulması gereken işlevlerden biridir. Seçimde gereken özen gösterilmesine karşın, koleksiyon içinde kullanılmayan kaynaklara rastlamak olasıdır. Başlangıçta değerli olan birçok kaynağın, yeni buluşlar sonucunda değerini yitirdiği ya da daha az kullanıldığı bir gerçektir. Oysa, koleksiyon içinde kullanılmayan ya da az kullanılan kaynakların koleksiyon içinden ayıklanması bina sorununun çözümünde küçümsenmeyecek yararlar sağlamaktadır. Rogers ve Weber'e göre bu amaçla A.B.D.'de

üniversite kütüphaneleri her yıl koleksiyonun %5'ini ayıklamaktadırlar⁽¹⁹⁾.

III.3.2 Sağlama Alt Sistemine İlişkin Olası Kararlar

Sağlama, kısaca gözden geçirdiğimiz bu özellikleri ile teknik hizmetlerin en karmaşık alt sistemidir. Üniversitedeki kullanıcıların bilgi gereksinimi göz önüne alındığında, yalnızca bir türdeki bilgi kaynağı içinden seçim yapmanın bile kolay olmadığı söylenebilir. Bizce, seçim ve sağlama, aynı sürecin birbirini tamamlayan iki ögesidir. Koleksiyon ise bu süreç sonunda sağlanan kaynakların bir bütünüdür. Bu nedenle, çalışmamızda sağlama alt sistemine ilişkin işlevleri,

1. Bilgi kaynaklarını sağlama,
 2. Koleksiyonu değerlendirme ve geliştirme,
- olarak iki grupta toplayacağız.

Üniversite kütüphanelerinde, kullanıcının bilgi gereksinimini karşılamak için bu kadar çaba harcandığına göre, sağlama sürecinin planlanması; alt sistemin başarısı ve kütüphanenin geleceği açısından önemlidir. Yöneticinin en belirgin görevlerinden biri olan planlama, örgütün ya da bir bölümün geleceğini etkileyen bir karar verme sürecidir⁽²⁰⁾.

Ancak, üniversite kütüphanelerinin amacı kütüphanenin etkinliğini değerlendirmeye, önerilen plan ya da alternatif kararların bu etkinlik üzerindeki et-

kilerini saptamaya olanak vermez. Özel sektörde örgütler; girdiler, ürün, gelirin kapitale oranı, maliyetin satışa oranı gibi ölçülerle değerlendirilebilir⁽²¹⁾. Oysa, üniversite kütüphaneleri kâr amacı gütmeyenler. Bu özellik ise, üniversite kütüphanelerinin etkinliğini değerlendirmede karşılaşılan önemli bir engeldir. Bununla birlikte, kütüphanenin kısa sürede ulaşmak istediği hedefi değerlendirmek mümkündür.

Bu nedenle, sağlama alt sisteminin hedefi,

" Belirlenen kullanıcıların; gerek duyacakları bilgi kaynaklarının belirli bir yüzdesine, belirlenen sürede, koleksiyon içinden erişmelerini sağlamak" olacaktır(22).

Sağlama alt sisteminin hedefi belirlendiğine göre, alt sisteme ilişkin olası kararları, dolayısıyla bu kararlar için kütüphane içinden sağlayacağımız bilgileri araştırabiliriz. İlk bakışta sağlama alt sistemine ilişkin olası kararları, altı grupta toplayabiliriz:

1. Hangi kaynakların alınacağına karar verme,
2. Hangi yolla alınacağına karar verme,
3. Nereden alınacağına karar verme,
4. Ayrık koleksiyon (rezerv) ve ödünç verme politikası,
5. Ayıklama,
6. Alt sisteme ilişkin ilkeler.

Hangi kaynakların alınacağına karar verme ya da seçim söz konusu olduğunda akla ilk gelen sorulardan

biri, kullanıcının sorunu için anlamlı kaynakların nasıl belirleneceğidir. Rogers ve Weber'e göre üniversite kütüphanelerinin kullanıcıları homojen yapıdadır⁽²³⁾. Bununla birlikte kullanıcıların sorunlarının çok çeşitli olduğu söylenebilir. Yüksek öğretim kurumlarımızın temel amacı öğretim ve araştırma yapmak olduğuna göre, kütüphane, öncelikle öğrenci ve personelin o kurumda yapılan öğretim ve araştırmalarla ilgili bilgi gereksinimini karşılamalıdır. Akademik program incelenerek⁽²⁴⁾ ve akademik birimlerle ilişki kurularak kullanıcının olası sorunları daha iyi tanımlanabilir. Bu sınırlamaya rağmen kullanıcının sorunu ile ilgili çok sayıda bilgi kaynağı olabilir. Öyleyse kullanıcının sorunu ile ilgili bilgi kaynaklarını belirlemede izlenecek yol ne olmalıdır? Genelde, bilgi kaynakları kullanıldıktan sonra anlam kazanır. Başka bir deyişle, kütüphanecinin, alınmasına karar verdiği kaynaklardan hangilerinin kullanıcısı için daha anlamlı olduğunu önceden bilmesine her zaman için olanak yoktur. Günümüz koşullarında seçimde göz önüne alınan ilke ne olursa olsun başlangıçta değerli olduğu sanılan bir kaynağın daha sonra işe yaramadığını görmek olasıdır. Bir kullanıcı için değerli olan bir kaynağın başka bir kullanıcı için anlam taşıması ise sorunun bir başka boyutudur. Bu nedenle seçimi,

" Kullanıcının sorunu için olabildiğince çok sayıda ve anlamlı, buna karşılık olabildiğince az sayıda anlamlı olmayan kay-

nak dışında, gereksiz olan kaynakları koleksiyona almamak"

olarak tanımlayacağız. Bu tanımdan hareket ederek, koleksiyon içinde kullanılan kaynakları saptayarak, belirli bir zaman aralığı içinde, kullanıcının sorunu için anlamlı olan kaynakları belirleyebiliriz.

Öğretim ve araştırmanın gereği olarak, bilgi kaynaklarının önemli ölçüde ikilenmesi⁽²⁵⁾ ve koleksiyon içindeki kaynakların, yeni basımları ile değiştirilmesi, üniversite kütüphaneleri için bir zorunluluktur. Ancak, savurganlığa kaçmamak için bu kaynakları dikkatle saptamak gerekir. Kanımızca, koleksiyon içinde kullanılan kaynakları belirlemek, ikilenmesi ve yeni basımları ile değiştirilmesi gereken bilgi kaynaklarının seçiminde en güvenilir yoldur. Öte yandan, kullanılan kaynaklar, belirli bir kullanıcı grubunun hangi konularda ve ne tür bilgi kaynaklarına gerek duyduğunu belirlemede önemli bir gösterge olabilir.

Seçim "kullanıcının sorunu için anlamlı olan kaynakları belirlemek" olduğuna göre, koleksiyon içinde kullanılan kaynakları saptamak, kullanıcının sorunlarını belirlemede uygun bir yoldur. Kuşkusuz, koleksiyon içinde kullanılmayan kaynaklar da kütüphaneci için en az kullanılan kaynaklar kadar önemlidir. Kullanıcıların, koleksiyona yeni katılan kaynaklardan haberdar olmaları koşuluyla, koleksiyon içinde kullanılmayan kaynaklar; kullanıcının sorununun iyi anlaşılmasını ol-

ması, yanlış seçim ya da belirli bir kullanıcı grubunun ihmal edilmiş olması olarak yorumlanabilir. Kullanılmayan kaynakların sayısındaki artış, kullanıcının değişen sorunlarının habercisi olabilir. Kullanıcının belirlenen sorunlarında kayda değer bir değişiklik yoksa, kullanılmayan kaynakların sayısındaki artış, sağlama alt sisteminin hedefinden uzaklaşıldığını gösteren önemli bir kanıt olabilir. Kullanım; kullanılan ve kullanılmayan kaynaklar birlikte ele alındığında, koleksiyonun sistematik ve planlı olarak gelişmesi ya da hangi kullanıcı grubu için ne kadar kaynak sağlanması gerektiğini belirlemede önemli bir göstergedir.

Kütüphaneye kazandırılan kaynaklar "belirli bir sürede belirli sayıda" bilgi kaynağını sağlamayı hedef alan alt sistem açısından değer taşır.

Kütüphaneci çeşitli bilim dallarındaki kullanıcıların kaynak gereksinimini düzenli olarak karşılayabilmek için dengeli bir seçim yapmalıdır⁽²⁶⁾. Kuramsal olarak seçimde bir dengeden söz edilebilir. Ancak, dikkat edilmediği takdirde uygulamada bu dengeyi sağlamak mümkün olmayabilir. Söz gelişi, değişim ve başış yoluyla gelen kaynaklarla, amaçlanan kaynak sayısı aşılabılır, ya da sipariş aşamasında piyasada olduğu sanılan kaynaklar tükendiği için amaçlanan sayıya ulaşılamayabılır. Bu ve benzeri nedenlerden kaynaklanacak olan sapmaları belirlemek, gerekiyorsa bu sapmayı giderici kararları olabilen en kısa sürede almak için, sağlama

süreci sonunda koleksiyona katılan kaynakları denetlemek gerekecektir.

Satın alma, sağlamada en güvenilir yoldur. Üniversite kütüphaneleri bilgi kaynaklarını genelde, doğrudan yayınevinden ya da aracı kitabevlerinden satın alırlar. Uygulamada yaygın olarak kullanılan yol, kaynakların kitabevlerinden alınmasıdır. Kuşkusuz, kütüphaneci kaynakları doğrudan yayınevlerinden de alabilir. Ancak, bazı yayınevleri yayınlarını doğrudan pazarlamazlar⁽²⁷⁾. Bu nedenle, satın almada yayınevleri tercih edilse bile, kütüphaneci zaman zaman kitabevleri ile çalışmak zorunda kalabilir. Üniversite kütüphanelerimizdeki bilgi kaynaklarının sayısı batıdaki örneklerine oranla daha azdır. Bununla birlikte, üniversite kütüphanelerimiz kullanıcıların bilgi gereksinimini karşılamak için her yıl milyonlarca Türk Lirası değerinde kaynak satın almaktadırlar. Şu halde, siparişlerin yapılacağı kitabevinin seçimi, sağlama alt sisteminde önemle üzerinde durulması gereken konulardan biridir. Brown ve Smith'e göre, siparişlerin nereye yapılacağına karar vermek için, öncelikle kütüphanenin kendi koşullarını belirlemesi gerekir. Kütüphaneci, bu koşullara en uygun kitabevlerini saptadıktan sonra, bu kitabevleriyle çalışan diğer kütüphanelerin deneyimlerinden de yararlanarak kararını vermelidir⁽²⁸⁾. Ancak, satın alma konusunda kütüphanelerin deneyimleri birbirlerinden farklı olabilir. Bir kütüphanenin siparişlerini karşı-

lamada başarılı olan bir kitabevi, bir başka kütüphanenin siparişlerine aynı ölçüde cevap vermeyebilir. Kitabevi, bazı istekleri hızlı ve uygun fiyatla sağlarken, bazılarını gecikmeyle ve pahalı olarak sağlayabilir. Kuşkusuz, siparişlerdeki gecikme ve yüksek hizmet ücreti, sağlama alt sisteminin belirlenen hedefe ulaşmasında (belirli sürede, belirli sayıda kaynak sağlama) önemli bir engeldir. Bu nedenle, koleksiyona katılan kaynakları denetlemek; amaçtan sapmayı önleyici kararları almak (güdüm) kadar, kaynakların olabilen en kısa sürede ve ucuz olarak nereden sağlanacağına karar vermede yararlı olabilir.

Bütçe ve sağlama birbirlerinden ayrılması oldukça zor iki kavramdır. Bütçe olmadan koleksiyonu oluşturmak olanaksız gibidir. Bu nedenle, bütçenin hazırlanması ve harcamaların denetlenmesi, yönetimin önde gelen görevleri arasında sayılır. Bütçe, kütüphanenin gelecekteki belirli bir süre için tasarladığı gelir ve giderinin ayrıntılı bir çizelgesidir. Bütçe, belirli bir süre için kütüphanenin bölümlerine, ya da kitap, cilt, alet alımı gibi çeşitli giderlerine ne kadar kaynak ayrıldığını gösteren resmi bir belge olarak da tanımlanabilir⁽²⁹⁾. G. Edward Evans'a göre bütçe, herhangi bir sürede herhangi bir işin kaç mal olacağını gösteren plandır⁽³⁰⁾.

Bütçe, kesinleşinceye kadar bir taslaktır. Bütçe kesinleşmeden tasarlanan işler için ne kadar ödene-

ğın alınabileceğini, dolayısıyla tasarlanan işlerin ne kadarının gerçekleştirileceği kesin olarak bilinemez. Bununla birlikte giderlerin doğru olarak tahmin edilmesi, olağan koşullarda gereken ödeneğin alınması ve tasarlanan işlerin düşünülen sürede tamamlanması için gerekli koşullardan biri olabilir. Evans'a göre, bütçe tahmini, sağlıklı verilere dayanılarak dikkatle yapılmalıdır⁽³¹⁾.

Üniversite kütüphanelerimizin personel, bakım-onarım, PTT gibi giderleri kurumun genel bütçesinden karşılanır. Dolayısıyla, kütüphane bütçesinin önemli bir bölümünün kaynak alımına ayrıldığı, bu nedenle de bütçe tahmininin oldukça kolaylaştığı düşünülebilir. Kuşkusuz, bütçenin hazırlanması sırasında yeni bütçe döneminde, fiyatlarıyla birlikte hangi kaynakların alınacağı belli olsaydı, sorunun çözümü oldukça kolaylaşacaktı. Oysa alınacak olan kaynakların ve fiyatlarının önceden kesin olarak bilinmesine olanak yoktur. Brown ve Smith'e göre, içinde bulunulan bütçe dönemindeki ödemelerden bu amaçla yararlanılabilir. Onlara göre, süreli yayınlar için gerekli ödenek, yenilenen aboneler ve yeni abonelere yapılan toptan ödemeye %10 fiyat farkı eklenerek hesaplanabilir. Ancak, fiyat farkı her yıl arttığından, yüzde, her seferinde yeniden belirlenmelidir⁽³²⁾. Ancak, bilgi kaynaklarının fiyatı, ülkesine ve türüne göre önemli farklar gösterir. Genelde yerli kaynaklar yabancı kaynaklara oranla daha ucuzdur. Örneğin,

1984 yılında tıpla ilgili yerli süreli yayınların yıllık aboneliği 1500-3500 TL arasında değişmektedir. Oysa aynı yıl tıpla ilgili yabancı süreli yayınlardan Lancet 65 \$, British Medical Bulletin 56.09 \$, JAMA ise 98 \$ dir. Kanımızca, Türk Lirası yabancı para birimleri karşısında sürekli olarak değer kaybettiği sürece, bu yöntemden yararlanmamıza olanak yoktur. Çünkü, alınması düşünülen yabancı kaynakların fiyatı o ülkenin para birimine göre sabit kalsa bile, ödemenin yapıldığı zamanda TL'nin değeri ve ödeme yapılan kaynak sayısına bağlı olarak kaynakların ortalama TL değeri değişecektir. Bu nedenlerle, bütçe tahminini doğru yapabilmek için özellikle alınması tasarlanan yabancı kaynak sayısını, ödeme planını ve ödemenin yapılacağı sırada TL değerini bilmek gerekecektir. Ödemenin yapıldığı zaman ve ödeme yapılan kaynak sayısı, ortalama fiyatı etkileyen bir faktör olduğuna göre, kitabevinin siparişleri cevaplamadaki hızı ve sağlayabildiği kaynak sayısı, kitabevinin seçiminde önemli bir faktör olabilir. Bütçe çeşitli tanımlara göre, belirli süre için tasarlanan işlerin ayrıntılı bir çizelgesi ya da planıdır. Bütçe bu özelliği nedeniyle, yönetimin önde gelen denetim araçlarından biridir. Çünkü, yönetici, herhangi bir anda, o ana kadar satın alınan kaynak sayısına ve kaynaklar için yapılan ödemeye dayanarak, hedeflenen kaynak sayısına ne ölçüde yaklaşıldığını belirleyebilir.

Koleksiyon, - kullanıcının, gereksinim duyduğu

bilgiye erişmesinde temel kaynaklardan biridir. Kullanıcıların olduğu kadar kütüphanecinin de sıklıkla kullandığı koleksiyon olmaksızın danışma hizmeti vermek olanaksız gibidir. Öyleyse, sağlama alt sistemine yönelik kararlar, alt sistemin başarısı kadar kütüphanenin geleceğinde de etkilidir. Bu nedenle, sağlama alt sistemiyle ilgili kararlarda, karar vermeye ilişkin genel politika ve hedefe ulaşmak için belirlenen hareket tarzı (strateji), yönetimin üzerinde titizlikle durması gereken konuların başında gelir. Çünkü, diğer örgütlerde olduğu gibi kütüphane de bir değişim içindedir. Yönetimin temel görevlerinden biri de bu değişimi düzen içinde ve planlı olarak sağlamaktır⁽³³⁾. Kanımızca kullanım ve sağlama sürecinde koleksiyona katılan kaynaklar bu konuda da kütüphaneciye yararlı olabilir. Sözgelisi, ödünç verme süresi ve ayrıık koleksiyon, ikilenecek olan kaynaklara ilişkin kararları etkileyebilecek olan iki değişkendir. Örneğin, kaynakların bir ay süre ile ödünç verildiği bir üniversite kütüphanesinde, kullanıcının kaynağı son gün iade etmesi koşuluyla aynı kaynaktan bir yıl içinde oniki kullanıcı yararlanabilir. Şayet kullanıcı sayısı onikinin üzerinde ise kaynağı ikilemek ya da ayrıık koleksiyona almak çözüm olabilir. Ancak, ikilenecek ya da ayrıık koleksiyona alınması gerekecek kaynakların sayısındaki artış, ödünç verme süresinin kısaltılması için ciddi bir uyarı olabilir.

Sağlama alt sisteminde alınan kararlar aşağıdaki sonuçlara götürür:

- a. Mevcut koleksiyon,
- b. Koleksiyona katılan kaynaklar,
- c. Kullanım,
- d. Bütçe,
- e. Kaynakların satın alındığı kitabevi.

Dolayısıyla kütüphanecinin kütüphane içinden gereksinim duyduğu bilgiler bu sonuçlarla ilgili olacaktır. Kuşkusuz, bu sonuçlara ilişkin bilgilerin örneğin yer dizin, satın alma ve ödünç verme kayıtlarında bulunduğu söylenebilir. Ancak, bu kayıtlardaki bilgiler kararlarla ilişkili olacak şekilde düzenlenmemiştir. Kütüphanecinin verdiği kararlarda başarı şansını artırmak için, bu bilgilerin seçim ve sağlama sürecine ilişkin nicelik ve nitelikleri yansıtacak şekilde düzenlenmesi gerekir.

Koleksiyon ve koleksiyona katılan kaynaklar, üniversite kütüphanelerini değerlendirmede eskidenberi kullanılan ölçülerden biridir. Kanımızca, koleksiyon ve koleksiyona katılan kaynakları yalnızca kaynak sayısı ile tanımlamaya çalışmak, üniversite kütüphanelerine, özellikle de sağlama alt sistemini değerlendirmede yeterli ölçü olamaz. Sağlama alt sisteminin hedefi "... belirlenen kullanıcıların, gerek duyacakları kaynakların belirli bir yüzdesine, koleksiyon içinden erişmelerini sağlamak" olduğuna göre, koleksiyona ilişkin bilgiler;

- a. Kullanıcılar,
- b. Kullanıcıların bilgi gereksinimi için sağlanan kaynakların türü ve sayısı,

c. Bu kaynakların sağlama biçimi, ile ilgili verileri içermelidir.

Kullanıcının koleksiyon içinden eriştiği kaynakların yüzdesini gerçeğe uygun olarak hesaplayabilmek için de, kaybolan, ikilenen ve eski basımları ile değiştirilen kaynakların sayılarının da doğru olarak bilinmesi gerekir.

Bilgi birikim hızı, bilgi kaynaklarının kullanım sayısı, kaynakların fiyatı yönünden benzer özellikler gösteren çeşitli gruplar söz konusu ise, "seçimde denge" önemli bir sorun yaratmayabilir. Söz gelişi, benzer özellikler gösteren iki kullanıcı grubu için eşit sayıda kaynak alınarak dengeli bir seçim yapılabilir. Oysa, bilim dallarına göre bilginin birikim hızı, kullanıcı sayısı ve bilgi kaynaklarının fiyatında önemli farklar görülür. Bu koşullarda dengeli bir seçim bir bütçe sorunudur. Diğer bir deyişle, bütçede her kullanıcı grubu için tasarlanan kaynağı alabilecek kadar ödenek olması, ya da bütçenin kullanıcı grupları açısından dengeli olarak dağılması gerekir. Bu nedenle, satın alınan kaynakların sayısının yanısıra kaynağın fiyatına ilişkin verilere de gerek vardır. Fiyat, kaynakların satın alındığı kitabevini değerlendirme açısından da gerekir.

Koleksiyon içinde kullanılan kaynakların bilinmesi, kullanıcının koleksiyon içinden eriştiği kaynakların yüzdesini hesaplamak kadar, seçim ve ayıklama

için de gereklidir. Bu amaçla, kullanılan kaynaklar teker teker saptanarak, hangi kaynakların kullanıldığı belirlenebilir. Ancak, binlerce bilgi kaynağından oluşacak listeleri incelemek, zahmetli ve zaman alıcı bir iştir. Kaldı ki, seçimde amaç, kullanıcı için anlamlı olan kaynakları belirlemektir. Bu nedenle kullanıma ilişkin veriler;

- a. Koleksiyon içinde kullanılan konuları ve bu konular içinde kullanılan alt konuları,
- b. Bu konular içinde kullanılan kaynak sayısını ve türlerini,
- c. İkilenecek ve yeni basımları ile değiştirecek kaynaklar hakkında fikir vermek için, bu konular içinde birden fazla kullanılan kaynak sayısını,
- d. Kullanılan kaynakların hangi yıllara kadar geriye uzandığını ve o yıllardaki kullanım sayısını,

içermelidir.

Ödünç verme kayıtları, koleksiyon içinde kullanılan kaynakları saptayabileceğimiz yollardan biridir. Kanımızca, kullanıcılar konularında uzmanlaştıkça, kütüphaneler fotokopi gibi gelişen teknolojik ürünleri amaca ulaşmada araç olarak kullandıkça, ödünç verme kayıtları kullanılan kaynakları saptamada yetersiz kalacaktır. Elsdon-Dew'a göre, belirli konunun bir dalında uzmanlaşan bilimsel bir süreli yayın, bundan yararlan-

nanların gereksinimine %10 oranında, aynı konuda birçok dalı içeren bilimsel süreli yayın ise bu gereksinimin %2'sine cevap vermektedir⁽³⁴⁾. Başka bir deyişle, kullanıcılar bir süreli yayının bütününden çok, süreli yayın içinde giderek daha az sayıda makale ile ilgilenmektedirler. Dolayısıyla kullanıcı, ödünç almak yerine, kaynaktan ya kütüphanede yararlanmakta ya da fotokopisini çekmeyi tercih etmektedir. Öyleyse, kütüphane içinde kullanılan kaynakları belirlemeden (danışma kaynakları hariç) koleksiyon içinde kullanılan kaynaklar hakkında sağlıklı veriler elde etmek olanaksız gibidir. Bu koşullarda, ikilenecek ve yeni basımları ile değiştirilecek kaynaklara ilişkin kararların daha sağlıklı olması için kütüphanecinin "birden fazla kullanılan kaynak sayısı"nın yanısıra (c maddesi);

e. Ödünç alınan kaynak sayısı,
nı da bilmesi gerekir.

Bizce, kullanıcılara ilişkin bilgiler kütüphaneci için, en az kullanılan kaynaklar kadar önemlidir. Kullanım, örneğin ikilenecek, yeni basımları ile değiştirilecek ve ayıklanacak kaynaklar konusunda kütüphaneciye çeşitli bilgiler sağlamaktadır. Ancak, sağlama alt sisteminde "belirli" bir kullanıcının "kaynak gereksinimi" hedef alınmaktadır. Dolayısıyla, kütüphanecinin gerçekte gereksinim duyduğu bilgi "belirlenen kullanıcının, koleksiyon içinden eriştiği kaynakların yüzdesi"dir. Bu nedenle, kullanıcılarla ilgili bilgiler,

- a. Kullanıcı gruplarını tanımlayacak şekilde (örneğin, akademik personeli ve öğrencileri bilim dalına, idari personeli ise bağlı olduğu birime göre) belirli bir kullanıcı grubu içinde kaç kişinin kaynak kullandığına,
 - b. Her kullanıcı grubunun kullandığı konulara ve bu konular içindeki alt konulara,
 - c. Her kullanıcı grubunun, bu konular içinde kullandığı kaynak türü ve sayısına,
- ilişkin verileri içermelidir.

III.3.3 Kataloglama Alt Sistemi

Kütüphaneyi oluşturan öğelerden biri de koleksiyondur.

Prof. Dr. O. Ersoy,

" içinde kitap koleksiyonlarının bulunmadığı bir yapıya kütüphane denilemez. Ama bir yapıda çok sayıda kitabın bulunması da onun kütüphane olmasına yetmez" (35)

diyerek, içinde bilgi kaynakları olan bir yapıya kütüphane denilebilmesi için, koleksiyondaki bilgi kaynaklarının kullanım için organize edilmesi ya da tanımlanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Kataloglama, kullanıcıların koleksiyondaki kaynaklara erişmeleri için bu kaynakların tanımlandığı süreçtir. koleksiyon içindeki bilgi kaynaklarının tanımlanması ya da geniş anlamıyla "bibliyografik denetim"

kütüphanecinin önde gelen görevleri arasındadır.

Kataloglama, bilgi kaynaklarını tanımlama, ya da bibliyografik denetim, kütüphanecilikte yaygın olarak kullanılan kavramlardır. Bununla birlikte, bibliyografik denetim konusundaki gelişmeler iyice gözlenmemişse, kataloglama alt sistemini, diğer bir deyişle bibliyografik verileri düzenlemek için üniversite kütüphanelerinin harcadığı akılcı çabaları, yeteri kadar değerlendiremeyebiliriz.

Kitaplıkbilim Terimleri Sözlüğünde, bibliyografya (kaynakça);

" Belirli bir konu, yer ya da dönemle ilgili yayınların tümünü kapsayan ya da en iyilerini seçen yapıt" (36)

olarak tanımlanır. Bu tanıma göre bibliyografik denetim kavramının, bilgi kaynaklarının tarihi kadar eski olduğu söylenebilir.

Geniş anlamıyla bilgi kaynaklarını listelemek ya da bilgi kaynaklarını kayıtlama ve düzenleme kavramına duyulan ilgi eski çağlara kadar uzanır. Ninova kazılarında bulunan, sistematik kayıtlar taşıyan kil tabletler, bu ilginin ilk kanıtları arasında sayılabilir⁽³⁷⁾. Ancak, bibliyografik denetim konusundaki önemli çalışmalar, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren kullanıcının gereksinim duyduğu bilgiye kolayca nasıl erişebileceklerinin araştırılmasıyla başlar.

Bibliyografik denetim konusuna duyulan ilgi çok çeşitli görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu görüşlerin bazıları bibliyografik denetim kavramından çok uzaktır. Dr. Ülker Sanalan'a göre:

" Buradaki denetim kavramını sansür ve sınırlandırma olarak tanımlayabiliriz. Çünkü, bibliyografya dışında bırakılmış her bilgi yeni kuşaklar için kaybolmuş veya ölmüş sayılmaktadır" (38).

Bizce, bilgi kaynaklarına erişim ve üniversite kütüphanelerinin bilgi kaynaklarını sağlama işlevi arasında güçlü bir ilişki vardır. Gerçekten de, bilim ve teknolojinin yayılmasına paralel olarak, bilimsel ve teknik bilgi kaynaklarının olağanüstü hızla çoğalması, üniversite kütüphanelerini bu kaynakları sağlamada gittikçe büyüyen bir sorunla karşı karşıya bırakmıştır. Ülkelerin dahi tek başına denetleyemeyecekleri boyutlara varan bu artışın akla getirdiği sorunlardan biri, kullanıcıların gereksinim duyacakları kaynakların sağlanmasında izlenecek yolun ne olduğudur.

Bu yollardan biri, gereksinim duyulan kaynakları her üniversite kütüphanesinde bulundurmak, bir başka yol ise tüm kaynakları ülke içinde bir merkezde toplamaktır. Bugünkü koşullarda her iki yöntemin de gerek pratik gerekse ekonomik açıdan uygulanamayacağını tartışmasız kabul edebiliriz. Kuşkusuz bu yöntemlerden biri uygulanabilir olsaydı bibliyografik denetim sorunu daha kolay çözülebilirdi. Bu durumda en akılcı yol, kullanıcıların gereksinimlerini karşılamada başka kütüphanelerin koleksiyonlarından yararlanmaya olanak veren kütüphaneler arası işbirliği olabilir. Kuşkusuz, böyle

bir sistemin başarısı için iyi bir örgütlenmenin yanı sıra, hangi bilgi kaynağının hangi kütüphanede olduğunu gösteren standart kayıtlara gereksinim vardır.

UNESCO ve IFLA'nın 1961'de ortaklaşa düzenledikleri "International Conference on Cataloging Principles" bilgi kaynaklarının uluslararası düzeyde standart olarak tanımlanmasına yönelik ilk adımlardır⁽³⁹⁾. Bu toplantıda alınan kararlar bağlayıcı olduğu için uluslararası düzeyde çeşitli etkinliklere neden olmuştur. Ancak, bibliyografik verilerin standart olarak tanımlanmasına yönelik çabalara güç kazandıran etken, bilgisayar aracılığı ile indeks, abstrakt ya da katalog basmaya yönelik "makinece okunabilir bibliyografik veri tabanları" dır.

1960'lı yılların başında ABD Ulusal Tıp Kütüphanesi'nin öncülüğünde MEDLARS ve ABD Kongre Kütüphanesinde gerçekleştirilen MARC projeleri bu konuda ilk çalışmalar arasında yer alır. Bilgisayar ortamındaki bu verilerin bibliyografik denetim dışında seçmeli bilgi yayımı (Selective Dissemination of Information) ve güncel duyuru (Current Awareness) gibi başka amaçlarla da kullanılabilceğinin anlaşılması üzerine, makinece okunabilir bibliyografik veri tabanlarının sayısı hızla artmıştır. Başta İngiliz MARC'ı olmak üzere diğer ulusların projeleri bu çabaların somut göstergesidir⁽⁴⁰⁾.

Bilginin birikim hızı ve bilginin evrenselliği göz önüne alındığında, bibliyografik denetim, ulusal

ve uluslararası boyutları olan bir olgudur. Başka bir deyişle, kullanıcıların gerek duyduğu bilgilere kolayca ve olabilen en kısa sürede erişmeleri için gerekli koşullardan biri, bilgi kaynaklarını ulusal ve uluslararası düzeyde doğru, tam ve standart olarak tanımlamaktır. Bizce, bu olgu "Ulusal Bilgi Sistemimiz" için de geçerlidir.

Bilgi kaynaklarını sağlayarak ve düzenleyerek, bilim, karar ve uygulama alanında geniş bir kullanıcı kesimine hizmet veren üniversite kütüphanelerimiz ulusal bilgi sisteminin önemli bir alt sistemini oluşturur. Bu nedenle, üniversite kütüphanelerimizde bilgi kaynaklarını tek bir yöntemle kataloglamak, ulusal düzeyde işbirliğini sağlamak ve uluslararası bilgi değişiminden yararlanmak için de gereklidir.

III.3.3.1 Kataloglama

Kitaplıkbilimleri sözlüğünde kataloglama,

" Kitaplıktaki gereçlerin tümünü, arandığında bulunması ve ne olduğunun bilinmesi amacıyla, belli bir sıraya göre yer numarası, kaynakçal kimliği ve konusuyla birlikte kitap, defter, kâğıt demeti ya da fişe işleme⁽⁴¹⁾ "

olarak tanımlanır.

Üniversite kütüphanelerinde, kullanıcının koleksiyon içinden gereksinim duyduğu kaynağa ulaşabile-

ceği yollardan biri, kataloğa ilişkin bibliyografik bilgileri içeren bir kayda erişmektir. Bu amaçla, bilgi kaynaklarının yazarı, adı, basım kaydı, fizik yapısı gibi özelliklerinin tanımlanması gerekir.

Ancak, kullanıcının karşı karşıya kaldığı sorun, yalnızca yazarını, ya da adını bildiği kaynağa ilişkin bir tutanağa erişme sorunu değildir. Üstel bir hızla artan bilgi çoğalması sonucunda kullanıcının sorunu ile ilgili tüm kaynakları tanınması hemen hemen olanaksızdır. Bu nedenle sorun, kullanıcıya, koleksiyon içinden varlığını bile bilmediği kaynaklar içinden sorunu ile ilgili olabildiğince çok sayıda belgeye erişmesini sağlamaktır. Bu bakımdan, Yazar adı-Kitap adı kataloglarının yanısıra, anlamlı sözcüklerden oluşan Konu kataloglarına da gereksinim vardır.

Bilgi kaynaklarının bibliyografik verilerini saptamak ve her kaynak için yeteri sayıda anlamlı sözcüğü seçmenin yanısıra, kullanıcının katalogda aradığı tutanakları kolayca bulmasını sağlayacak "Bakınız", "Ayrıca Bakınız" gibi gönderme ve kılavuz tutanaklarını (Guide Card) hazırlamak da katalog bölümünün görevleridir.

Bommer ve Chorba'ya göre, katalogdaki tutanakların doğruluğu ve kapsamı, koleksiyondaki tutanakların kolayca bulunmasını sağlayan göndermeler ve rehber kartlar, kataloğun kullanımını etkileyen faktörlerdir⁽⁴²⁾.

Rogers ve Weber'e göre, kataloglama alt sistemine ilişkin kararları;

- a. Kataloglama kuralları,
- b. Konulandırma,
- c. Sınıflandırma (yer numarası)

olarak üç grupta toplamak mümkündür.

Kataloglama kuralları; katalogda, bilgi kaynaklarının hangi bilgilerle tanımlanacağını, bu bilgilerin verilmiş sırasını, biçimini ve noktalama işaretlerini belirleyen kurallardır⁽⁴³⁾. Katalogda, bilgi kaynaklarına ilişkin bibliyografik verilerin uygulanan kurallarla bir uyum içinde olması aranılan kaynağın kolayca saptanması kadar, katalogun kolayca kullanılması için de gereklidir.

Ancak, katalogda kullanılan kurallar dinamik yapıdadır; diğer bir deyişle, kurallar sürekli olarak değişmekte ve gelişmektedir. Dolayısıyla yeni kurallara göre hazırlanacak olan tutanaklarla, katalogdaki uyum ister istemez bozulacaktır. Bu koşullarda, katalogda uyumun yeniden sağlanması gerekecektir⁽⁴⁴⁾. Kuşkusuz, kuruluş aşamasındaki bir üniversite kütüphanesinde tüm tutanakları yeni kurallara göre baştan düzenlemek önemli bir sorun olmayabilir. Oysa, koleksiyondaki kaynak sayısı arttıkça, geleneksel yöntemlerle sorunun çözümü de zorlaşacaktır. Bu koşullarda kütüphanecinin karşı karşıya kalacağı sorun, tüm tutanakları değişen kurallara göre yeniden düzenlemek ya da yeni kuralları belir-

li ölçüde uygulamak arasında olacaktır.

Benzer sorunlar konulandırma için de geçerlidir. Konulandırma,

" Her bilgi kaynağı için yeteri sayıda üzerinde uzlaşmış anlamlı sözcükler ya da başlıklar belirleyerek koleksiyon içindeki bilgi kaynaklarını bu göstergelere göre düzenlemek"

olarak tanımlanabilir.

Bu yolla; kullanıcının, sorunu için anlamlı ve olabildiğince çok sayıda bilgi kaynağına kolayca erişmesini sağlamak için dil ve konulandırma sistemindeki değişikliklere göre, konu dizinindeki terim ya da sözcükleri yenileri ile değiştirmek, değişen ve gelişen ihtiyaçlara cevap verebilecek yeni terim ve sözcükleri seçerek dizinde gerekli değişiklikleri ya da göndermeleri yapmak mümkün olacaktır.

Kullanıcının koleksiyon içinden gereksinim duyduğu kaynaklara erişebileceği yollardan biri de bilgi kaynaklarını sınıflayarak, kullanıcının raflardaki kaynaklara doğrudan ulaşmasını sağlamaktır. Bu amaçla, koleksiyondaki bilgi kaynaklarının konusu, belirli bir kural gereğince saptanarak, her kaynağın rafta durması için gereken yeri belirleyen rakam, harf ya da simgelerden oluşan yer numarasının verilmesi gerekir.

Sınıflamayla amaçlanan hedeflerden biri, aynı koundaki bilgi kaynaklarını bir arada bulundurmaktır.

Ancak, kataloglama ve konulandırmada olduğu gibi sınıflamada da çeşitli nedenlerle hedeften kolayca sapılabilir.

Bilgi kaynaklarını sınıflamada kullanılan Library of Congress, National Library of Medicine, Dewey Decimal Classification gibi sistemler sürekli gelişim içindedir. Dewey Decimal Classification'un yeni edisyonlarında yer alan Yeniden Yerleştirme (Relocation) ve diğer iki sistemde yer alan "Ek Tablolar" bu gelişmenin somut kanıtlarıdır.

Kataloglama alt sisteminin, bu yapısıyla zaman alıcı, pahalı ve uzmanlığı gerektiren hizmetleri içerdiği söylenebilir. Bununla birlikte kataloglama, konulandırma ve sınıflandırma ile ilgili hizmetler verilmediği takdirde üniversite kütüphanelerinde kullanıcının sorunu ile ilgili bilgi kaynaklarını tanımlaması ve bu kaynaklara erişmesinde rastlantılar önemli rol oynayacaktır.

Günümüz koşullarında hiç bir üniversite kütüphanesi, kullanıcıların bilgi gereksinimini yalnızca kendi koleksiyonlarından karşılayamaz. Daha önce de değindiğimiz gibi, kullanıcıların bilgi gereksinimini karşılamada en akılcı yol, başka kütüphanelerin koleksiyonlarından yararlanmaya olanak veren kütüphanelerarası işbirliğidir. Ancak, ulusal düzeyde belge değişimini gerçekleştirmek için standart bibliyografik verilere gereksinim vardır. Kanımızca, üniversite kütüphaneleri-

mizde hangi kataloglama, konulandırma ve sınıflama sisteminin kullanılacağı, uluslararası standartları göz önünde bulundurmak, ulusal düzeyde alınması gereken kararlardır. Öyleyse kataloglama alt sistemine ilişkin kararlar; kullanıcının koleksiyondaki kaynaklar içinden sorunu ile ilgili olanları kolayca tanımlaması için, kataloglama, konulandırma ve sınıflamaya ilişkin kayıtların olabildiğince ekonomik ölçüde doğru ve tam olarak tanımlanması ile ilgili olacaktır.

Kitaplıktaki bütün gereçleri kaynakçasal kimlikleri ve konuları bakımından tanıtmak, arandıklarında bulunmalarını sağlamak üzere yer numaraları da belirtilerek hazırlanmış kitap, defter, demet ya da fişten oluşan bütün⁽⁴⁵⁾ olarak tanımlanan "Katalog", kataloglama alt sisteminin en önemli ürünüdür. Bu tanıma göre, kataloğun, kataloglama alt sistemine ilişkin kararlarda kütüphanecinin gereksinim duyduğu bilgileri sağlayacağımız kaynaklardan biri olduğu söylenebilir.

Bizce, kataloğun kullanımına ilişkin bilgiler, kuralları değiştikçe tüm tutanakları değişen kurallara göre yeniden düzenlemek ya da yeni kuralları belirli ölçüde uygulamak arasında kalan kütüphanecinin doğru karar vermesinde başarı şansını artıracaktır.

Kapalı raf sistemini uygulayan kütüphanelerde katalog, kullanıcının gereksinim duyduğu kaynağı tanımlamada önemli bir araçtır. Açık raf sistemini benimseyen kütüphanelerde ise kullanıcı, kataloğa başvurmadan

doğrudan rafa giderek gereksinim duyduğu kaynağa erişebilir. Şu halde, kullanıma ilişkin bilgiler; kullanıcının gereksinim duyduğu kaynaklara erişmede izlediği yol, kataloğun nitelikleri ve kullanıcının kaynakları tanımlamada kullandığı dizin konusunda fikir vermelidir.

Kataloğun kullanılmasına ilişkin veriler söz konusu olduğunda en önemli sorun, kataloğun niteliklerine ilişkin verilerin nasıl belirleneceğidir.

Katalog, koleksiyondaki bilgi kaynaklarının arandığında bulunmasını sağlamak için hazırlanmaktadır. Öyleyse, bu verilerin kullanıcının katalogda gerek duyduğu kaynağı kolayca ve olabilen en kısa sürede belirlemesini sağlayacak niteliklerle ilişkili olduğu söylenebilir. Bommer ve Chorba'ya göre, kataloğun niteliği; kütüphanenin tarihi ve gelenekleri, koleksiyonun yapısı, kullanıcının bilgi gereksinimi, işbirliği, kullanıcının doğrudan rafa ulaşması gibi çok çeşitli faktörlere bağlıdır⁽⁴⁶⁾. Bir başka görüşe göre, bilginin birikim hızı ve bilgi kaynaklarının sayısındaki artış, kütüphanenin maddi ve teknik olanakları, kataloğun niteliğini etkileyen faktörlerdir⁽⁴⁷⁾. Bu nedenlerle, soruna katalogda bulunması gereken nitelikler açısından bakmak yanıltıcı olabilir. Kuşkusuz, soruna çeşitli yollardan yaklaşılabılır. Bu yollardan biri de, kullanıcının katalogda gerek duyduğu kaynağı kolayca ve olabilen en kısa sürede tanımlamada ne gibi zorluklarla karşılaştığını belirlemektir. Böylece, kütüphaneciye daha az veri

ile gereksinim duyduğu bilgiler sağlanabilir. Bu amaçla katalogu kullanan her kullanıcı, katalogda aradığı her kaynak için önceden hazırlanmış bir form dolduracaktır. Aranılan kaynağın bulunması koşulunda kullanıcının adı, bölümü, statüsü ve kaynağı hangi dizinde tanımladığını (yazar adı, belge adı, konu) belirlemesi istenecektir. Kullanıcı aradığı kaynağı tanımlayamamış ise; kullanıcının adı, bölümü ve statüsünün yanısıra, gereksinim duyduğu kaynağı tanımlamak için kullandığı bilgileri belirtmesi istenecektir. Kullanıcı yalnızca konu dizini kullanmış ve sorunu ile ilgili bir kaynak bulamamış ise, adı, bölümü ve statüsüne ek olarak, sorunu ile ilgili konuyu tanımlaması ve bu amaçla katalogda taradığı başlıkları ya da sözcükleri belirtmesi gerekecektir. Böylece, kullanıcının kaynaklara erişmede izlediği yol, gereksinim duyulan kaynağı tanımlamada hangi dizinlerin kullanıldığını, kullanıcının aradığı kaynağı tanımlamak için kullandığı bilginin doğruluğu saptanabilir. Doğru aranmasına karşılık katalogda tanımlanan bir tutanağa erişilememesi durumunda ise, bu veriler; dizinleme (sıralama) ve daktilo hataları ile alt sistemin işlevlerine ilişkin önemli bilgiler sağlayacaktır.

Diğer taraftan bu yol, kataloglama alt sisteminin işlevlerinin yanısıra, sağlama alt sistemi için de yararlı olabilir. Çünkü, katalog, kullanıcının gereksinim duyduğu kaynağın kütüphanede olup olmadığını belirleyebileceği en güvenilir yoldur. Bu nedenle, kütüp-

hanede olmadığı için kullanıcının gereksinim duyduğu kaynakları belirlemede önemli bir gösterge olabilir.

III.3.4 Sağlama ve Kataloglama Alt Sistemi Arasındaki İlişkiler

Sağlama ve kataloglama, bir üst düzey sistem olan teknik hizmetlerin alt sistemleridir. Bu nedenle, iki alt sistem arasındaki ilişkileri belirlemeden, teknik hizmetlere ilişkin bilgileri tartışmak hemen hemen olanaksızdır.

Kullanıcının koleksiyon içinde, sorunu ile ilgili belgeleri tanımlayabileceği en önemli kaynak katalogdur. Katalog bu özelliği nedeniyle, yalnızca kullanıcılar tarafından değil, seçim amacıyla sağlama alt sisteminin sıklıkla başvurduğu bir kaynaktır.

Üniversite kütüphanelerimizin kısıtlı kaynaklarını en iyi şekilde kullanmak için, üzerinde özenle durulması gereken konulardan biri, her üniversite kütüphanesinde gereksiz ikilemelerden kaçınmaktır. Öyleyse, kaynakların olabilen en kısa sürede kataloglanarak katalogda temsil edilmesi kaynak savurganlığını önlemek açısından gereklidir. Ancak, kaynakların olabilen en kısa sürede katalogda temsil edilmesinin koşullarından biri, sağlama alt sistemine ilişkin işlemlerin hızla tamamlanarak, kaynakların kataloglama alt sistemine iletilmesidir. Şu halde teknik hizmetlerde hız; kullanıcı-

nın gereksinim duyduğu bilgiye olabilen en kısa sürede erişmesi kadar, kaynakların olabilen en kısa sürede kataloglanması ve istenmeyen ikilemelerin önlenmesi için gerekli koşullardan biridir. Boomer ve Chorba'ya göre, bilgi kaynağının kullanımını etkileyen faktörlerden biri de, kaynağın alınmasına karar verildiği andan itibaren olabilen en kısa sürede rafa çıkarılmasıdır⁽⁴⁸⁾.

Bu amaçla, bilgi kaynaklarına her iki alt sisteme girerken ve çıkarken günün tarihi verilmelidir. Böylece, kaynakların sağlama alt sistemine girdiği andan başlayarak tek tek ya da grup halinde, rafa çıkıncaya kadar olan süreç, zaman açısından izlenebilir.

III.4 Okuyucu Hizmetleri

Okuyucu hizmetleri; kullanıcının gereksinim duyduğu bilgi kaynaklarından yararlanması için, kütüphanenin koleksiyonuna gerekirse başka kütüphanelerin koleksiyonlarındaki kaynaklara da başvurularak, kullanıcılara sunulan hizmetlerdir⁽⁴⁹⁾. Birçok yazara göre ödünç verme ve danışma, okuyucu hizmetleridir.

III.4.1 Ödünç Verme

ALA Glossary'e göre, ödünç verme "koleksiyondaki bilgi kaynaklarının kütüphane dışında kullanılması için kullanıcıya ödünç verilmesi" dir⁽⁵⁰⁾. Başka bir görüşe

göre, ödünç verme "kitaplıktan dışarı çıkarılmasında sakınca görülmeyen gereçleri, belirli bir süre için, kitaplık dışında yararlanmak üzere okura verme"⁽⁵¹⁾ olarak tanımlamaktadır.

Kuşkusuz, ödünç verme bu iki şekilde tanımlanabilir. Ancak, her iki tanımın da üniversite kütüphanelerinde bu amaçla yürütülen çabalara açıklık getirdiğini söylemek güçtür. Bu nedenle, çalışmamızda, ödünç verme hizmetlerine açıklık getiren "ödünç verme hizmetleri" tanımından yararlanacağız.

Ödünç verme hizmetleri; koleksiyondaki kaynakların kütüphane dışında da kullanılabilmesi için ödünç verilmesi ve ödünç alınan kaynakların iade edilmesine ilişkin işlemlerdir. Koleksiyondaki kaynakların (ayrık ve özel koleksiyondaki kaynaklar dahil) ödünç verilmesi, ödünç verilen kaynaklara ilişkin kayıtların tutulması, zamanında iade edilmeyen kaynakların izlenmesi, iade edilen kaynakların yerlerine yerleştirilmesi, rafaların düzeninin korunması, gör-ışit araçları için gerekli aletlerin ödünç verilmesi, fotokopi hizmetleri, gör-ışit kaynaklarının herhangi bir teknikle (örneğin, kapalı devre televizyon sistemi) kullanıcıya ulaştırılması, ödünç verme hizmetleridir⁽⁵²⁾.

Rogers ve Weber'e göre, ödünç verme hizmetleri tek bir bölümün sorumluluğuna verilebileceği gibi, bu hizmetler birkaç bölüm tarafından da yürütülebilir. Hizmet ne şekilde yürütülürse yürütülsün, ödünç verme

hizmetlerinde temel amaç; herhangi bir kullanıcının, bir başka kullanıcının gerek duyduğu kaynağa olabilen en kısa sürede erişmesine engel olmadan, gereksinim duyduğu kaynakları maksimum ölçüde kullanmasına olanak sağlamak olmalıdır⁽⁵³⁾.

Kuramsal olarak, her kullanıcıya gereksinim duyduğu kaynaklardan yeteri kadar alınabilseydi, hemen hemen her kullanıcı koleksiyon içinden tanımladığı sorunu ile ilgili kaynaklara kolayca erişebilirdi. Oysa, daha önce de değindiğimiz gibi, bilgi kaynakları, kullanıcı sayısı ve kullanıcıların bilgi gereksinimindeki artış karşısında, üniversite kütüphaneleri kısıtlı kaynaklarını çok iyi kullanmak zorundadırlar. Diğer bir deyişle, zorunluluklar dışında ikilemelere gitmek hemen hemen olanaksızdır. Bu koşullarda, kullanıcıların koleksiyon içinde tanımladıkları kaynaklara erişebilmeleri için, kaynakların ödünç verilmemesinin uygun bir yol olduğu söylenebilir. Bu durumda, kütüphane binasının kullanıcılara yetecek büyüklükte olması⁽⁵⁴⁾ ve kütüphanenin açık olduğu saatler⁽⁵⁵⁾, kullanıcıların bu kaynaklara ulaşması açısından önem kazanır. Öte yandan, kullanıcı ve kaynak sayısının sürekli olarak arttığı göz önüne alınırsa, "kaynakların ödünç verilmemesinin" üniversite kütüphanelerinde kullanıcı kadar kütüphaneci için de pratik bir yol olmadığını kabul edebiliriz. Kaldı ki, Urquart ve Schofield⁽⁵⁶⁾ ile Kantor'un⁽⁵⁷⁾ araştırmalarında vurguladıkları gibi, "Gereksinim duyulan

kaynağın o sırada başkası tarafından kütüphane içinde kullanılıyor olması" herhangi bir kullanıcının gereksinim duyduğu kaynağa erişememesinin nedenlerinden biridir. Bu nedenlerle, kaynakların "ödünç verilmemesi" kullanıcıların koleksiyon içindeki kaynaklara erişmeleri için yeterli koşullardan biri değildir.

Rogers ve Weber'e göre; ödünç verme sisteminin amacının öncelikle, "kullanıcının koleksiyon içinde tanımladığı, sorunu ile ilgili kaynaklara olabilen en kısa sürede erişmesini sağlamak" olduğu söylenebilir. Öyleyse, kütüphaneci açısından sorun, öncelikle, kullanıcının gereksinim duyduğu kaynağı yerinde bulmasıdır. Soruna bu açıdan bakınca, kullanıcının gereksinim duyduğu kaynağa olabilen en kısa sürede erişmesi için akla gelen başka bir çözüm, "Dolaylı Ulaşım" ya da "Kapalı raf sistemi" dir. Bu uygulama,

" Danışma yapıtları dışında kalan her türlü kitaplık gereğince kitaplık görevlisi aracılığıyla ulaşım" (58)

olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle, kullanıcının raflara gidip kaynakları incelemesine, karıştırmasına olanak verilmez. Oysa, kullanıcının raflara ulaşması ve raflardaki kaynakları incelemesi kullanıcı açısından bir gereksinim olduğu kadar liberal eğitimin de bir parçasıdır (59). Shill'e göre, kullanıcının doğrudan raflara ulaşabildiği "açık raf sistemi" nde kullanım artarken ödünç verme azalmaktadır (60). Çünkü, kullanıcı

kaynakları ödünç almadan önce inceleyebilmekte, dolayısıyla sorunu ile ilgili olan kaynaklar içinden kendisi için anlamlı olan kaynakları seçebilmektedir.

Bu nedenlerle, bizce, koleksiyondaki kaynakların kütüphane dışında da kullanılmasına olanak veren ödünç verme ve açık raf sistemi; kullanıcının gereksinim duyduğu kaynağa olabilen en kısa sürede erişmesi kadar, bina ve personel sorununun çözümünde de en uygun yollardan biridir. Ancak, kullanıcının bilgi gereksinimini karşılamak için kullanıcının koleksiyon içindeki kaynaklara erişmesinin yeterli olmayacağını kabul edebiliriz. Rogers ve Weber'e göre, ödünç verme hizmetleri; kullanıcının gereksinim duyduğu kaynaklara olabilen en kısa sürede erişmesini sağlaması yanında, kullanıcının bu kaynakları maksimum ölçüde kullanmasına da olanak sağlamalıdır. Şu halde, ödünç verme alt sistemine ilişkin kararlar, kullanıcının gereksinim duyduğu kaynaklara erişme şansını artıracak ve kullanıcının bu kaynaklardan yararlanması için olabilecek en uygun kullanma süresini belirlemeye yönelik olmalıdır.

Kuşkusuz, kütüphanecinin karşı karşıya kaldığı sorun yalnızca ödünç verme süresi ve kullanıcının ödünç alabileceği kaynak sayısı değildir. Dolaşımdaki kaynakların sayısı arttıkça, kullanılan kaynakların rafta olması gereken yere hızla yerleştirilmesi ve koleksiyondaki kaynakların korunması, kullanıcıların kaynaklara erişmesi için gereken koşullar arasında sayılabilir.

Ancak, sorunun gözden kaçırılmaması gereken en önemli boyutu; ödünç verme alt sisteminin üniversite kütüphanesi içindeki rolüdür. Çünkü, ödünç verme alt sistemi; kullanıcının koleksiyon içindeki kaynaklara olabilen en kısa sürede erişmesi için bir taraftan koleksiyondaki bilgi kaynaklarını, ötey yandan da kullanıcıları sürekli olarak izlemektedir. Bu nedenle, ödünç verme alt sisteminin amacı,

" Kullanıcının koleksiyon içindeki kaynaklara olabilecek en kısa sürede erişmesine ve kullanıcının gereksinim duyduğu kaynakları maksimum ölçüde kullanmasına olanak sağlamak yanında, kütüphanenin diğer alt sistemlerine kaynakların kullanımı ve kullanıcılara ilişkin gerekli bilgilerin geri akımını da sağlamak"

olmalıdır.

Urquhart ve Schofield'in araştırmasına göre, kullanıcının gereksinim duyduğu kaynağa erişememesinin nedenleri şöyle özetlenebilir⁽⁶¹⁾ :

- a. Kaynağın ödünç verilmiş olması,
- b. Kaynağın o sırada başkası tarafından kütüphane içinde kullanılıyor olması,
- c. Kaynağın kayıp olması,
- d. Kaynağın "cilt" te olması,
- e. Kaynağın yanlış yere yerleştirilmesi,
- f. Kullanıcının kaynağı yanlış yerde araması.

Birçok yazara göre, kullanıcının ödünç alabileceği kaynak sayısı ve ödünç verme süresi, kullanıcının gerek duyduğu kaynağa erişmesinde önde gelen etkenlerdir. Herhangi bir kullanıcının ödünç alabileceği kaynak sayısı arttıkça ve bu kaynakları ödünç alabileceği süre uzadıkça, kullanıcının koleksiyon içinde sorunuyla ilgili kaynaklara erişme şansı da artacaktır. Boomer ve Chorba'ya göre, ödünç alınan kaynaklar genelde başkaları tarafından da istenebilecek olan kaynaklardır. Öyleyse, kullanıcının ödünç alabileceği kaynak sayısı arttıkça ve ödünç verme süresi uzadıkça, diğer kullanıcıların bu kaynaklara erişme şansı azalacaktır⁽⁶²⁾. Bu koşullarda, kullanıcının ödünç alabileceği kaynak sayısı azaltılarak ve ödünç verme süresi kısaltılarak sorunun çözümleneceği düşünülebilir. Oysa, her üniversite kütüphanesinde bazı kaynakların diğerlerine oranla daha sık kullanıldığı bilinen bir olgudur. Şu halde, sıklıkla kullanılan kaynakların diğerleriyle aynı süre için ödünç verilmesi durumunda, bazı kullanıcılar sıklıkla kullanılan kaynaklara erişemeyebilirler. Kuşkusuz, ödünç verme süresi daha da kısaltılarak, birçok kullanıcının bu kaynaklara erişmesi sağlanabilir.

Ancak, ödünç verme süresini çok kısaltarak sorunun çözülebileceğini düşünmek yanıltıcıdır. Çünkü, kaynak türlerine göre farklı olmakla birlikte, kullanıcının herhangi bir kaynaktan yararlanması için minimum bir süreye gereksinimi vardır. Ödünç verme süresini bu

minimum sürenin altına indirmek büyük bir olasılıkla, kullanıcının, kaynaktan yararlanmasına olanak vermeyecektir.

Ayrık koleksiyon, üniversite kütüphanelerinde sıklıkla kullanılan kaynaklardan birçok kullanıcının yararlanmasını sağlayan yollardan biridir. Bu kavram (ayrılmış kitap) Kitaplıkbilim Terimleri Sözlüğünde,

"Kısa sürede birçok okuyucunun yararlanmasını sağlamak amacıyla dermeden ayrılan ve kullanma süresi kısıtlanan kitap"⁽⁶³⁾

olarak tanımlanır. Bu yolla, sıklıkla başvurulmuş kaynakların, gerekirse yalnızca kütüphane içinde ve daha kısa sürelerde kullanılması sağlanabilir. Bu nedenlerle, ödünç verme kayıtları; yalnızca ödünç verilen kaynakların kimde olduğunu saptamak için değil, ödünç verilen kaynak sayısını, ödünç verme süresini ve ayrık koleksiyona alınacak kaynakları belirlemek için önemli bir kaynaktır. Bununla birlikte, kütüphanecinin; ödünç verme süresi, ödünç verilecek kaynak sayısı ve ayrık kaynaklarla ilgili kararların yalnızca ödünç verme kayıtlarına dayanarak vermesi, sanırım yanıltıcı olacaktır.

Ödünç verme alt sistemini etkileyen en önemli gelişmelerden biri, fotokopidir. Bu araç sayesinde, kullanıcı, gereksinim duyduğu kaynağı ödünç almak yerine, kaynak içinden gereksinim duyduğu kısımların kopyasını alabilmektedir. Gerçekten de, fotokopi, üniversite kütüphanelerinde kullanıcının; gereksinim duyduğu kaynak-

lara erişmesi yanında, bu kaynaklardan yararlanma şansını da artıran bir araçtır⁽⁶⁴⁾. Diğer bir deyişle, üniversite kütüphaneleri gerekli teknik düzenlemeleri gerçekleştirdikçe ve fotokopi gibi araçlardan yararlandıkça, kullanıcı daha az sayıda kaynağı ödünç almakta, buna karşılık kütüphane içinde dolaşımdaki kaynak sayısı artmaktadır. Şu halde, ödünç verme süresi, ödünç verilecek kaynak sayısı ve ayırık kaynaklarla ilgili kararların sağlıklı olabilmesi için, kütüphanecinin kütüphane içi dolaşımla ilgili verilere de gereksinimi vardır.

Ödünç verme hizmetleri söz konusu olduğunda üzerinde durulması gereken bir başka konu ise, "Kütüphanelerarası işbirliği" dir. Hiçbir üniversite kütüphanesi, kullanıcılarının bilgi gereksinimini yalnızca kendi koleksiyonundan karşılayamadığına göre, kütüphanelerarası işbirliği, kullanıcıların bilgi gereksinimini karşılamaya olanak veren akılcı yollardan biridir. Kullanıcının gereksinim duyduğu kaynak koleksiyonda yoksa, işbirliğinden yararlanarak;

- a. Kaynağı, bir başka kütüphaneden kullanıcı adına ödünç almak,
- b. Kaynağın kopyasını sağlamak,
- c. Kullanıcıyı, kaynağın olduğu kütüphaneye göndermek,

suretiyle, kullanıcının gerek duyduğu bilgiye ulaşması sağlanabilir. Bu nedenle, kullanıcının bilgi gereksini-

mi için bir başka kütüphaneden ödünç alınan ya da kopyası sağlanan kaynaklar, kullanıcının gereksinim duyduğu kaynakları belirlemede önemli bir gösterge olabilir. Öte yandan, kütüphanelerarası ödünç verme yolu ile diğer kütüphanelerin ödünç almak istediği kaynaklar, ya da diğer kurumlardan gelen kullanıcılar nedeniyle, kütüphanenin, öncelikle hizmet vermek zorunda olduğu kendi kullanıcılarının kaynaklara en kısa sürede erişme şansı azalabilir. Dolayısıyla, kullanıcıların kaynaklara hızla ulaşması ve işbirliğinin başarısı için, kütüphanenin işbirliği yolu ile ödünç verilen kaynaklara ve kurum dışı kullanıcılara ilişkin bilgilere de gereksinimi vardır.

Belli başlı özellikleriyle tanımağa çalıştığımız ödünç verme alt sisteminde,

- a. Ödünç verme süresi,
- b. Kullanıcının ödünç aldığı kaynak sayısı,
- c. Ayrık kaynaklar,

alt sisteme özgü kararların sonuçlarıdır. Bu nedenle, ödünç verme alt sistemine ilişkin kararların odak noktası, kullanılan kaynaklar ve bu kaynakları kullananlardır. Bu bilgilere ilişkin verileri teknik hizmetler alt sisteminde tartıştığımız için bunlara yeniden değinmeyeceğiz. Bu nedenle burada yalnızca bu verilerin sağlanış biçimi ve ödünç verme alt sistemine özgü, tanımlayıcı diğer veriler üzerinde duracağız.

Kütüphane içinde kullanılan kaynakların sayısı arttıkça, sorumlu olan kütüphaneciye sağlanacak bilgilerin kütüphane içi kullanımını da yansıtması gerekecektir. Kuşkusuz, kütüphane içinde kullanılan kaynakları belirlemenin kolay olmadığı düşünülebilir. Ancak, bu belirleme imkânsız değildir. Kaldı ki, bu veriler, sağlama, ödünç verme ve danışma alt sistemlerine ilişkin birçok kararda, kütüphanecinin doğru karar verme şansını artırmak için zorunludur.

Kaynağı kütüphanede kullanmak, ödünç almak ya da fotokopi çektirmek kullanıcının koleksiyon içindeki kaynakları kullanmada izleyeceği yollardır. Şu halde, ödünç verme kayıtlarından sağlanacak verilerin yanısıra kütüphane içinde kullanılan, fotokopisi çekilen kaynaklarla bu kullanıcılara ilişkin verileri de sağlamak gerekecektir.

Böylece, ödünç verme kayıtlarından ve kütüphane içi kullanımını yansıtan formlardan yararlanılarak; ödünç alınan, kütüphane içinde kullanılan, iade edilen ve sıklıkla kullanılan kaynakların sayısı ve kullanıcı sayısı kapsamlı olarak belirlenebilir. Bununla birlikte, "En uygun ödünç verme süresi" ni yalnızca bu verilere dayanarak saptamak yanıltıcı olabilir. Çünkü, bu veriler ödünç verme süresinin genelde yeterli olup olmadığı konusunda fikir vermemektedir. Bu nedenle, kütüphanecinin;

- a. Ödünç aldığı kaynağı zamanından önce ve zamanında iade eden kullanıcı sayısı,
 - b. Üzerindeki kaynağı yeniden ödünç almak isteyen (ödünç alma süresini uzatmak isteyen) kullanıcı sayısı,
- ile ilgili verilere de gereksinimi olacaktır.

III.4.2 Danışma Bölümü

Sağlama, kataloglama-tasnif ve ödünç verme hizmetleri ile kullanıcının gereksinim duyduğu ya da gereksinim duyacağı varsayılan bilgi kaynakları sağlanarak ve düzenlenerek, kullanıcıların bu kaynaklara sürekli olarak erişmeleri sağlanabilir. Ancak, bu hizmetler, kullanıcının koleksiyon içindeki kaynaklardan sorunu ile ilgili bilgilere erişmesine, hatta koleksiyon içindeki kaynaklara kolayca ulaşmasına yeterli değildir.

Oysa, kullanıcıya yönelik olmak, kütüphaneciliğin ana ilkelerinden biridir. Şu halde, kullanıcının; olabildiğince çok sayıda sorunu ile ilgili bilgiye koleksiyon içindeki kaynaklardan erişmesi, kütüphanenin çeşitli kaynaklarından ve sağladığı hizmetlerden daha iyi yararlanabilmesi, sorunu ile ilgili kaynağa kolayca ulaşabilmesi için gerekli diğer hizmetleri gerçekleştirmek, yönetimin önde gelen görevleri arasındadır. Üniversite kütüphanelerinde, bu amaçla sağlanması gereken hizmetleri, modelimizin "Danışma alt sistemi"nde inceleyeceğiz.

Yirminci yüzyılda danışma hizmetlerine duyulan ilgi, danışma hizmetlerine ilişkin çok çeşitli düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle, kütüphanelerde yürütülen danışma hizmetlerini bu düşüncelerden biri ile gerçeğe uygun olarak tanımlamak oldukça güçtür⁽⁶⁵⁾. Çalışmamızda bu tartışmalara girmeden, çeşitli görüşlerden yararlanarak, danışma alt sistemine ilişkin işlevleri belirlemeye çalışacağız.

ALA Glossary of Library and Information Science'e göre, danışma bölümü (Reference Department),

" Mevcut danışma kaynaklarından yararlanarak, kullanıcıya; istediği bilgiyi sağlamak, gereksinim duyduğu bilgiye ulaşmasına yardımcı olmak yanında, diğer danışma hizmetlerini yürütmekten ve genellikle, yalnızca kütüphane içinde kullanılan danışma kaynaklarından sorumlu olan, kütüphanenin ilgili bölümü" (66)

olarak tanımlamaktadır. Yine aynı kaynak, danışma hizmetlerini (information service, reference service),

" Bilgiye ulaşmada, danışma bölümü elemanlarınca kullanıcıya sağlanan kişisel yardım (67)

olarak tanımlamaktadır. Brommer ve Chorba'ya göre, danışma hizmetleri,

" Kullanıcının sorununu tanımlamada, kullanıcının sorunu ile ilgili kaynakları belirle-

mede ve kullanıcının bu kaynaklara ulaşmasında, kullanıcılara sağlanan yardım" dır⁽⁶⁸⁾.

Bir başka görüşe göre, danışma hizmetleri,

" Kullanıcıya, gereksinim duyduğu; bilgi kaynağı, atıf ve bilgiye ulaşması için yardım etmek ve diğer bibliyografik konularda kullanıcılara rehberlik yapmak" tır⁽⁶⁹⁾.

Bu genel tanımlardan da anlaşılacağı gibi, danışma alt sistemi çeşitli hizmetleri içermektedir. Bununla birlikte, bu tanımlardaki çeşitli hizmetleri üç grupta toplamak mümkündür:

- a. Kullanıcının gereksinim duyduğu bilgi kaynağına erişmesine yardımcı olmak.
- b. Kullanıcının gereksinim duyduğu bilgiyi sağlamak.
- c. Kullanıcıyı, sorunu ile ilgili bilgi kaynakları konusunda haberdar etmek (Current awareness).

Rogers ve Weber'e göre, danışma masası hizmetleri, danışma koleksiyonu, seçmeli bilgi yayımı, kütüphane tanıtımı ve kullanıcı eğitimi, danışma hizmetlerini sunmada izlenen geleneksel yollardır⁽⁶⁹⁾. Bazı yazarlar, kullanıcı eğitimini danışma hizmetleri kapsamına almazlar. Ancak, danışma alt sistemi pahalı, zaman alıcı ve uzmanlığı gerektiren hizmetlerdir. Bu nedenle, üniversite gibi karmaşık ve çeşitli bilgi sorunları olan kurumlarda, her kullanıcıya gereksinim duyduğu bil-

giyi sağlayacak sayıda uzman kütüphaneci bulmak oldukça güç biridir. Oysa, kütüphanenin fiziksel yapısı, koleksiyonun düzeni, koleksiyondaki kaynaklara nasıl erişileceği, indeks ve özlerin kullanımı gibi konuları hedef alan kullanıcı eğitimi ile, daha büyük bir kullanıcı kesiminin kütüphaneyi etkin bir biçimde kullanması ve kendine yeterli olması sağlanabilir. Bu nedenle, çalışmamızda kullanıcı eğitimini danışma hizmetleri kapsamına alacağız ve danışma alt sistemine ilişkin hizmetlerde Samuel Rothstein ve Hendy Dubester'i ölçü olarak alacağız (70).

Rothstein ve Dubester, Amerikan Kütüphaneciler Derneği (Committee on Reference Standards and Statistics of the American Library Association's Reference Service Division) için hazırladıkları raporda; danışma hizmetlerini, "doğrudan" ve "dolaylı" olmak üzere iki grup altında toplamaktadırlar.

1. Doğrudan hizmetler:

Kullanıcıya, gereksinim duyduğu bilgiye ulaşması için sağlanan kişisel yardımlardır. Çeşitli formlarda ve değişik etkinlikleri içeren bu hizmetleri iki grupta toplamak mümkündür:

- a. Kütüphane ve koleksiyondaki kaynakları hedef alan kullanıcı eğitimi;
Ödünç alma formlarının nasıl doldurulacağı, katalog, bibliyografya ve danışma

kaynaklarının nasıl kullanılacağından başlayarak, koleksiyon içinde kullanıcının sorunu ile ilgili kaynakları belirlemesi ve bu kaynaklara ulaşması için, kullanıcıya sağlanan çeşitli hizmetlerdir.

Bu hizmetlerde amaç, kullanıcıya gereksinim duyduğu bilgiyi sağlamak yerine, ona rehberlik etmek, yol göstermektir.

b. Danışma Hizmetleri (Information Service);

Belirli bir danışma kaynağına bakarak basit bir soruyu cevaplamaktan başlayarak, koleksiyondaki çeşitli kaynakları inceleyerek, kullanıcıya sorunu ile ilgili bilgiyi sağlamaktır. Kullanıcının gereksinim duyduğu bilgiyi sağlama, öz hazırlama, literatür taraması, gibi hizmetler bu grupta belirtebileceğimiz belirli başlı örnekler arasındadır.

2. Dolaylı Hizmetler;

Kullanıcının koleksiyondaki kaynaklara ulaşmasını sağlayacak, katalog, bibliyografya, vb. gibi her türlü danışma kaynağını hazırlamak, bu kaynakları geliştirmek ve kütüphanelerarası işbirliği ile hizmeti yaygınlaştırmaktır.

Danışma alt sistemine ilişkin hizmetlerin kapsamı bu kadar geniş tutulunca, akla gelen sorulardan biri, üniversite kütüphanelerinin diğer işlevlerinin yanısıra, indeks, öz hazırlama gibi pahalı ve büyük çaplı düzenlemeleri gerektiren bu hizmetleri nasıl gerçekleştirecekleridir. Gerçekten de, yalnızca bilginin birikim hızı göz önüne alındığında çeşitli alanlarda uzmanlaşmış kullanıcıların sorunları ile ilgili kaynakları izlemeleri ve koleksiyondaki kaynaklara erişmelerini sağlayacak çeşitli indeks, bibliyografya ve özleri kütüphanede hazırlamak oldukça zordur. Ancak, birçok yazar, danışma alt sistemine ilişkin hizmetlerin niteliği ve kapsamının; kütüphanenin türüne, hizmet verilen topluma, kütüphanenin para, insan gücü, araç-gereç ve yer gibi kaynaklarına bağlı olduğu görüşünde birleşmektedir. Bu nedenlerle, üniversite kütüphaneleri uygulamada ikincil kaynakları bizzat hazırlamak yerine daha ucuz ve ekonomik olduğu için bu kaynakları satın alma yoluna giderler. Öte yandan, kullanıcının koleksiyondaki kaynaklara ulaşmasını sağlayacak kataloglar ve çeşitli yönlendirmeler ise daha önceki bölümlerde değindiğimiz gibi danışma alt sisteminden çok, kataloglama alt sisteminin işlevleri arasındadır. Şu halde, danışma alt sistemine ilişkin hizmetleri üç grupta toplamak mümkündür:

a. Kullanıcı eğitimi,

- b. Danışma masası hizmetleri; kullanıcının sorusunu yanıtlama, literatür taraması ve güncel duyuru,
- c. Kullanıcı ve danışma hizmetleri için gerekli danışma kaynaklarını belirlemek.

Genelde, kullanıcının olabildiğince çok sayıda, sorunu ile ilgili bilgiye koleksiyon içinden erişmesini sağlamaya yönelik bu hizmetlerin, kütüphanenin amacına ulaşmasındaki rolü küçüksenemez. Rogers ve Weber'e göre bu alt sisteme ilişkin sınırlamalar ya da bu hizmetlerle ilgili ölçüler oldukça görelidir⁽⁷¹⁾. Şayet, bu görüş doğru ise, danışma hizmetleriyle ilgili sınırlamaların daha iyi belirlenmesi ve kütüphanenin amacına ulaşması için, kütüphanecinin alt sistemle ilgili doğru ve sağlıklı bilgilere gereksinimi olacaktır.

Kuşkusuz, danışma alt sistemine ilişkin çeşitli istatistiklerin bu amaca hizmet ettiği söylenebilir. Ancak, birçok yazar bu istatistiklerin daha çok hizmetin niceliğini yansıttığı görüşünde birleşmektedirler⁽⁷²⁾. Oysa, hizmetlerin niceliğinin yanısıra niteliğinin de belirlenmesi gerekecektir. Başka bir deyişle, verilen hizmetlerin, kullanıcının gereksinim duyduğu bilgiye ulaşması için ne ölçüde yeterli olduğu, hizmetin doğru ve tam olarak verilip verilmediği konusu da açıklığa kavuşturulmalıdır.

Danışma alt sistemine ilişkin hizmetler söz konusu olduğunda, bizce en önemli sorun, bu hizmetlerin

niteliklerinin nasıl belirleneceğidir. Çünkü, çeşitli yazarların da değindiği gibi, kullanıcı eğitimine ilişkin hizmetlerin, üzerinde uzlaşılabilir nesnel ölçütlerini bulmak oldukça zordur. Örneğin, kullanıcının şahsen yürüttüğü araştırmalarda kullanıcının gereksinim duyduğu bilginin ne olduğunu, bu bilgiye erişmek için izlediği yolu, kullandığı kaynakları ve kullanıcının bu kaynakları doğru kullanıp kullanmadığını kütüphanecinin her zaman bilmesine olanak yoktur. Söz gelişi, katalog kullanımı konusunda aydınlatılmış bir kullanıcının sorunu ile ilgili kaynakların izini katalogda belirlemesi halinde, kullanıcının sorununu bilmeden bu kaynakların onun sorunu için yeterli sayıda ve anlamlı olduğunu ya da sorunu ile ilgili olduğu halde anlamlı olmadığını söylemek hemen hemen olanaksızdır. Öte yandan, kullanıcının sorunuyla ilgili herhangi bir kaynağın izine katalogda rastlayamamasının nedeni, katalogun düzensiz oluşu olabilir. Dolayısıyla, ilk bakışta, kullanıcı eğitimine ilişkin hizmetlerin yeterli olup olmadığını belirlemenin olanaksız olduğu düşünülebilir. Ancak, kullanıcı eğitiminde amaç, kullanıcının kütüphanenin kaynaklarını ve bu kaynaklar içinden sorunu ile ilgili olanları bulup kullanabilmesi için gerekli becerileri kazandırmaktır. Kullanıcı eğitimi bu şekilde tanımlanınca modelimizde kullanıcı eğitimini genel anlamda değerlendirmek mümkündür. Çünkü, sağlama, kataloglama ve ödünç verme alt sistemlerinden sağlanan bilgilerle;

kütüphaneyi fiilen kullananları, kullanıcının gereksinim duyduğu kaynağa erişmek için izlediği yolu, koleksiyon içinde kullanıcının ilgi alanına ilişkin hangi konularda ne tür kaynakları kullandığını ve istenirse kataloğa ilişkin belirgin aksaklıkları bile saptamak mümkündür. Bizce, bu bilgilerle, kullanıcı eğitiminin hangi gruplarda ve hangi alanlarda yoğunlaşması gerektiği konusuna sağlıklı olarak yaklaşılabılır.

Kullanıcı eğitimindeki zor engellere karşılık, kullanıcının kütüphaneciden yardım istediği danışma hizmetlerinde durum oldukça farklıdır. Bu gruptaki hizmetlerde kullanıcı ile karşı karşıya olan kütüphaneci, kullanıcı ile karşılıklı görüşmesinde, kullanıcının sorununu açık olarak belirlemek ve sınıflamak olanağına sahiptir. Lancaster'e göre, danışma alt sisteminde niteliklerini belirlemeye en uygun hizmet grubu "Danışma masası hizmetleri" dir⁽⁷³⁾. Bu amaçla:

- a. Kullanıcıların cevaplamasını istediği toplam soru sayısı,
- b. Kütüphanecinin bu sorulardan ne kadarını cevaplamaya çalıştığı,
- c. Cevaplamaya çalışılan sorular içinden ne kadarına yanıt bulunabildiği,
- d. Bu sorular içinden ne kadarına doğru ve tam cevap bulunduğu,
- e. Soruları cevaplamak için gereken ortalama zaman,

danışma masasına ilişkin hizmetleri değerlendirmek için kütüphanecinin gereksinim duyacağı verilerdir⁽⁷⁴⁾.

Kullanıcının sorunu ile ilgili bilgi kaynaklarının belirlenmesi, kullanıcının gereksinim duyduğu bilgiye erişmesinin yanısıra, kullanıcının koleksiyon içindeki kaynaklardan daha etkin olarak yararlanmasında danışma kaynaklarının önemli rolü vardır. Danışma kaynakları, bu özelliği nedeniyle yalnızca kullanıcıların değil, kütüphanecilerin de sıklıkla kullandığı pahalı kaynaklardır. Bu nedenle, danışma koleksiyonunun oluşturulması, bu koleksiyonun değişen ve gelişen koşullara göre geliştirilmesi, yönetimin önde gelen görevleri arasındadır.

Danışma koleksiyonu; danışma hizmetlerinde ve kullanıcının gereksinim duyduğu bilgiye erişmesinde temel öğelerden biridir. Şu halde, kütüphane bütçesinde önemli payı olan danışma koleksiyonuna ilişkin sağlıklı veriler olmadan danışma koleksiyonu ve danışma kaynaklarına dayalı hizmetleri geliştirmek olanaksız gibidir. Bu amaçla, koleksiyon içinde kullanılan danışma kaynaklarını ve bu kaynakların kullanıcının sorununu ne oranda cevapladığını belirleyerek, kütüphanecinin kararlarında başarı şansı artırılabilir.

Ancak, birçok yazarın da değindiği gibi, danışma koleksiyonunun niteliklerini belirlemeye yönelik çabalarda, kullanıcı eğitiminde belirttiğimiz benzer nedenlerle önemli güçlükler söz konusudur. Çünkü, kul-

lanıcının bizzat yürüttüğü araştırmalarda, danışma kaynaklarının kullanıcının sorununu ne oranda cevapladığını sağlıklı olarak belirleyebilmek hemen hemen olanaksızdır. Bununla birlikte, kütüphanecinin yürüttüğü araştırmalarda, kullanıcının sorununu, araştırmada izlenen stratejiyi, bu amaçla kullanılan kaynakları ve sonuçta ulaşılan bilgiyi somut olarak belirlemek mümkündür. Öyleyse, kütüphanecinin yürüttüğü araştırmalardan yararlanarak, danışma koleksiyonunun kullanıcının sorununu ne oranda cevapladığını belirleyebiliriz. Bu amaçla, kullanıcının yanıtlamasını istediği soruları gruplamak, kütüphanecinin her hangi bir kaynağa başvurarak cevaplamaı gereken sorularda; kullanıcının sorusu, soruyu yanıtlamak için kullanılan kaynak ya da kaynakları, cevap bulunmuşsa cevabın kullanıcı için yeterli olup olmadığı (bu soruyu kullanıcı cevaplayacaktır) ve her soruyu cevaplamak için harcanan zamanı saptamak gerekecektir.

Sonuç olarak, önemli bulduğumuz belli başlı özellikleriyle tanımaya çalıştığımız bu alt sistemde, bizce, danışma kaynakları ve danışma masası hizmetlerine ilişkin verileri alt sistemden doğrudan sağlamak mümkündür. Bu amaçla modelimizde, danışma masası hizmetleri;

- a. Yönlendirme,
- b. Hazır danışma sorusu,
- c. Araştırma,

d. Danışmanlık,
olarak dört grup altında toplanacaktır⁽⁷⁵⁾. Bu hizmetlere ilişkin her başvuruda kullanıcının adı, statüsü (akademik personel, idari personel, öğrenci, kurum dışı araştırmacı, kurum dışı öğrenci) ve sorunun türü belirtilecek, yönlendirme dışında her soru için; yöneltilen soruyu, soruyu yanıtlamak için kullanılan kaynakları, cevabın kullanıcı için yeterli olup olmadığını ve soruyu cevaplamak için harcanan zamanı saptamak gerektir.

Koleksiyondaki kaynakların kullanımına ilişkin kavramlara, sağlama ve ödünç verme alt sisteminde değinmiştik. Dolayısıyla, bu kavramları burada yinelemeyeceğiz. Ancak, danışma koleksiyonu için, genel koleksiyon kadar kapsamlı verilere gereksinim yoktur. Çünkü danışma kaynakları, koleksiyon içindeki diğer kaynaklara oranla sayıca hem daha azdır, hem de daha geniş bir kullanıcı grubuna hitap eder. Diğer taraftan, danışma kaynaklarının diğer kaynaklar gibi uzun uzun okunmadığı da bilinen bir olgudur. Diğer bir deyişle, bazı sözlükler, vb, dışında danışma koleksiyonunda ikilemelere gitmeye gerek yoktur. Bu nedenle, danışma koleksiyonu söz konusu olduğunda kütüphanecinin gereksinim duyacağı veriler,

- a. Koleksiyonu kullananlar: Bilim dalı ya da idari bilim adına göre danışma kaynaklarını kullanan akademik, idari personel ve öğrenci sayıları,

- b. Kullanılan danışma kaynakları: Konuya göre mevcut kaynak sayısı ve kullanılan kaynak sayısı,

olacaktır.

III.5 Teknik Hizmetler ve Okuyucu Hizmetlerine İlişkin Verilerin Sistemin Bütünlüğü Açısından Önemi

Önemli bulduğumuz özelliklerini iki alt sistemde incelediğimiz okuyucu hizmetleri bir üst yapı kurumudur. Çünkü, koleksiyonu oluşturan bilgi kaynaklarını tanımlamadan ve düzenlemeden sağlıklı olarak ödünç verme ve danışma hizmetlerini yürütmek olanaksız gibidir.

Kullanıcının, gereksinim duyduğu bilgiye erişmesinde koleksiyondaki kaynakların tanımlanması ve düzenlenmesi esas olduğuna göre; okuyucu hizmetleri, gereksinim duyulan bilgiye kütüphanenin ya da başka kütüphanelerin kaynaklarından da yararlanılarak erişilmesinde katalizör görevi görmektedir. Şu halde, teknik hizmetlerle okuyucu hizmetlerini birbirlerinden soyutlamak oldukça zordur. Diğer bir deyişle, teknik hizmetlerde tartıştığımız "kullanılan kaynaklar", "kütüphaneyi kullananlar" ve "koleksiyondaki kaynaklar" ı tanımlayan veriler yalnızca teknik hizmetler için değil, okuyucu hizmetleri için de gereklidir. Bu nedenle, kullanılan kaynakların, kütüphaneyi kullanan kullanıcıların ve koleksiyondaki kaynakları tanımlayan bu verilerin önemi, yalnızca kütüphanecinin kararlarında başarı

şansını artırmak için değil, aynı zamanda teknik hizmetleri ve okuyucu hizmetlerini değerlendirmek açısından da önem taşımaktadır.

III.6 Model Kütüphanenin Faaliyetlerine İlişkin Bilgiler

Çalışmamızın amaçlarından biri, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin bilgileri kütüphanecinin kararlarını etkileyecek biçimde düzenlemektir. Çünkü, toplanan veriler karar verme ile ilişkilendirilmedikçe anlam taşımazlar⁽⁷⁶⁾.

Modelimizin üretim alt sistemini, önemli bulduğumuz kararları ve bu kararlara ilişkin bilgileri dört bölümde inceleyerek, alt sistemle ilgili çeşitli ilişkileri gözden geçirdik. Bu dört bölümde, her türlü bilgi kaynağına ilişkin teknik hizmetleri ve okuyucu hizmetlerini yürütmek mümkündür. Bu nedenle, "gör-ışit", "sağlama" ve "sürelî yayınlar" bölümlerini ayrıca incelemeyeceğiz.

Modelimizde iki sağlama alt sistemi olmasına rağmen tek bir sağlama kavramından söz edilebileceği için sağlama ve sürelî yayınlar bölümlerine ilişkin kavramları bir alt sistemde tartıştık. Ancak, kitap ve benzeri kaynakların teknik hizmetleri ve okuyucu hizmetlerinin, sürelî yayın ve benzeri kaynakların teknik ve okuyucu hizmetlerinden belirgin özelliklerle ayrıl-

dışı kütüphanecilikte bilinen bir olgudur. Bu nedenle, kullanılan kaynaklar ve koleksiyona ilişkin bilgiler konu bazında, iki grubun özelliklerine göre ayrı ayrı düzenlenmiştir. Kullanıcılara ilişkin bilgilerin düzenlenmesinde, kullanıcının bağlı olduğu bölüm/ idari birim ve kullanıcının koleksiyon içinde başvurduğu konular esas alınmıştır. Alınması istenen, alınmasına ya da alınmamasına karar verilen kaynaklara ilişkin bilgiler ise, isteği yapan akademik bölüm ve idari birimlere göre sınıflandırılmıştır. Böyle bir çabanın amacı, olabildiğince çok sayıda veriyi ortak ya da benzer bir yapıya göre düzenlemektir. Böylece, kütüphaneciye kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin bilgiler sağlanırken, bir taraftan da benzer yapıdaki bilgileri karşılaştırmabilmesi için ortam hazırlanmaktadır.

Koleksiyondaki Kitap ve Benzeri Kaynaklar^(*)

A. Konunun Adı:

A.1 Alt Konunun Adı:

A.1.1 Toplam kaynak sayısı:

a. İkilenen (üçlenen, vb) kaynakların sayısı:

b. Eski edisyonların sayısı:

A.1.2 Net kaynak sayısı (net kaynak sayısı: Toplam kaynak sayısı -(ikilenen kaynakların sayısı+ eski edisyonların sayısı+çok çeşitli kaynakların sayısı):

A.1.2.1 Kaynakların dillerine göre dökümü^(**)

a. Dilin adı: Kaynak sayısı:

A.1.2.2 Gör-ışit kaynakları:

a. Kaynağın türü: Kaynak sayısı:

A.1.2.3 Son beş yıl ve bu dönemden önceki beş yıl içindeki kaynak sayısı^(***):

a. Son beş yıl içindeki kaynak sayısı:

(*) Koleksiyonu oluşturan kaynakların sayısı konu ve alt konulara göre saptanmaktadır. Böylece, kaynakların hangi konu ve alt konuda yoğunlaştığı izlenebilmektedir. Alt konuların sayısı, konunun özelliği ve kütüphanenin ihtiyacına göre seçilmelidir.

(**) Bir konu içinde yer alan tüm dilleri ayrı ayrı belirlemeye gerek yoktur, konuyla doğrudan ilişkili olan bilim dalındaki kullanıcıların bildiği dilleri göstermek yeterlidir.

(***) Bilim dalına ve araştırmacının sorununa göre önemli farklılıklar göstermekle birlikte, bilgi birikimindeki hızlı artışın sonucu bilgi kaynakları güncelliğini kısa sürede yitirmektedir. Bu nedenle "yıl" kavramı değişken bir değer olmalı ve konunun özelliğine göre belirlenmelidir.

b. Önceki beş yıl içindeki kaynak
sayısı:

A.1.3 Kaynakların sağlanış biçimi (toplam kaynak
sayısına göre):

- a. Satın alınan kaynakların sayısı:
- b. Değişim yoluyla sağlanan kaynakların
sayısı:
- c. Bağış yoluyla sağlanan kaynakların
sayısı:

Koleksiyondaki Süreli Yayın ve Benzeri Kaynaklar (*)

B. Konunun Adı:

B.1 Toplam süreli yayın sayısı (cilt olarak):

B.2 Toplam süreli yayın sayısı (künye olarak):

(Herhangi bir süreli yayın farklı tarihlerde, değişik adlar altında yayınlanabilir (ad değişikliği). Bu nedenle, toplam künye sayısı hesaplanırken bu adlardan yalnızca bir tanesi değerlendirilmeye alınmalıdır).

a. İkilenen (üçlenen, vb.) süreli yayın sayısı:

b. İptal edilmiş olan (abonesi yenilenmeyen) süreli yayınların sayısı:

(Adı değişen bir süreli yayın; yeni adı altında kütüphaneye sürekli olarak geliyorsa, bu yayının devam ettiği düşünülecektir).

B.3 Süreli yayınların net sayısı (Künye olarak):

(Süreli yayınların net sayısı=toplam süreli yayın sayısı (künye olarak)- ikilenen süreli yayın sayısı) .

B.4 Sürekli olarak gelen toplam süreli yayın sayısı (künye olarak):

a. İkilenen (üçlenen, vb) süreli yayın sayısı:

(*) Koleksiyondaki süreli yayınların sayısı, kitap ve benzeri kaynaklarda olduğu gibi, "konulara" göre saptanmaktadır. Ancak iki kaynak türü arasındaki farkı nedeniyle, süreli yayınlarda alt konulara inilmemiştir.

B.5 Sürekli olarak gelen net süreli yayın sayısı

(künye olarak):

(Net sayı = sürekli olarak gelen toplam süreli yayın sayısı - ikilenen süreli yayın sayısı).

B.5.1 Süreli yayınların dillerine göre sayısı:

a. Dilin adı: Süreli yayın sayısı:

B.5.2 Gör-işit kaynaklarının türlerine göre sayısı:

a. Kaynak türünün adı: Kaynak sayısı:

B.6 Yalnızca son beş yıllık eski sayıları olan

net süreli yayın sayısı (künye olarak) (*):

B.7 Son on yıllık eski sayısı olan net süreli ya-

yın sayısı (künye olarak):

B.8 Sürekli olarak gelen toplam süreli yayın sa-
yısına (künye olarak) göre, süreli yayınların
sağlanış biçimi:

a. Satın alınan süreli yayın sayısı:

b. Değişim yoluyla sağlanan süreli yayın
sayısı:

c. Bağış yoluyla sağlanan süreli yayın
sayısı:

(*) Kullanım açısından süreli yayınların eski sayıları önem taşır. Eski sayılarda belirli bir birikim olmadan, herhangi bir süreli yayının, kullanıcının ihtiyacına tam olarak cevap verebileceğini söylemek oldukça zordur. Ancak, bilim dalına göre farklılıklar göstermekle birlikte, belirli bir birikimden sonra eski sayılar güncelliğini yitirmektedir. Bu nedenle, "yıl" kavramı konuya göre değişken olmalıdır.

Kullanılan Kitap ve Benzeri Kaynaklar (*)

C. Konunun Adı:

C.1 Alt konunun adı:

C.1.1 Kullanılan kaynak sayısı (kaynak x kullanım sayısı olarak):

Birinci Dönem (1. ve 2. sömestre)

a. Kullanılan kitapların sayısı:

a.1 ödünç verilen:

a.2 Kütüphane içinde kullanılan:

a.3 Fotokopisi çekilen:

b. Kullanılan gr-işit kaynaklarının sayısı:

b.1 ödünç verilen:

b.2 Kütüphane içinde kullanılan:

b.3 Fotokopisi çekilen:

ikinci Dönem (Birinci dönemin dışında ka-
lan süre):

a. Kullanılan kitapların sayısı:

a.1 ödünç verilen:

a.2 Kütüphane içinde kullanılan:

a.3 Fotokopisi çekilen:

b. Kullanılan gr-işit kaynaklarının sayısı:

b.1 ödünç verilen:

b.2 Kütüphane içinde kullanılan

b.3 Fotokopisi ekilen:

(*) Kullanılan kitap ve benzeri kaynaklara ilişkin verilerin düzeninde, "Koleksiyondaki Kitap ve Benzeri Kaynaklar" daki yol izlenmiştir. Böylece, yalnızca kullanılan kaynaklar değil, kullanılan kaynakların hangi konu ve alt konuda yoğunlaştığı da izlenebilmektedir.

C.1.2 Kullanılan net kaynak sayısı (birden fazla kullanım hesaba katılmadan):

Birinci Dönem (1. ve 2. sömestre)

a. Kitapların sayısı:

b. Gör-ışit kaynaklarının sayısı:

İkinci Dönem (Birinci dönemin dışında kalan süre)

a. Kitapların sayısı:

b. Gör-ışit kaynaklarının sayısı:

C.1.3 Birden fazla kullanılan kaynakların net sayısı:

Birinci Dönem (1. ve 2. sömestre)

a. Kitap sayısı:

b. Gör-ışit kaynaklarının sayısı:

İkinci Dönem (Birinci dönemin dışında kalan süre)

a. Kitap sayısı:

b. Gör-ışit kaynaklarının sayısı:

C.1.4 Son beş yıl ve son beş yıldan önceki beş yıl grubunda kullanılan net kaynak sayısı:

Son beş yıl

a. Kitap sayısı:

b. Gör-ışit kaynaklarının sayısı:

Önceki beş yıl

a. Kitap sayısı:

b. Gör-ışit kaynaklarının sayısı:

Kullanılan Süreli Yayın ve Benzeri Kaynaklar (*)

D. Konunun Adı:

D.1 Kullanılan süreli yayın sayısı (süreli yayın x kullanım sayısı):

Birinci Dönem (1. ve 2. s6mestre)

a. Kullanılan süreli yayın sayısı:

a.1 6d6n6ç verilen:

a.2 K6t6phane i6inde kullanılan:

a.3 Fotokopisi 6ekilen:

b. Kullanılan g6r-iŒit kaynaklarının sayısı:

b.1 6d6n6ç verilen:

b.2 K6t6phane i6inde kullanılan:

b.3 Fotokopisi 6ekilen:

ikinci D6nem (Birinci d6nem dıŒında kalan s6re)

a. Kullanılan süreli yayın sayısı:

a.1 6d6n6ç verilen:

a.2 K6t6phane i6inde kullanılan:

a.3 Fotokopisi 6ekilen:

b. Kullanılan g6r-iŒit kaynaklarının sayısı:

b.1 6d6n6ç verilen:

b.2 K6t6phane i6inde kullanılan:

b.3 Fotokopisi 6ekilen:

D.2 Kullanılan süreli yayınların net sayısı (birden

az fazla kullanım hesaba katılmadan):

(*) Kullanılan süreli yayın ve benzeri kaynaklara ilişkin verilerin d6zeninde, koleksiyondaki süreli yayın ve benzeri kaynaklardaki yol izlenmiŒtir.

Birinci Dönem (1. ve 2. Sömestre)

- a. Kullanılan süreli yayın sayısı:
- b. Kullanılan gör-ışit kaynaklarının sayısı:

İkinci Dönem (Birinci dönemin dışında kalan süre)

- a. Kullanılan süreli yayın sayısı:
- b. Kullanılan gör-ışit kaynaklarının sayısı:

D.3 Birden fazla kullanılan süreli yayınların net sayısı:

Birinci Dönem (1. ve 2. Sömestre)

- a. Kullanılan süreli yayın sayısı:
- b. Kullanılan gör-ışit kaynaklarının sayısı:

İkinci Dönem (Birinci dönemin dışında kalan süre)

- a. Kullanılan süreli yayın sayısı:
- b. Kullanılan gör-ışit kaynaklarının sayısı:

D.4 Yalnızca son beş yıllık eski sayıları kullanılan net süreli yayın sayısı:

- a. Süreli yayın sayısı:
- b. Gör-ışit kaynaklarının sayısı:

D.5 On yıllık eski sayıları kullanılan net süreli yayın sayısı:

- a. Süreli yayın sayısı:
- b. Gör-ışit kaynaklarının sayısı:

Kullanıcılar

E.1 Kullanıcı Grubunun Bağlı Olduğu Bilim Dalının Adı:

E.1.1 Kaynak kullanan akademik personel sayısı
(kişilerin net sayısı) (*):

I. Kitap ve benzeri kaynakları kullananların
sayısı:

Birinci Dönem (1. ve 2. Sömestre)

a. Kitap kullananların sayısı:

b. Gör-ışit kaynaklarını kullananların sayı-
sı:

İkinci Dönem (Birinci dönemin dışında kalan
süre)

a. Kitap kullananların sayısı:

b. Gör-ışit kaynaklarını kullananların
sayısı:

II. Süreli yayın ve benzeri kaynakları kullanan-
ların sayısı:

Birinci Dönem (1. ve 2. Sömestre)

a. Süreli yayın kullananların sayısı:

b. Gör-ışit kaynaklarını kullananların
sayısı:

İkinci Dönem (Birinci dönemin dışında kalan
süre)

(*) Burada amaç, belirli bir kullanıcı grubu içinden kaç kişinin kaynak kullandığını belirlemektir. Bu nedenle, kaynak kullananların sayısı saptanırken kullanıcının birden fazla başvurusu dikkate alınmayacaktır.

a. Süreli yayın kullananların sayısı:

b. Gör-işit kaynaklarını kullananların sayısı:

III. Başvurulan Konular:

a. Kitap ve benzeri kaynaklar için.

a.1 Konunu adı: Net konu adı:

b. Süreli yayınlar için.

b.1 Konunun adı:

E.1.2 Kaynak kullanan öğrenci sayısı (net sayı) (*)

I. Kitap ve benzeri kaynakları kullananların sayısı:

Birinci Dönem (1. ve 2. Sömestre)

a. Kitap kullananların sayısı:

b. Gör-işit kaynaklarını kullananların sayısı:

İkinci Dönem (Birinci dönemin dışında kalan süre)

a. Kitap kullananların sayısı:

b. Gör-işit kaynaklarını kullananların sayısı:

II. Süreli yayın ve benzeri kaynakları kullananların sayısı:

Birinci Dönem (1. ve 2. Sömestre)

a. Süreli yayın kullananların sayısı:

b. Gör-işit kaynaklarını kullananların sayısı:

İkinci Dönem (Birinci dönemin dışında kalan süre)

(*) Burada amaç, belirli bir kullanıcı grubu içinden kaç kişinin kaynak kullandığını belirlemektir. Bu nedenle, kaynak kullananların sayısı saptanırken kullanıcının birden fazla başvurusu dikkate alınmayacaktır.

- a. Süreli yayın kullananların sayısı:
- b. Gör-işit kaynaklarını kullananların sayısı:

III. Başvurulan konular:

- a. Kitap ve benzeri kaynaklar için:
 - a.1 Konunun adı: Alt konu adı:
- b. Süreli yayın ve benzeri kaynaklar için:
 - b.1 Konunun adı:

E.2 Kullanıcı Grubunun Bağlı Olduğu İdari Birimin

Adı:

E.2.1 Kaynak kullanan idari personel sayısı
(kişilerin net sayısı)

I. Kitap ve benzeri kaynakları kullananların sayısı:

Birinci Dönem (1. ve 2. Sömestre)

- a. Kitap kullananların sayısı:
- b. Gör-işit kaynaklarını kullananların sayısı:

İkinci Dönem (Birinci dönemin dışında kullanılan süre)

- a. Kitap kullananların sayısı:
- b. Gör-işit kaynaklarını kullananların sayısı:

II. Süreli yayın ve benzeri kaynakları kullananların sayısı:

Birinci Dönem (1. ve 2. Sömestre)

- a. Süreli yayın kullananların sayısı:

b. Gör-işit kaynaklarını kullananların sayısı:

İkinci Dönem (Birinci dönemin dışında kalan süre)

a. Süreli yayın kullananların sayısı:

b. Gör-işit kaynaklarını kullananların sayısı:

III. Başvurulan konular:

a. Kitap ve benzeri kaynaklar için:

a.1 Konunun adı: Alt konu adı:

b. Süreli yayın ve benzeri kaynaklar için:

b.1 Konunun adı:

E.3 Kurum Dışı Kullanıcıların Sayısı (kişi x kullanım sayısı):

Birinci Dönem (1. ve 2. Sömestre)

a. Öğrenci sayısı:

b. Diğer kullanıcıların sayısı:

İkinci Dönem (Birinci dönemin dışında kalan süre)

a. Öğrenci sayısı:

b. Diğer kullanıcıların sayısı:

Alınması İstenen, Alınmasına Karar Verilen ve Alınma-
masına Karar Verilen Kaynaklar

F.1 Alınması İstenen Kaynak Sayısı:

F.1.1 İsteği yapan akademik bölüm ya da idari birimin adı:

Aylara göre (*)

a. İstenen kitap ve benzeri kaynak sayısı:

a.1 Kitap sayısı:

a.2 Gör-işit kaynaklarının sayısı:

b. İstenen süreli yayın ve benzeri kaynak sayısı:

b.1 Süreli yayın sayısı:

b.2 Gör-işit kaynaklarının sayısı:

F.2 Alınmasına Karar Verilen Kaynak Sayısı:

F.2.1 İsteği yapan akademik bölüm ya da idari birimin adı:

Aylara göre

a. Alınmasına karar verilen kitap ve benzeri kaynak sayısı:

a.1 Kitap sayısı:

a.2 Gör-işit kaynaklarının sayısı:

(*) Bu konudaki değerlendirmenin hangi şekilde hazırlanacağı kütüphanenin ihtiyacına göre farklılık gösterebilir. Ancak, bu süre, mali yıl içinde bütçenin serbest bırakıldığı dönemlerden daha uzun olmamasına dikkat edilmelidir.

b. Alınmasına karar verilen süreli yayın
ve benzeri kaynakların sayısı:

b.1 Süreli yayın sayısı:

b.2 Gör-işit kaynaklarının sayısı:

F.3 Alınmamasına Karar Verilen Kaynak Sayısı:

F.3.1 İsteği yapan akademik bölüm ya da idari birimin adı:

a. Alınmamasına karar verilen kitap ve benzeri kaynak sayısı:

a.1 Kitap sayısı: Nedeni^(*):

a.2 Gör-işit kaynaklarının sayısı: Nedeni:

b. Alınmamasına karar verilen süreli yayın
ve benzeri kaynak sayısı:

b.1 Süreli yayın sayısı: Nedeni:

b.2 Gör-işit kaynaklarının sayısı: Nedeni:

(*) Kaynağın alınmama nedeni kısaca belirtilmelidir. Örneğin; istenen kaynak kütüphanede mevcut, ya da istenen kaynak çok pahalı, vs. gibi.

Sağlanan Kaynaklar (*)

G.1 Satın Alınan Kaynakların Sayısı:

a. Satın alınan kitap ve benzeri kaynakların sayısı:

a.1 Eski edisyonu ile değiştirilmek üzere alınan kaynak sayısı:

a.2 İkilemek (üçlemek, vb) amacıyla alınan kaynak sayısı:

b. Satın alınan süreli yayın ve benzeri kaynakların sayısı:

b.1 Yeni süreli yayın sayısı:

b.2 İkilemek (üçlemek, vb) amacıyla alınan kaynak sayısı:

b.3 Eski sayıları alınan kaynak sayısı:

G.2 Satın alınan kaynakların satın alındıkları firmalara göre dökümü:

I. Kitap ve benzeri kaynaklar:

a. Firmanın adı:

a.1 İsmarlanan kaynakların sayısı:

a.2 Firmanın cevaplayamadığı isteklerin sayısı:

a.3 Kaynakların ortalama geliş süresi:

II. Süreli yayın ve benzeri kaynaklar:

b. Firmanın adı:

(*) Sağlanan kaynaklara ilişkin bilgilerin hangi sıklıkla hazırlanacağı kütüphanenin ihtiyaçlarına göre farklılık gösterebilir. Ancak bu sürenin "kaynağın ortalama geliş süresi"nden daha fazla olmamasına dikkat edilmelidir.

b.1 İsmarlanan süreli yayınlar için gelmesi gereken sayıların toplam sayısı:

b.2 Gelen sayıların sayısı:

b.3 Fazla gelen sayıların sayısı:

G.3 Değişim Yoluyla Gelen Kaynakların Sayısı:

a. Değişimin yapıldığı kurumun adı:

a.1 Değişim yoluyla gelen kitap ve benzeri kaynakların sayısı:

a.2 Değişim yoluyla gelen süreli yayın ve benzeri kaynakların sayısı:

G.4 Bağış Yoluyla Gelen Kaynakların Sayısı:

a. Bağışlayan kişi ya da kurumun Adı:

a.1 Bağışlanan kitap ve benzeri kaynakların sayısı:

a.2 Bağışlanan süreli yayın ve benzeri kaynakların sayısı:

G.5 Satın Alınan Kaynakların Fiyatı:

I. Kitap ve benzeri kaynaklar (kaynaklar, satın alındığı firma altında ve kaynakların konusuna göre belirtilecektir):

a. Kaynağın alındığı firmanın adı:

a.1 Konunun adı:

a.1.1 Satın alınan kitapların sayısı:

a.1.2 Bir kaynağın ortalama fiyatı:

a.2

a.2.1 Satın alınan gör-işit kaynağının sayısı (türlerine göre):

a.2.2 Bir kaynağın ortalama fiyatı (türlerine göre):

II. Süreli yayın ve benzeri kaynaklar (satın alındığı firma altında ve konusuna göre belirtilecektir):

a. Kaynağın alındığı firmanın adı:

a.1 Konunun Adı:

a.1.1 Satın alınan süreli yayın sayısı:

a.1.2 Bir süreli yayının ortalama fiyatı:

a.2

a.2.1 Satın alınan gör-ışit kaynağının sayısı (türlerine göre):

a.2.2 Bir kaynağın ortalama fiyatı (türlerine göre):

G.6 Ödeme Dönemi:

G.6.1 Kaynağın satın alındığı firmanın adı:

a. Kitap ve benzeri kaynaklar:

a.1 Parası ödenen kaynak sayısı:

a.2 Bu kaynaklara ödenen toplam para (Fatura üzerindeki para biriminden)

a.3 Ödemenin yapıldığı tarih:

a.4 Ödemenin yapıldığı tarihte fatura üzerindeki para biriminin Türk Lirası değeri (bu bilgi yalnızca döviz karşılığı alınan kaynaklar içindir):

b. Süreli yayın ve benzeri kaynaklar:

b.1 Parası ödenen kaynak sayısı:

b.2 Bu kaynaklara ödenen toplam para (fatura üzerindeki para biriminden):

b.3 Ödemenin yapıldığı tarih:

b.4 Ödemenin yapıldığı tarihte fatura üzerindeki para biriminin Türk Lirası değeri (bu bilgi yalnızca döviz karşılığı alınan kaynaklar içindir):

İade Edilen Kaynaklar

	<u>Birinci</u> <u>Dönem</u>	<u>İkinci</u> <u>Dönem</u>
H.1 Ödünç aldığı kaynağı zamanından önce iade edenlerin sayısı (kişilerin net sayısı) (*):		
a. Akademik personel sayısı:		
b. İdari personel sayısı:		
c. Öğrenci sayısı:		
H.2 Ödünç aldığı kaynağı zamanında iade edenlerin sayısı (net sayı):		
a. Akademik personel sayısı:		
b. İdari personel sayısı:		
c. Öğrenci sayısı:		
H.3 Ödünç aldığı kaynağı zamanı geçtikten sonra iade edenlerin sayısı (net sayı):		
a. Akademik personel sayısı:		
b. İdari personel sayısı:		
c. Öğrenci sayısı:		
H.4 Ödünç verme süresi sonunda aynı kaynağı yeniden ödünç almak isteyenlerin sayısı (net sayı):		
a. Akademik personel sayısı:		
b. İdari personel sayısı:		
c. Öğrenci sayısı:		

(*) Kişilerin net sayısı saptanırken, kullanıcının birden fazla başvurusu dikkate alınmayacaktır.

Kütüphanelerarası Ödünç Verme

I.1 Başka kütüphanelere kopyası ya da aslı verilen kaynak sayısı:

I.1.1 İstekte bulunan kurumun adı:

a. Toplam istek sayısı:

b. Cevaplandırılan istek sayısı:

c. Cevaplandırılmayan isteklerin nedeni:

I.2 Başka kütüphanelerden kopyası ya da aslı istenen kaynak sayısı:

I.2.1 İstekte bulunan bölüm ya da idari birimin adı:

a. Toplam istek sayısı:

b. Karşılanan istek sayısı:

c. Karşılanamayan isteklerin nedeni:

I.2.2 Kopyası ya da aslı sıklıkla istenen kaynakların adı:

Danışma Hizmetleri

<u>Birinci</u>	<u>İkinci</u>
<u>Dönem</u>	<u>Dönem</u>

- J.1 Kullanıcıların yönelttiği yönlendirme sorusu sayısı:
- J.2 Kullanıcıların yönelttiği cevabı hazır danışma sorusu sayısı:
- Kullanıcının yönelttiği soru sayısı:
 - Doğru ve tam yanıtlanan soru sayısı:
 - Bir sonucu ortalama yanıtlama süresi:
- J.3 Kullanıcıların yönelttiği araştırma sorusu sayısı:
- Kullanıcıların yönelttiği soru sayısı:
 - Doğru ve tam yanıtlanan soru sayısı:
 - Bir soruyu ortalama yanıtlama süresi:
- J.4 Kullanıcıların yönelttiği danışmanlığı gerektiren soru sayısı:
- Yöneltilen soru sayısı:
 - Doğru ve tam yanıtlanan soru sayısı:
 - Bir sonunun ortalama yanıtlama süresi:

<u>Birinci</u>	<u>İkinci</u>
<u>Dönem</u>	<u>Dönem</u>

J.5 Soruları yönelten kullanıcıların sayısı:

J.5.1 Yönlendirme sorusu yönelten kullanıcılar:

a. Kullanıcı sayısı (kişi x yönelttiği soru sayısı):

b. Kullanıcı sayısı (net)

b.1 Akademik personel sayısı:

b.2 İdari personel sayısı:

b.3 Öğrenci sayısı:

b.4 Kurum dışı kullanıcıların sayısı:

J.5.2 Cevabı hazır soru yönelten kullanıcılar:

a. Kullanıcı sayısı (kişi x yönelttiği soru sayısı):

b. Kullanıcı sayısı (net)

b.1 Akademik personel sayısı:

b.2 İdari personel sayısı:

b.3 Öğrenci sayısı:

b.4 Kurum dışı kullanıcıların sayısı:

J.5.3 Araştırma sorusu yönelten kullanıcılar:

a. Kullanıcı sayısı (kişi x yönelttiği soru sayısı):

<u>Birinci</u>	<u>İkinci</u>
<u>Dönem</u>	<u>Dönem</u>

- b. Kullanıcı sayısı (net)
- b.1 Akademik personel sayısı:
- b.2 İdari personel sayısı:
- b.3 Öğrenci sayısı:
- b.4 Kurum dışı kullanıcıların
sayısı;

J.5.4 Danışmanlığı gerektiren soru
yönelten kullanıcılar:

- a. Kullanıcı sayısı (kişi x
yönelttiği soru sayısı):
- b. Kullanıcı sayısı (net)
- b.1 Akademik personel sayısı:
- b.2 İdari personel sayısı:
- b.3 Öğrenci sayısı:
- b.4 Kurum dışı kullanıcıların
sayısı:

Kart Katalog

<u>Birinci</u>	<u>İkinci</u>
<u>Dönem</u>	<u>Dönem</u>

K.1 Kataloğu kullananların sayısı:

- a. Kataloğu kullanan akademik personelin sayısı:
- b. Kataloğu kullanan idari personelin sayısı:
- c. Kataloğu kullanan öğrenci sayısı:

K.2 Kullanılan dizinler:

K.2.1 Kaynak adına göre arıyan kullanıcı sayısı (net):

- a. Akademik personel sayısı:
- b. İdari personel sayısı:
- c. Öğrenci sayısı:

K.2.2 Yazar adına göre arıyan kullanıcı sayısı (net):

- a. Akademik personel sayısı:
- b. İdari personel sayısı:
- c. Öğrenci sayısı:

K.2.3 Konuya göre arıyan kullanıcı sayısı (net sayı):

- a. Akademik personel sayısı:
- b. İdari personel sayısı:
- c. Öğrenci sayısı:

K.3 Kullanıcının katalogda aradığı kaynakların sayısı:

<u>Birinci</u>	<u>İkinci</u>
<u>Dönem</u>	<u>Dönem</u>

a. Kaynak adına göre

arananların sayısı: Bulunanların sayısı:

b. Yazar adına göre

arananların sayısı: Bulunanların sayısı:

c. Konuya göre

arananların sayısı: Bulunanların sayısı:

III. Bölümün Dipnotları

- (1) Ersoy, Osman, Kütüphaneciliğimizin Sorunları, Ankara, Anadolu Matbaası, 1966, s. 42
- (2) Drucker, Peter F., The Practice of Management, New York, Harper and Row, 1954, s. 346
- (3) Katz, Daniel and Kahn, Robert L., The Social Psychology of Organizations, New York, John Wiley and Sons, 1966, s. 17
- (4) ALA Glossary of Library and Information Science, Chicago, ALA, 1983, s. 130
- (5) Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara, 1983, s.719
- (6) ALA Glossary of Library and Information Science, Chicago, ALA, 1983, s. 130
- (7) Rogers, Rutherford D., Weber, David C., University Library Administration, New York, H.W. Wilson Co., 1971, s. 1
- (8) Lancaster, F.W., Toward Paperless Information Systems, New York, Academic Press, 1978, s. 91-92
- (9) Aşkun, İnal Cem, Organizasyon Teorileri, Ankara, Başnur Matbaası, 1972, s. 3-4
- (10) Rogers, Rutherford D., Weber, David C., University Library Administration, New York, H.W. Wilson Co., 1971, s. 147
- (11) ALA, Glossary of Library and Information Science, Chicago, ALA, 1983, s. 3

- (12) Cabeceiras, James, *The Multimedia Library, : Materials Selection and Use*, New York, Academic Press, 1978, s. 198
- (13) "TÜBİTAK/TÜBES Bilgi Erişim Sistemi", Bilişim, 1985, No. 19--20, s. 15
- (14) National Academy of Sciences-National Academy of Engineering'den aktaran Lancaster, F.W., *Toward Paperless Information Systems*, New York, Academic Press, 1978, s. 67
- (15) Lancaster, F.W., *Toward Paperless Information Systems*, New York, Academic Press, 1978, s. 77-80
- (16) Lancaster, F.W., a.g.e., s. 73-76
- (17) Cabeceiras, James, *The Multimedia Library: Materials Selection and Use*, New York, Academic Press, 1978, s. 200-203
- (18) Rogers, Rutherford, D., Weber, David C., *University Library Administration*, New York, H.W. Wilson Co., 1971, s. 147
- (19) Rogers, Rutherford D., Weber, David C., a.g.e., s. 144
- (20) Koontz, Harold and O'Donnell, Cyril, *Principles of Management: An Analysis of Management Functions*, New York, Mc Graw-Hill, 1972, s. 113
- (21) Hamburg, Morris "Statistical Methods for Library Management" *Quantitative Measurement and Dynamic Library Service*, Phoenix, Iryx Press, 1978, s. 32

- (22) Lancaster, F.W., and McCutcheon, Deanne "Some Achievements and Limitations of Quantitative Procedures Applied to the Evaluation of Library Services" Quantitative Measurement and Dynamic Library Service, Phoenix, Oryx Press, 1978, s. 14
- (23) Rogers, Rutherford, D., Weber, David C., University Library Administration, New York, H.W. Wilson Co., 1971, s. 2
- (24) Cabeceiras, James, The Multimedia Library: Materials Selection and Use, New York, Academic Press, 1978, s. 199
- (25) Rogers, Rutherford D., Weber, David C., a.g.e., s. 143
- (26) Cabeceiras, James, a.g.e., s. 253
- (27) Brown, Clara D. and Smith, Lynn S., Serials: Past, Present and Future, Birmingham, EBSCO Industries Inc., 1980, s. 117-129
- (28) Brown, Clara D. and Smith, Lynn S., a.g.e., s. 122
- (29) Rogers, Rutherford D., Weber, David C., a.g.e., s. 89
- (30) Evans, G. Edward, Management Techniques for Libraries, New York, Academic Press, 1967, s. 216
- (31) Evans, G. Edward, a.g.e., s. 217
- (32) Brown, Clara D. and Smith, Lynn S., a.g.e., s. 91
- (33) Williams, Edgar G., Changing Systems and Behavior, New York, Mc Graw-Hill, 1972, s. 336

- (34) Elsdon-Dew, R.'den aktaran, Lancaster, F.W.,
Toward Paperless Information Systems, New York,
Academic Press, 1978, s. 72
- (35) Ersoy, Osman, Kütüphaneciliğimizin Sorunları,
Ankara, Anadolu Matbaası, 1966, s. 47
- (36) Yurdadoğ, Berin, Kitaplık Bilim Terimleri Sözlüğü,
Ankara, Türk Dil Kurumu, 1974, s. 37
- (37) Postell, William Dosite, "The Art of Librarianship"
Classics and Other Selected Readings in Medical
Librarianship, Huntington, Robert E. Krieger Pub.,
s. 149
- (38) Sanalan, Ülker, Bibliyografik Denetim ve Türkiye
(Doktora Tezi), Ankara H.Ü. Mezuniyet Sonrası Eği-
tim Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü, 1977, s. 15
- (39) Chaplin, A.H. "IFLA International Meeting of Cata-
loging Experts, Copenhagen, 1969" Library Resour-
ces and Technical Services, 14, s. 295
- (40) Humpreys, K.W., "The Utilization of MARC Project
in Libraries Outside the United States and Canada"
Libri, 20, 1970, s. 133-143
- (41) Yurdadoğ, Berin, a.g.e., s. 36
- (42) Bommer, Michael R.W. and Chorba, Ronald, Decision
Making for Library Management, White Plains, Know-
ledge Industry Pub., 1982, s. 39
- (43) Rogers, Rutherford D., Weber, David C., a.g.e.,
s. 169-172
- (44) Rogers, Rutherford D., Weber, David C., a.g.e.
s. 169

- (45) Yurdadoğ, Berin, a.g.e., s. 36
- (46) Bommer, Michael R.W. and Chorba, Ronald, a.g.e.,
s. 40
- (47) Lucker, Jay K., "Library Resources and Bibliographic Control" College and Research Libraries,
40(March) 1979, s. 141-153
- (48) Bommer, Michael R.W. and Chorba, Ronald, a.g.e.,
s. 41
- (49) Yurdadoğ, Berin, a.g.e., s. 51
- (50) ALA, a.g.e., s. 43
- (51) Yurdadoğ, Berin, a.g.e., s. 53
- (52) ALA, a.g.e., s. 43
- (53) Rogers, Rutherford D., Weber, David C., a.g.e.,
s. 198
- (54) Rogers, Rutherford D., Weber, David C. a.g.e.,
s. 214
- (55) Bommer, Michael R.W. and Chorba, Ronald W., a.g.e.,
s. 60
- (56) Urquhart, John and Schofield, J.L. "Measuring
Reader's Failure at the Shelf" Journal of Documenta-
tion, 27(Dec, 1971) s. 273-286
- (57) Kantor, Paul B. "Availability Analysis" J. of the
American Society for Information Science, 27(Sep-
Oct, 1976) s. 311-319
- (58) Yurdadoğ, Berin, a.g.e., s. 24
- (59) Rogers, Rutherford D., Weber, David C., a.g.e.,
s. 171

- (60) Shill, Harold B. "Open Stacks and Library Performance" College and Research Libraries, 41(3, 1980)
s. 220-226
- (61) Urquhart, John and Schofield, J.L., a.g.e.,
s. 227-286
- (62) Bommer, Michael R.W. and Chorba, Ronald W., a.g.e.,
s. 163
- (63) Yurdadoğ, Berin, a.g.e., s. 13
- (64) Kimber, R.T., *Automation in Libraries*, Oxford,
Pergamon Press, 1974, s. 6
- (65) Cheney, Frances Neel, *Fundamental Reference Sources*, Chicago, ALA, 1971, s. 3
- (66) ALA, a.g.e., s. 188
- (67) ALA, a.g.e., s. 118
- (68) Bommer, Michael R.W. and Chorba, Ronald W., a.g.e.,
s. 49
- (69) Rogers, Rutherford D., Weber, David C., a.g.e.,
s. 202
- (70) Cheney, Frances Neel, a.g.e., s. 2-3
- (71) Rogers, Rutherford D., Weber, David C., a.g.e.,
s. 202
- (72) Lancaster, F.W. and McCutcheon Deanne, a.g.e.,
s. 12-30
- (73) Lancaster, F.W. and McCutcheon Deanne, a.g.e., s.26
- (74) Bommer, Michael R.W. and Chorba, Ronald W., a.g.e.,
s. 52

- (75) Rothstein, Samuel, "The Measurement and Evaluation of Reference Service" Library Trends, 12 (Jan, 1964) s. 456-472
- (76) Johnson, R.A., Kast, F.E., Rosenzweig, J.E., The Theory and Management of Systems, New York, McGraw-Hill, 1963, s. 181

IV. ANKARA'DAKİ ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE DURUM SAPTAMASI VE DEĞERLENDİRME

Çalışmamızın ilk aşamasında büyüyen ve karmaşıklaşan üniversite kütüphanelerinin yönetiminde, kütüphanecinin başarı şansını arttıracak olan bilgileri bir modelden yararlanarak incelemeye çalıştık.

Çalışmamızın ikinci aşamasında ise, kütüphanecinin yönetim amacıyla kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin ne tür bilgilere gereksinim duyduğunu saptamaya çalışacağız.

IV.1 Durum Saptaması

Araştırmamızda, yönetim amacıyla ne tür bilgilere gereksinim duyulduğu, anket yöntemiyle belirlenmeye çalışılmıştır^(*). Daha önce de değindiğimiz gibi, kullanılan kaynaklar ve kütüphaneyi kullananlara ilişkin bilgiler, gerek teknik gerekse okuyucu hizmetlerini değerlendirmede kütüphanecinin gereksinim duyacağı stratejik değeri olan bilgilerdir. Kullanım ve kullanıcılara ilişkin bilgiler olmadan kütüphanenin diğer faaliyetlerine ilişkin bilgileri gerektiği gibi yorumlayabilmek oldukça zordur. Bu nedenle, anketimizde özellikle belirlemeye çalışacağımız bilgiler kullanım ve kütüphaneyi kullananlara ilişkin bilgiler olacaktır.

(*) Anket için bakınız EK-I.

Anketin temel amacı hipotezimizi irdelemektedir. Bu nedenle ankette yalnızca yönetim amacıyla gereksinim duyulan bilgileri değil, bu bilgilerin toplanmasında;

a. alt sistemler arasındaki ilişkilerin,

b. sistem bütünlüğünün,

göz önüne alınıp alınmadığı da belirlenmeye çalışılmıştır.

Ankette, her kütüphaneye otuzbeş soru yöneltilmiştir. Bu sorulardan birisi (yirmibeşinci soru) doğrudan yönetim amacıyla gereksinim duyulan bilgileri, diğerleri ise stratejik bilgileri ve bu bilgilerin yönetim amacıyla kullanılıp kullanılmayacağını belirlemeye yöneliktir. Kuşkusuz akla ilk gelen sorulardan biri, soruların amacımıza cevap verip veremeyeceğidir. Bu nedenle, anket önce Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi ve Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanelerinde test edilmiştir. Bu uygulama sonunda onbir, ondört, onaltı, onyediyedi ve otuzuncu sorular yeniden düzenlenmiştir. Ancak bununla yetinilmeyerek, anket, kütüphanelerin daire başkanlarına ya da müdürlerine elden götürülmüş ve istenen her soru için açıklama yapılmıştır. Anket Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi dışında, kütüphanelerin başkanları ya da müdürlerince yanıtlanmıştır (Ankara Üniversitesi Dişçilik Fakültesi kütüphanesinde,

kütüphaneci olmadığı için, bu kütüphaneye ilişkin bilgiler toplanamamıştır).

IV.2 Değerlendirme

Yönetim amacıyla bilgi toplayan kütüphaneleri hizmet birimlerine ya da verdikleri hizmetlere göre sınıflamak, değerlendirmede kolaylık sağlayacaktır.

Anketimizi yanıtlayan kütüphanelerden dördü doğrudan üniversiteye, sekizi ise fakültelere bağlıdır. Doğrudan üniversiteye bağlı olan üç kütüphanede modelimizdeki hizmet birimleri vardır. Diğer kütüphanelerin sekizinde danışma, dokuzunda gör-ışit, üçünde sağlama ve bir tanesinde kataloglama ile süreli yayınlar bölümleri yoktur. Ancak ilgili bölümleri olmamasına rağmen, Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde danışma ve gör-ışit, Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi'nde ise sağlama, kataloglama, süreli yayınlar, danışma ve gör-ışit bölümlerine ilişkin hizmetler verilmektedir (Tablo 1). Bu nedenle, kütüphaneleri verilen hizmetler açısından dört grupta toplamak mümkündür.

- A. Sağlama, kataloglama, ödünç verme, süreli yayınlar, danışma ve gör-ışit bölümleri olan ya da bu bölümlere ilişkin hizmetlerin verildiği kütüphaneler: beş adet
- B. Sağlama, kataloglama, ödünç verme ve süreli yayınlar ve danışma bölümü olan kütüphaneler: bir adet

- C. Sağlama, kataloglama, ödünç verme ve süreli yayınlar bölümü olan kütüphaneler: dört adet
- D. Kataloglama, ödünç verme ve süreli yayınlar bölümü olan kütüphaneler: iki adet.

Ancak, D grubunu oluşturan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Kütüphanelerinde, bu kütüphanelerin hizmetlerine ilişkin bilgiler toplanmamaktadır (Tablo 6, 7, 8 ve 9). Bu nedenle, D grubunda yer alan kütüphaneleri değerlendirmenin dışında tutacağız.

Kullanılan Kaynaklara İlişkin Bilgiler

Bu kütüphanelerde kullanılan kaynaklara ilişkin bilgiler beş yoldan sağlanmaktadır. Bu yollardan biri ödünç verme kayıtlarıdır. Beş kütüphanede, kullanılan kaynaklara ilişkin bilgiler yalnızca ödünç verme kayıtlarından sağlanmaktadır (Tablo 6). Diğer dört kütüphanede ise sırasıyla; ödünç verme, depo ve gör-işit; ödünç verme ve ayırık koleksiyonu (Tablo 5); ödünç verme ve kapalı raflardan alınarak kütüphane içinde kullanılan kaynaklar; ödünç verme ve anket, kullanılan kaynakları belirlemede izlenen yollardır. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Kütüphanesinde bu amaçla bilgi toplanmamaktadır.

Ancak bu bilgiler; koleksiyonu oluşturan bilgi kaynakları (Tablo 2) ve ödünç kaynak alabilen kullanıcı

gruplarına (Tablo 3) ilişkin bilgilerle karşılaştırıldığında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kütüphanesi dışında, kütüphanelerin hiç birisinde kütüphaneciye ulaştırılan bilgilerin yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü, kullanılan kaynaklara ilişkin bilgileri yalnızca ödünç verme kayıtlarından sağlayan beş kütüphaneden;

- a. Üçünün koleksiyonlarında gör-ışit kaynakları vardır. Ancak, bu kaynaklar ödünç verilmemektedir. Oysa bu kütüphanelerde, kütüphane içinde kullanılan gör-ışit kaynaklarına ilişkin bilgiler toplanmamaktadır.
- b. Hiç birisinde, kütüphane içinde kullanılan kaynaklara ilişkin bilgiler toplanmamaktadır.
- c. Birisinde, kaynaklar yalnızca akademik personele ödünç verilmekte, bir başkasında ise idari personele ödünç kaynak verilmemektedir. Diğer bir deyişle, kullanılan kaynaklara ilişkin bilgiler, Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde öğrenci ve akademik personelin ödünç alarak kullandığı, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Kütüphanesi'nde ise yalnızca akademik personelin ödünç alıp kullandığı kaynakları göstermektedir.

Kullanılan kaynaklara ilişkin bilgileri ödünç verme kayıtlarının yanında diğer yollardan sağlayan üç kütüphaneden;

- d. Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi'nde ödünç verme dışında, depo ve gör-ışit bölümünde kullanılan kaynaklara ilişkin bilgiler toplanmaktadır. Ancak depodan sağlanan bilgiler, yalnızca depodan çıkarılan süreli yayın sayısını göstermektedir. Şu halde, bu kütüphanede de gör-ışit kaynakları dışında kütüphane içinde kullanılan kaynaklara ilişkin bilgi sağlanmamaktadır (Tablo 7). Aynı üniversitenin Beytepe Kütüphanesi'nde ise ayrıık koleksiyon dışında, kütüphane içinde kullanılan kaynaklara ilişkin bilgiler sağlanmamaktadır.
- e. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi'nde, süreli yayınlarla ilgili bilgilerin sağlanmasında gösterilen çaba, kitaplar için gösterilmemektedir.

Kütüphaneyi Kullananlara İlişkin Bilgiler

Değerlendirmeye aldığımız on kütüphanenin dokuzunda, kütüphaneyi kullananlara ilişkin bilgiler toplanmaktadır (Tablo 6). Bu amaçla, beş kütüphane yalnızca kütüphane girişinde tutulan istatistiklerden yararlanmaktadır. Üç kütüphane ise, bu bilgileri; ödünç verme ve okuyucu salonu, ödünç verme ve danışma, kütüphane girişi ve fotokopiden sağlamaktadır. Ankara Üniversitesi

Fen Fakültesi Kütüphanesi'nde ödünç verme kayıtlarından yararlanırken, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Kütüphanesi'nde ise bu amaçla bilgi toplanmamaktadır.

Kolayca görüleceği gibi, kütüphaneyi kullananlara ilişkin bilgileri kütüphane girişinden sağlayan altı kütüphanede, belirli bir dönemde kütüphaneyi kullananların sayısının bilindiği söylenebilir. Ancak, bu bilgiler yalnızca belirli bir dönemde kütüphaneyi kullananların sayısını ifade etmektedir. Yani bu bilgiler, kütüphaneye gelen kullanıcıların kütüphanede hangi hizmetlerden yararlandığı konusunda fikir vermemektedir (Tablo 8). Her ne kadar, Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi'nde kütüphaneye gelen kullanıcılardan ne kadarının fotokopi çektirdiği bilinmekteyse de bu bilgi kullanıcıların hangi hizmetlerden yararlandığı konusunu tam olarak aydınlatmamaktadır. Öyleyse, kullanıcılara ilişkin bilgilerin Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi'nde de yeterli olduğunu söylemek oldukça güçtür (Tablo 1). Sorunun gözden kaçırılmaması gereken bir başka boyutu ise, bu bilgilerin Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi dışında hiç bir kütüphanede kullanıcı grupları konusunda fikir vermemesidir.

Kullanıcılara ilişkin bilgileri kütüphanenin girişi dışındaki yerlerden sağlayan üç kütüphanede de bu bilgilerin yeterli olduğunu söyleyebilmek oldukça güçtür. Çünkü,

- f. Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nde bu bilgiler yalnızca ödünç kaynak alan akademik personel sayısını göstermektedir (Tablo 3)
- g. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi kütüphanelerinde ise kütüphanecilerin bu bilgilere dayanarak kaç kullanıcının kütüphaneye geldiğini ve bu kullanıcılardan ne kadarının danışma hizmetlerinden yararlandığını ya da kütüphane içinde kaynak kullandığını ve ödünç kaynak aldığını bilmelerine olanak yoktur.

Görülüyor ki,

1. Kullanılan kaynak sayısı Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kütüphanesi dışında hiç bir kütüphanede sistemin bütünü temsil etmemektedir.
2. Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi'ndeki gör-ışit kaynakları ile Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi'ndeki süreli yayınlar dışında, hiç bir kütüphanede kullanılan kaynaklara ilişkin bilgilerde kütüphanenin alt sistemleri arasındaki ilişki göz önüne alınmamıştır. Kütüphanecinin bu bilgilere dayanarak, kullanılan ya da kullanılmayan kaynaklar

konusunda fikir edinmesine, ayıklama ve seçime ilişkin kararlar vermesine olanak yoktur.

3. Kütüphaneyi kullananların sayısına ilişkin bilgiler, Gazi Üniversitesi Merkez, Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi kütüphanelerinde sistemin bütünü- nü temsil etmektedir. Ancak bu bilgiler, Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi dışında, kullanıcı grupları konusunda fikir vermemektedir.
4. Kullanıcılara ilişkin bilgiler, bütün kütüphanelerde oldukça kısıtlıdır. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde kütüphane içinde kitap kullananların sayısı ve Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi'nde fotokopi çektirenlerin sayısı bilinmektedir. Ancak bu bilgiler, diğer hizmetlerden yararlanan kullanıcıları yansıtmamaktadır. Bu nedenle, kütüphaneyi kullananlara ilişkin bilgilerde alt sistemler arasındaki ilişkilerin gözetildiğini söylemeğe olanak yoktur.
5. Bu kütüphanelerin dokuzunda kullanılan kaynakları belirlemek için çaba harcanmasına

rağmen koleksiyonun niteliğine ilişkin bilgilere önem verilmemiştir (Tablo 11). Koleksiyondaki kaynakların konularına göre dağılımı, konular içindeki kaynakların türleri, eski edisyonların ve ikilenen kaynaklar ile herhangi bir konudaki güncel kaynakların sayısı, v.b., bilgiler olmadan, kullanılan kaynaklara ilişkin bilgileri yorumlayabilmek oldukça zordur. Kaldı ki bu bilgiler, seçim ve ayıklama için kullanılabilir nitelikte değildir.

6. Bu kütüphanelerde yönetim amacıyla kütüphaneciye ulaştırılan bilgiler, genelde; kullanılan kaynaklar, kullanıcı sayısı ve sağlanan kaynakların sayısıdır. Oysa, kütüphanecinin bu bilgiler dışında örneğin; bütçenin ve satın alınan kaynak sayısının denetlenmesi (Tablo 10), ödünç verme süresi ile ödünç verilecek kaynak sayısının belirlenmesi (Tablo 4) gibi, diğer hizmet fonksiyonlarına ilişkin bilgilere de gereksinimi vardır. Ancak, bu kütüphanelerin hiç birisinde bu bilgilerin sağlanması için çaba harcanmamaktadır.

V. SONUÇ

Günümüzün diğer sosyal kurumları gibi, üniversite kütüphaneleri de büyüdükçe, sağladığı hizmetler çeşit ve sayıca arttıkça, kütüphanelerin, amaçlarını ve organize edilmiş faaliyetlerini gerçekleştirmesi zorlaşmaktadır. Bu nedenle, kütüphanenin yönetiminde faaliyetlere ilişkin nitelikli bilgilere olan gereksinim giderek artmaktadır. Ancak, yönetim için yalnızca bu bilgileri toplamanın yeterli olduğunu düşünmek yanıltıcıdır. Sorun, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin bilgileri toplamanın yanısıra, bu bilgileri kütüphanecinin kararlarını etkileyecek biçimde düzenlemek ve gerektiğinde bu bilgileri yönetimin çeşitli kademelerindeki kütüphanecilere iletmektir.

Anketimizi yanıtlayan kütüphanelere bu açıdan bakıldığında,

1. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi kütüphanelerinde, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin bilgilerin toplanmadığını; Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Kütüphanesi'nde ise, toplanan bilgileri düzenlemek ve kütüphanecilere iletmek için çaba harcanmadığını görmekteyiz. Bu nedenlerle, adı geçen kütüphanelerde kütüphanecilerin, kütüphanenin faaliyetine ilişkin kararlarının başarılı olması rastlantılara bağlıdır.

2. Kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin bilgi toplayan dokuz kütüphane, bu çabalarının nedenini "planlama ve programlama", "Faaliyetleri ölçme ve değerlendirme", "Çalışma düzeninin belirlenmesi" gibi, çeşitli şekillerde tanımlanmışlardır. Bu sayılanlar, yönetimin tüm ögelerini içermemekle birlikte, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin bilgilerin yönetim amacıyla toplandığını göstermektedir.

Ancak, bu grupta yer alan Gazi Üniversitesi Merkez, Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi ve Beytepe Merkez , Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi kütüphanelerinde,

a. Kütüphaneciye ulaştırılan, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin bilgiler kısıtlıdır;

b. Kütüphaneciye ulaştırılan bilgiler, çeşitli kanallardan ve kütüphanenin alt sistemleri arasındaki ilişkiler gözetilerek sistem bütünlüğü içinde sağlanmaktadır.

Diğer bir deyişle, bu grupta yer alan kütüphanelerin hiç birinde, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin bilgiler; oluşan durum ile kütüphanenin amacını karşılaştırmak, amaçtan sapmayı önleyici kararlar almak ve planlama için kullanılabilecek nitelikte değildir. Bu iki sonuç öne sürülen hipotezi doğrulamaktadır.

Bilimsel ve teknik bilginin toplumların gelişmesindeki önemi eskiden beri bilinen bir olgudur. Çağımızda yaygın olarak kullanılan çeşitli iletişim araçları bilgiye duyulan gereksinimin somut bir göstergesidir. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, bilimsel ve teknik bilgi iletişimindeki hızlı gelişmeler sonucu, kütüphaneler köklü değişikliklere uğramıştır. Bu konudaki teorik yaklaşımların bilim şekline dönüşmesiyle gelişmiş ülkelerde kütüphaneler, ekonomik yapı içinde kendinden bir sektör olarak söz ettirmeye başlamışlardır.

Üniversite kütüphanelerimizin yönetiminden sorumlu kütüphanecilere, kütüphanenin kısıtlı kaynaklarını daha iyi kullanmak, araştırmacıların artan bilgi gereksinimine cevap verebilmek, bilginin organize edilmesi, saklanması, iletişimi ile ilgili çeşitli sorunları çözmek, içinde bulunduğu yönetimin üst katları ve çevreyle başarılı ilişkiler kurmak gibi önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu nedenlerle, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin bilgiler, kütüphanecinin hızla değişen ve büyüyen sorunlarının çözümünde başarılarını rastlantılara bağlı olmaktan kurtaran öğelerden biri olacaktır.

Böylece, üniversite kütüphaneleri örgütsel yapılarını, uygun gördükleri yönetim düzenini ayakta tutabilmek, teknolojik gelişmeler karşısında varlıklarını sürdürebilmek ve kütüphanenin çeşitli sorunlarını bilimsel olarak tartışabilmek için önemli bir güç kazanacaklardır.

Kütüphanecinin kararlarında başarılı olma şansı arttırılmak isteniyorsa, kütüphaneciye, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin bilgi sağlayan geleneksel yapıda köklü değişiklikler yapılmalıdır. Aksi takdirde, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin bilgi sağlamaya yönelik çabalar kaynak savurganlığından öteye gitmeyecek ve kütüphanecinin başarılı kararlar almasında rastlantıların payı giderek artacaktır.

Anketimizi yanıtlayan kütüphanelerin hepsinin amacı soyuttur (Tablo 12). Bu amaçlara bakarak; kütüphanenin sağladığı hizmetleri değerlendirmek, amaçtan sapmayı önleyici kararlar almak ve amacı gözden geçirmek, olanaksız gibidir. Bu nedenle, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin nitelikli bilgilerin yanısıra; kısa vadede erişilebilecek, somut ve gerçekçi amaçlara gereksinim vardır. Bu yolla, kütüphanenin birçok faaliyetine ilişkin nesnel ölçütleri bulmak, bu ölçütleri teorik ve pratik açıdan tartışmak mümkün olabilir.

Bilgisayar, kütüphaneciliğin diğer alanlarında olduğu gibi kuşkusuz bu alanda da kütüphaneciye çağdaş yararlar sağlayacaktır. Böylece, insan gücüyle kolayca

sağlanamayacak olan örneğin, kataloğun kullanımına ilişkin bilgilere kolayca erişmek, yönetim amacıyla gereksinim duyulan bilgileri günlemek ve yeniden düzenlemek konusundaki zorluklar kolayca aşılabilecektir. Bu nedenle, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin bilgi sağlayan yapı planlanırken bilgisayar faktörü göz önünde bulundurulmalıdır.

Çalışmamızda; belirlediğimiz bilgilerin yönetim sürecinde karşılaşılabilecek her tür sorunun çözümü için yeterli olabileceği söylenemez. Ancak, bu bilgiler, yönetimin çeşitli kademelerindeki kütüphanecilere, sorunların başlangıç aşamasındayken çözümlenebilmesi, tercihan da çıkabilecek olan sorunların önceden teşhis edilebilmesi konusunda yardımcı olacaktır. Öyleyse, özel durumlar karşısında kütüphanecinin ek bilgilere gereksinimi olacaktır. Bununla birlikte, gelişen ve değişen koşullar karşısında sistemin güncelliği korunursa, ek bilgilere olan gereksinim minimum düzeyde kalacaktır.

Sayın

Çeşitli örgütlerde olduğu gibi, üniversite kütüphanesi de büyüdükçe ve kullanıcıya sağladığı hizmetler arttıkça, kütüphanenin yönetiminde etkinliğin sağlanması güçleşmektedir. Oysa yönetim fonksiyonlarının, büyüyen ve karmaşıklaşan üniversite kütüphanelerinin gelişmesinde önemli bir yeri vardır.

Yönetim bilimine göre, "Örgüt faaliyetlerine ilişkin çeşitli bilgiler" yöneticinin başarı şansını artıran faktörler arasındadır.

Bu anket, Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümünde yürütülen bir doktora çalışmasında kullanılacaktır.

Cevaplarınız, "Üniversite kütüphanelerimizde, kütüphanecinin, yönetim amacıyla kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin hangi bilgileri kullandığını" belirlememize yardımcı olacaktır.

Yardımlarınıza şimdilerde teşekkür ederiz.

1. Kütüphaneniz, Yükseköğretim Kurumunun hangi birimine bağlıdır?

- a. Üniversite b. Fakülte/Yüksek Okul

2. Kütüphanenizde hangi hizmet birimleri var?

- a. Sağlama
b. Katalog ve tasnif
c. Ödünç verme
d. Süreli yayınlar
e. Danışma
f. Gör-işit
g. Diğer (lütfen tanımlayınız)

3. Koleksiyonunuz hangi tür bilgi kaynaklarından oluşuyor?

- a. Kitap
b. Süreli yayın
c. Gör-işit
d. Diğer (Lütfen tanımlayınız)

4. Kaynaklarınızı ödünç veriyor musunuz?

- a. Evet b. Hayır

Yanıtınız "Hayır" ise "Ödünç vermeme" nedenini kısaca açıklayınız ve 10. soruya geçiniz.

5. Hangi tür kaynakları ödünç veriyorsunuz?

- a. Kitap
b. Süreli yayın:
b₁. son sayılar dışında bütün sayılar
b₂. son sayılar dahil bütün sayılar
b₃. yalnızca ciltli sayılar

c. Gör-işit

d. Diğer (Lütfen tanımlayınız)

6. Kullanıcılarınızın ödünç alabileceği maksimum kaynak sayısı nedir? (Her grubun ödünç alabileceği maksimum kaynak sayısını belirtiniz)

a. Akademik personel

b. İdari personel

c. Öğrenci

d. Diğer (Lütfen tanımlayınız)

7. Kullanıcılarınıza ödünç vereceğiniz kaynak sayısını nasıl belirliyorsunuz?

8. Kaynaklarınızı ne kadar süreyle ödünç veriyorsunuz?

9. Ödünç verme sürelerini nasıl belirliyorsunuz?

10. Kaynaklarınızı bağlı olduğunuz Yükseköğretim Kurumu dışında başka bir kütüphaneye ödünç veriyor musunuz?

a. Evet

b. Hayır

Yanıtınız "Hayır" ise "Ödünç vermeme" nedeninizi kısaca açıklayınız ve 12. soruya geçiniz.

11. Kaynaklarınızı kurumunuz dışındaki bir kütüphaneye "bazı koşullarda ödünç veriyorsanız" bu koşulları kısaca açıklayınız (Kaynaklarınızı kurum dışındaki bir kütüphaneye ödünç verirken "kendi kullanıcılarınıza uyguladığınız genel ödünç verme kurallarını uyguluyorsanız" 12. soruya geçiniz).

12. Kütüphanenizde kullanılan kaynakların sayısını belirlemede hangi yöntemi kullanıyorsunuz?

a. Kaynak x kullanım sayısı (tekrarlar dahil)

- b. Net kaynak sayısı (birden fazla kullanım hesaba katılmadan)
 - c. Her ikisi de
 - d. Diğer (Lütfen tanımlayınız)
13. Kütüphanenizde kullanılan kaynaklara ilişkin sayısal bilgileri nereden ya da nerelerden sağlıyorsunuz?
- a. Ödünç verilen kaynaklardan
 - b. Kullanıcının açık raflardan alıp kütüphane içinde kullandığı kaynaklardan
 - c. Kullanıcının kapalı raflardan erişerek kütüphane içinde kullandığı kaynaklardan
 - d. Diğer (Lütfen tanımlayınız)
14. Kütüphanenizde kullanılan kaynaklara ilişkin istatistikler ne tür bilgiler içermektedir? Bu bilgileri 13. soruda belirttiğiniz her madde için açıklayınız (örneğin: Ödünç verilen kaynaklardan,
- a. Ödünç verilen kaynak sayısı; haftalık, aylık, v.s. olarak ya da,
 - b. Ödünç alınan kaynak sayısı; türlerine göre, haftalık, v.s. gibi).
15. Kütüphanenizi kullananların sayısını belirlemede hangi yöntemi kullanıyorsunuz?
- a. Kişi x kullanma sayısı (tekrarlar dahil)
 - b. Net kişi sayısı (birden fazla kullanan hesaba katılmadan)
 - c. Her ikisi de
 - d. Diğer (Lütfen tanımlayınız)

16. Kütüphanenizi kullananlara ilişkin sayısal bilgileri hangi kaynaklardan ya da hizmet noktalarından sağlıyorsunuz? (Örneğin: Kütüphanenin girişi, depo, fotokopi, v.s. gibi)
17. Kütüphanenizi kullananlara ilişkin istatistiklere tür bilgileri içermektedir? Bu bilgileri 16. soruda belirttiğiniz her hizmet noktası için açıklayınız (Örneğin; Kütüphanenin girişi,
- a. Kullanıcı sayısı; haftalık, aylık, v.s. gibi, ya da,
 - b. Bilim dallarına göre kullanıcı sayısı; haftalık, aylık, v.s. gibi ya da,
 - c. Akademik personel, öğrenci gibi kullanıcı gruplarına göre kullanıcı sayısı; haftalık, aylık, v.s. gibi)
18. Kütüphanenizde "Ayrık" koleksiyonu (Rezerv) var mı?
- a. Evet
 - b. Hayır
- Yanıtınız "Hayır" ise, 20. soruya geçiniz.
19. Ayrık koleksiyona giren kaynakları nasıl belirliyorsunuz?
20. Kütüphanenizin (yazılı ya da bilinen) amacı ya da amaçlarını tanımlayınız.
21. Kütüphanenizde, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin rapor ya da raporlar hazırlanıyor mu?
- a. Evet
 - b. Hayır
- Yanıtınız "Hayır" ise, 26. soruya geçiniz.
22. Bu rapor ya da raporlar ne amaçla hazırlanıyor?

23. Bu rapor ya da raporlar hangi aralarla hazırlanıyor (iki yılda bir, yılda bir, v.s. gibi) ?
24. Bu rapor ya da raporlar, hangi hizmet birimleri ya da yönetim katlarınca hazırlanıyor?
25. Bu rapor ya da raporlar, kütüphanenizin faaliyetlerine ilişkin ne tür bilgileri içeriyor? Bu bilgileri hizmet birimlerinize göre belirtiniz (örneğin; sağlama bölümü: satın alınan kaynak sayısı, değişim yoluyla gelen kaynak sayısı, v.s. gibi).
26. Gelecek mali yılda ne kadar kaynak satın almanız gerektiğini planlıyor musunuz?

a. Evet

b. Hayır

Yanıtınız "Hayır" ise 30. soruya geçiniz.

27. Gelecek mali yılda satın almayı planladığınız kaynak sayısını nasıl belirliyorsunuz?
28. Planladığınız sayıda bilgi kaynağını almak için gerekli tahsisatı nasıl hesaplıyorsunuz?
29. Bir mali yıl içinde satın aldığınız kaynakların ortalama fiyatını nasıl hesaplıyorsunuz?

a. Satın aldığınız kaynakları firma ya da alındığı yer ayrımı yapmadan;

ortalama fiyat: $\frac{\text{alınan kaynaklara ödenen toplam para}}{\text{satın alınan kaynak sayısı}}$

b. Satın alındığı firmaya göre:

ortalama fiyat: $\frac{\text{alınan kaynaklara ödenen toplam para}}{\text{satın alınan kaynak sayısı}}$

c. Kaynakların satın alındığı firma altında, her konu için ayrı ayrı:

ortalama fiyat: $\frac{\text{alınan kaynaklara ödenen para}}{\text{satın alınan kaynak sayısı}}$

d. Diğer (Lütfen tanımlayınız)

30. Bilgi kaynaklarının sağlanmasından sorumlu olan bölüm ya da bölümlerinizin planladığınız hedefe ulaşip ulaşmadığını belirlemek için, ne tür bilgilere gereksinim duyuyorsunuz?

a. Belirli bir dönem içinde sağlanan kaynakların sayısı

b. Belirli bir dönem içinde satın, değişim, bağış yoluyla sağlanan kaynakların sayısı

c. Belirli bir dönem içinde satın, değişim, bağış yoluyla sağlanan kaynakların türlerine göre sayısı

d. Belirli bir dönem içinde satın, değişim, bağış yoluyla sağlanan kaynakların, konu ve kaynak türlerine göre sayısı

e. Belirli bir dönem içinde satın, değişim, bağış yoluyla sağlanan kaynakların, kullanıcı gruplarına ve kaynak türlerine göre sayısı

f. Belirli bir dönem içinde satın, değişim, bağış yoluyla sağlanan kaynakların konu ve kaynak türlerine göre sayısı ile konularına göre ortalama fiyatı

g. Belirli bir dönem içinde satın, değişim, bağış yoluyla sağlanan kaynakların: kullanıcı grubu ve kaynak türlerine göre sayısı ile konularına göre ortalama fiyatı

h. Diğer (Lütfen tanımlayınız)

31. Koleksiyonunuzdaki kaynakları nitelik ve nicelik yönünden nasıl tanımlıyorsunuz?

32. Kullanıcılarınıza "Danışma hizmeti" veriyor musunuz?

a. Evet b. Hayır

Yanıtınız "Hayır" ise 34. soruya geçiniz.

33. Kullanıcılarınızın yönelttiği danışma sorularını kaç grupta topluyorsunuz? Adlarıyla belirtiniz.

34. Kart kataloğun kullanımına ilişkin bilgiler topluyor musunuz?

a. Evet b. Hayır

Yanıtınız "Evet" ise, 35. soruyu cevaplayınız.

35. Bu amaçla ne tür bilgiler topluyorsunuz?

Tablo : 1

BAĞLI OLDUĞU BİRİM

HİZMET BİRİMLERİ

ÜNİVERSİTE	FAKÜLTE	SAĞLAMA	KATALOGLAMA	ÖDÜNÇ VERME	SÜREKLİ		DANIŞMA	GÖR- İŞİT
					YAYINLAR			
GAZİ ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ	X	X	X	X	X	X	(1)	(1)
H.Ü. TIP MERKEZİ KÜTÜPHANESİ	X	X	X	X	X	X	X	X
H.Ü. BEYTEPE MERKEZ KÜTÜPHANESİ	X	X	X	X	X	X	X	X
O.D.T.Ü. KÜTÜPHANESİ	X	X	X	X	X	X	X	X
A.Ü. D.T.C.F. KÜTÜPHANESİ	X	-	X	X	X	X	-	-
A.Ü. ZIRAAT FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ	X	-	X	X	X	X	-	-
A.Ü. VETERİNER FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ	X	X	X	X	X	X	-	-
A.Ü. HUKUK FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ	X	X	X	X	X	X	-	-
A.Ü. SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ	X	X	X	X	X	X	X	-
A.Ü. TIP FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ	X	X	X	X	X	X	-	-
A.Ü. FEN FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ	X	X	X	X	X	X	-	-
A.Ü. ECZACILIK FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ	X	(2)	(2)	X	(2)	(2)	(2)	(2)

Tablo: 2

	KOLEKSİYONU OLUŞTURAN BİLGİ KAYNAKLARI				ÖDÜNÇ VERİLEN BİLGİ KAYNAKLARI				
	KİTAP	SÜRELİ YAYIN	GÖR-İŞİT	DIĞER	KİTAP	Son sayı- lar dışın- da bütün s. yayın- lar	Son sayı- lar dahil bütün s. yayınlar	Yalnız- ca cilt- li sayı- lar	GÖR- İŞİT
G.Ü. Merkez Kütüphanesi	X	X	X		X	X			
H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphanesi	X	X	X		X		X		
H.Ü. Beytepe Merkez Kütüphanesi	X	X	X		X		X		
O.D.T.Ü. Kütüphanesi	X	X	X		X			X	
A.Ü. D.T.C.F. Kütüphanesi	X	X	X		X				
A.Ü. Ziraat Fakültesi Kütüphanesi	X	X	X		X				
A.Ü. Veteriner Fakültesi Kütüphanesi	X	X		Ayrıbasım	X	X			
A.Ü. Hukuk Fakültesi Kütüphanesi	X	X	X		X				
A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi	X	X	X		X		X		
A.Ü. Tıp Fakültesi Kütüphanesi	X	X	X		X	X			
A.Ü. Fen Fakültesi Kütüphanesi	X	X	X		X	X			
A.Ü. Eczacılık Fak. Kütüphanesi	X	X	X		X				

Tablo: 3
ÖDÜNG KAYNAK ALABİLEN KULLANICI GRUPLARI VE KÜTÜPHANELERARASI
ÖDÜNG VERME

	<u>AKADEMİK PERSONEL</u>	<u>İDARİ PERSONEL</u>	<u>ÖĞRENCİ</u>	<u>KÜTÜPHANELERARASI ÖDÜNG VERME</u>
G.Ü. MERKEZ KÜTÜPHANESİ	X	-	X	X
H.Ü. TIP MERKEZİ KÜTÜPHANESİ	X	X	X	X
H.Ü. BEYTEPE MERKEZ KÜTÜPHANESİ	X	X	X	X
O.D.T.Ü. KÜTÜPHANESİ	X	X	X	X
A.Ü. D.T.C.F. KÜTÜPHANESİ	X	X	-	X
A.Ü. ZİRAAT FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ	X	-	X	-
A.Ü. VETERİNER FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ	X	X	X	-
A.Ü. HUKUK FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ	X	X	-	-
A.Ü. SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ	X	x (yalnızca kitap)	x (yalnızca kitap)	X
A.Ü. TIP FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ	X	X	X	-
A.Ü. FEN FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ	X	-	-	-
A.Ü. ECZACILIK FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ	X	X	-	X

Tablo: 4

ÖDÜNG VERİLEN KAYNAK SAYISINI BELİRLEMEDE İZLENEN YOL	ÖDÜNG VERİLEN KAYNAK SAYISI	ÖDÜNG VERME SÜRESİNİ BELİRLEMEDE İZLENEN YOL	ÖDÜNG VERME SÜRESİ
G.Ü. Merkez Kütüphanesi	Okuyucu sayısı ve koleksiyondaki kaynak sayısı	Akademik: 20 Lisans Öğr: 2 Doktora ve Master : 5	Akademik: 2 ay Lisans Öğr: 10 gün Master Öğr: 15 gün Doktora: 1 ay
H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphanesi	Standartlar ve genel uygulamalara göre	Akademik: 10 Öğrenci: 10 İdari: 10	Kitaplar: 1 ay Süreli Yayın: 1 hafta
H.Ü. Beytepe Merkez Kütüphanesi	"	"	"
O.D.T.Ü. Kütüphanesi	İç yönetmelik	Öğrenci: 6 Akademik ve İdari personel: istediği kadar	İç Yönetmelik
A.Ü. D.T.C.F. Kütüphanesi	Fakülte Yönetim Kurulu kararı	Akademik : 10 İdari: 2	Fakülte Yönetim Kurulu kararı
A.Ü. Ziraat Fakültesi Kütüphanesi	Yönetmelik taslağına göre	Akademik: 5 Öğrenci : 5	Yönetmelik taslağı
A.Ü. Veteriner Fakültesi Kütüphanesi	Yönetmelik	Akademik: 10 İdari: 10 Öğrenci: 10	Yönetmelik
A.Ü. Hukuk Fakültesi Kütüphanesi	-	Akademik ve İdari personel: istedikleri kadar	-
A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi	Kurumun geleneksel ölçüleri	Akademik: istediği kadar kitap, 5 tane süreli yayın İdari: 3 kitap Öğrenci: 3 kitap	Kurumun geleneksel ölçüleri
A.Ü. Tıp Fakültesi Kütüphanesi	Koleksiyondaki kaynak sayısına göre	Akademik: 2 İdari: 2 Öğrenci: 2	Koleksiyondaki kaynak sayısına göre
A.Ü. Fen Fakültesi Kütüphanesi	Yönetmelik	Akademik: 10	Yönetmelik
A.Ü. Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi	Belirli bir sayı yok. Kullanıcının ihtiyacına göre esnek davranma	Akademik: 5 İdari: 5	Belirli bir süre yok. Kullanıcının ihtiyacına göre esnek davranma

Tablo: 5

	AYRIK KOLEKSİYONU (REZERV) OLAN KÜTÜPHANELER	AYRIK KOLEKSİYONU (REZERV) OLUŞTURAN KAYNAK- LARI BELİRLEMEDE İZLENEN YOL
G.Ü. Merkez Kütüphanesi	X	a. öğrenci istekleri, b. Öğretim üyelerinin istekleri
H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphanesi	X	a. Öğretim elemanlarının teklifi, b. Kütüphanecinin teklifi
H.Ü. Beytepe Merkez Kütüphanesi	X	a. Öğretim elemanlarının teklifi b. Kütüphanecinin teklifi
O.D.T.Ü. Kütüphanesi	X	a. Öğretim üyelerinin isteği b. Kütüphanecinin isteği
A.Ü. D.T.C.F. Kütüphanesi	-	
A.Ü. Ziraat Fakültesi Kütüphanesi	X	a. Öğretim elemanlarının teklifi
A.Ü. Veteriner Fakültesi Kütüphanesi	X	a. Ders kitapları, b. Fakülte yayınları c. Atlas türü yayınlar, d. Çok kullanılan ancak sayısı az olan kitaplar
A.Ü. Hukuk Fakültesi Kütüphanesi	-	
A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi	X	a. Öğretim elemanlarının teklifi, b. Çok kullanılan ancak sayısı az olan kitaplar
A.Ü. Tıp Fakültesi Kütüphanesi	X	a. Sık kullanılan kaynaklar b. Nadir kaynaklar
A.Ü. Fen Fakültesi Kütüphanesi	-	
A.Ü. Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi	X	a. Öğretim elemanlarının teklifi b. Sıklıkla kullanılan kaynaklar

Tablo : 6

KAYNAK KULLANIMINA İLİŞKİN BİLGİLERİN
SAĞLANDIĞI YERLERKÜTÜPHANEYİ KULLANANLARA İLİŞKİN BİLGİLERİN
SAĞLANDIĞI YERLER

G.Ü. Merkez Kütüphanesi	Ödünç verilen kaynaklar	Kütüphanenin girişi
H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphanesi	a. Ödünç verilen kaynaklar b. Depo c. Gör-ışit	Kütüphanenin girişi
H.Ü. Beytepe Merkez Kütüphanesi	a. Ödünç verilen kaynaklar b. Rezerv koleksiyon	Kütüphanenin girişi
O.D.T.Ü. Kütüphanesi	Ödünç verilen kaynaklar	Kütüphanenin girişi
A.Ü. D.T.C.F. Kütüphanesi	İstatistik tutulmuyor	İstatistik tutulmuyor
A.Ü. Ziraat Fakültesi Kütüphanesi	İstatistik tutulmuyor	İstatistik tutulmuyor
A.Ü. Veteriner Fakültesi Kütüphanesi	İstatistik tutulmuyor	İstatistik tutulmuyor
A.Ü. Hukuk Fakültesi Kütüphanesi	a. Ödünç verilen kaynaklardan b. Kullanıcının kapalı raflar- dan erişip, kütüphane için- de kullandığı kaynaklar	a. Ödünç verme b. Okuyucu salonu
A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi	a. Kitaplar için, ödünç verme b. Süreli yayınlar için, anket	a. Ödünç verme b. Danışma
A.Ü. Tıp Fakültesi Kütüphanesi	Ödünç verilen kaynaklar	Kütüphane girişi
A.Ü. Fen Fakültesi Kütüphanesi	Ödünç verilen kaynaklar	Ödünç verme
A.Ü. Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi	Ödünç verilen kaynaklar	a. Kütüphane girişi b. Fotokopi

Tablo: 7

KULLANILAN KAYNAKLARIN SAYISIBI
BELİRLEMEDE İZLENEN YOLKULLANILAN KAYNAKLARA İLİŞKİN İSTATİSTİKLERİN
İÇERDİĞİ BİLGİLER

G.Ü. Merkez Kütüphanesi	Kaynak x kullanım sayısı	Yalnızca ödünc verilen kaynak sayısı
H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphanesi	Kaynak x kullanım sayısı	a. Ödünc verilen kaynak sayısı; 1. türlerine, 2. konularına, 3. dillerine 4. kullanıcı gruplarına, 5. ödünc verilen kütüphanelere b. Depodan çıkarılan süreli yayın sayısı c. Kullanılan gör-ışit kaynaklarının tür- lerine göre sayısı
H.Ü. Beytepe Merkez Kütüphanesi	Kaynak x kullanım sayısı	a. ödünc verilen kaynak sayısı b. Türlerine göre ödünc verilen kaynak sayısı c. Bölümlere göre ödünc verilen kaynak sayısı d. Kullanılan rezerv kaynak sayısı
O.D.T.Ü. Kütüphanesi	Kaynak x kullanım sayısı	ödünc verilen kaynak sayısı
A.Ü. D.T.C.F. Kütüphanesi	İstatistik tutulmuyor	-
A.Ü. Ziraat Fakültesi Kütüphanesi	İstatistik tutulmuyor	-
A.Ü. Veteriner Fakültesi Kütüphanesi	İstatistik tutulmuyor	-
A.Ü. Hukuk Fakültesi Kütüphanesi	Kaynak x kullanım sayısı	Yalnızca ödünc alınan kaynak sayısı
A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi	Net kaynak sayısı	a. ödünc verilen kitapların; 1. Konularına, 2. Dillerine göre b. Kullanılan süreli yayın sayısı ve kul- lanım sıklığı (anketle belirlenmektedir)
A.Ü. Tıp Fakültesi Kütüphanesi	Net kaynak sayısı	Yalnızca ödünc verilen kaynak sayısı
A.Ü. Fen Fakültesi Kütüphanesi	Kaynak x kullanım sayısı	Yalnızca ödünc verilen kaynak sayısı
A.Ü. Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi	Kaynak x kullanım sayısı	Yalnızca ödünc verilen kaynak sayısı

Tablo: 8

KÜTÜPHANEYİ KULLANANLARIN SAYISINI
BELİRLEMEDE İZLENEN YOLKULLANICILARA İLİŞKİN İSTATİSTİKLERİN
İÇERDİĞİ BİLGİLER

G.Ü. Merkez Kütüphanesi	Kişi x kullanım sayısı	Yalnızca kullanıcı sayısı
H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphanesi	Kişi x kullanım sayısı	Kullanıcı sayısı; 1. Kullanıcı grupları, 2. Kullanıcının bağlı olduğu bölüm, 3. Günün saatleri
H.Ü. Beytepe Merkez Kütüphanesi	Kişi x kullanım sayısı	Yalnızca kullanıcı sayısı
O.D.T.Ü. Kütüphanesi	Kişi x kullanım sayısı	Yalnızca kullanıcı sayısı
A.Ü. D.T.C.F. Kütüphanesi	İstatistik tutulmuyor	-
A.Ü. Ziraat Fakültesi Kütüphanesi	İstatistik tutulmuyor	-
A.Ü. Veteriner Fakültesi Kütüphanesi	Üye kartları	Yalnızca üye sayısı
A.Ü. Hukuk Fakültesi Kütüphanesi	Kişi x kullanım sayısı	a. Ödünç alanların sayısı b. Kütüphane içinde kaynak kullananların sayısı
A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi	Net kişi sayısı	Kitapları ödünç alanların sayısı ve süreli yayınları kullananların sayısı; 1. Fakültenin bölümlerine göre 2. Fakültenin sınıflarına göre
A.Ü. Tıp Fakültesi Kütüphanesi	Net kişi sayısı	Yalnızca kullanıcı sayısı
A.Ü. Fen Fakültesi Kütüphanesi	Kişi x kullanım sayısı	Yalnızca ödünç alanların sayısı
A.Ü. Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi	Kişi x kullanım sayısı	a. Kullanıcı sayısı b. Fotokopi çektirenlerin sayısı

Tablo: 9

FAALİYETLERİNE İLİŞKİN RAPOR HAZIRLAYAN HAZIRLAYAN KÜTÜPHANELER	RAPORU HAZIRLAYAN YÖNETİM KATILARI	RAPORLARIN HAZIRLANMA SIKLIĞI	NE AMAÇLA HAZIRLANDIĞI	
G.Ü. Merkez Kütüphanesi	x	Kütüphane ve Dok.Daire Bşk.	Düzensiz	Plan ve programlama
H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphanesi	x	a. Kütüphane ve Dok. Daire Bşk. b. Müdürlükler, c. Şefler	a. Yıllık b. 6 aylık	Faaliyetleri değerlendirme, planlama, programlama, bilgi sunma
H.Ü. Beytepe Merkez Kütüphanesi	x	a. Müdürlükler, b. Şefler	a. Yıllık b. 6 aylık	Değerlendirme, planlama ve programlama
O.D.T.Ü. Kütüphanesi	x	a. Kütüphane ve Dok. Daire Bşk. b. Bölüm başkanları	a. Yıllık b. 6 aylık	Faaliyetleri ölçme ve değerlendirme
A.Ü. D.T.C.F. Kütüphanesi	Hazırlanmıyor	-	-	-
A.Ü. Ziraat Fakültesi Kütüphanesi	Hazırlanmıyor	-	-	-
A.Ü. Veteriner Fakültesi Kütüphanesi	x	Kütüphane Müdürü	Yıllık	Değerlendirme, öneriler ve önlemler
A.Ü. Hukuk Fakültesi Kütüphanesi	x	Kütüphane Müdürü	Yıllık	Çalışma düzenini belirleme
A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi	x	Kütüphane Müdürü	Yıllık	Koleksiyona katılan kaynak saptamak ve yapılan harcamaları belirlemek
A.Ü. Tıp Fakültesi Kütüphanesi	x	a. Kütüphaneye Kıyım Şefi b. Kütüphane Komisyonu	İki yılda	Kütüphanenin gelişmesini kontrol etmek
A.Ü. Fen Fakültesi Kütüphanesi	Hazırlanmıyor	-	-	-
A.Ü. Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi	x	Kütüphane Müdürü	Yıllık	Kütüphanenin etkinliklerini belirlemek, sorunları göstermek, istek ve önerileri sunmak

Tablo: 10

	Ne kadar kaynak satın alınması gerektiğini planlayan kütüphane-	Satın alınması planlanan kaynak sayısını belirlemede izlenen yol	Saptanan sayıda kaynağı almak için gerekli tahsisatı belirlemede izlenen yol	Satın alınan kaynakların ortalama fiyatını izlemede belirlenen yol
G.Ü. Merkez Kütüphanesi	x	Fakültelerden gelen öneriler	Çesitli konularda saptanan ortalama fiyatlardan	Satın alınan firmalara göre; ödenen toplam para/kaynak sayısı
H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphanesi	x	Bütçe olanakları gözönünde tutularak standartlar üzerinden	(Birim fiyat+fiyat artışı+kur farkı)x planlanan sayı	Satın alınan firmalara göre; ödenen toplam para/kaynak sayısı
H.Ü. Beytepe Merkez Kütüphanesi	x	Öğretim elemanları ve kütüphanelerin istekleri	Bibliyografik denetim kaynaklarından yararlanılarak	Hesaplanmıyor
O.D.T.Ü. Kütüphanesi	x	Öğretim elemanlarının istekleri bütçe ölçüsünde	Fiyat analizi + kur farkı	Yer ve firma ayrımı yapılmadan ödenen toplam para/toplam kaynak sayısı
A.Ü. D.T.C.F. Kütüphanesi		Planlanmıyor	-	-
A.Ü. Ziraat Fakültesi Kütüphanesi		Planlanmıyor	-	-
A.Ü. Veteriner Fakültesi Kütüphanesi		Planlanmıyor	-	-
A.Ü. Hukuk Fakültesi Kütüphanesi		Planlanmıyor	-	-
A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi	x	Önceki yıl sağlanan kaynak sayısı ölçü alınıyor	Bir önceki yıl ödenen para+fiyat artışı+kur farkı	-
A.Ü. Tıp Fakültesi Kütüphanesi	x	Kütüphane komisyonunun benimsendiği kaynaklar	Proforma fatura üzerinden	Satın alındığı firmaya göre ödenen toplam para/kaynak sayısı
A.Ü. Fen Fakültesi Kütüphanesi	x	Öğretim elemanlarının istekleri	Bütçe olanakları	Yer ve firma ayrımı yapılmadan ödenen toplam para/toplam kaynak sayısı
A.Ü. Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi	x	Öğretim elemanlarının istekleri	Bir önceki yılda alınan kaynak sayısı 30-50 arasında arttırılarak	Yer ve firma ayrımı yapılmadan ödenen toplam para/toplam kaynak sayısı

Tablo: 11

**KÜTÜPHANELERİN
KOLEKSİYONDAKİ KAYNAKLARI, NİTELİK VE
NİCELİK YÖNÜNDEN NASIL TANIMLADIKLARI**

G.Ü. Merkez Kütüphanesi	Toplam cilt sayısı
H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphanesi	Toplam kitap sayısı, toplam süreli yayın sayısı, abonelerin sayısı (yerli ve yabancı olarak), gör-ışit kaynaklarının sayısı (Türlerine göre ayrı ayrı)
H.Ü. Beytepe Merkez Kütüphanesi	Toplam kitap sayısı ve toplam süreli yayın sayısı ile bu kaynakların konulara göre dağıtımı
O.D.T.Ü. Kütüphanesi	Kataloglanmış kitap sayısı, ciltli süreli yayın sayısı, abonelerin sayısı, gör-ışit kaynaklarının sayısı
A.Ü. D.T.C.F. Kütüphanesi	Toplam cilt sayısı
A.Ü. Ziraat Fakültesi Kütüphanesi	Toplam cilt sayısı
A.Ü. Veteriner Fakül- tesi Kütüphanesi	Toplam Kitap sayısı ve toplam süreli yayın sayısı
A.Ü. Hukuk Fakültesi Kütüphanesi	Toplam kitap sayısı ve toplam süreli yayın sayısı
A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi	Toplam kitap sayısı ve toplam süreli yayın sayısı
A.Ü. Tıp Fakültesi Kütüphanesi	Toplam kitap sayısı ile toplam süreli yayın sayısı (Türkçe süreli yayınların sayısı ve yabancı süreli yayınların toplam sayısı olarak)
A.Ü. Fen Fakültesi Kütüphanesi	Toplam cilt sayısı
A.Ü. Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi	Toplam cilt sayısı

Tablo: 12

KÜTÜPHANELERİN AMAÇLARI

G.Ü. Merkez Kütüphanesi	Üniversitenin ilgi alanına giren konularda, bilimsel araştırma, yayın, öğretim için gerekli olan bilgi kaynaklarını toplamak, bunları belirli kurallar içinde düzenleyerek öğretim elemanları ve öğrencilerin yararına sunmak.
H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphanesi	Bilim dallarına ilişkin her türlü yayın ve bilgi kaynaklarından seçkin bir koleksiyon oluşturmak ve bu koleksiyonu kullanıcıların eğitim ve öğretimlerine yardımcı olacak, araştırmalarını kolaylaştıracak biçimde ve belirli bir düzende hizmete sunmak.
H.Ü. Beytepe Merkez Kütüphanesi	Üniversitenin eğitim, öğretim ve araştırma gereksinimini karşılamak için, gerekli kaynakları sağlamak ve bu kaynakları düzenleyerek hizmete sunmak. Olanaklar ölçüsünde üniversite dışından gelen talepleri de cevaplamak.
O.D.T.Ü. Kütüphanesi	Üniversitenin eğitim, öğretim ve araştırma faaliyetlerini desteklemek, üniversite dışı araştırmacıların gereksinimlerini karşılamada yardımcı olmak.
A.Ü. D.T.C.F. Kütüphanesi	Fakülteadaki öğrenci ve öğretim elemanlarına eğitim, öğretim ve araştırma imkânı sağlamak.
A.Ü. Ziraat Fakültesi Kütüphanesi	Fakültenin akademik personeli ve öğrencilerine kaynak sağlamak, öğrencilere çalışma ortamı hazırlamak.
A.Ü. Veteriner Fakültesi Kütüphanesi	-
A.Ü. Hukuk Fakültesi Kütüphanesi	Araştırmacılar, öğrenciler ve öğretim üyelerine hizmet vermek.
A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi	a) Uluslararası siyasal-ekonomik bilgi akış sistemini ulusal bilgi alanına aktaracak kanalları oluşturmak, b) Bilimsel araştırma için ulusal ve özellikle uluslararası bilgilerin biriktirilmesi.
A.Ü. Tıp Fakültesi Kütüphanesi	Öğrencilere kaynak sağlamak ve ders çalışmalarına uygun ortam hazırlamak. Fakülte dışından gelen araştırmacılara yardımcı olmak.
A.Ü. Fen Fakültesi Kütüphanesi	Fakültenin öğretim üyeleri ve öğretim yardımcılarının hizmet vermek.
A.Ü. Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi	Fakülteadaki bilim dallarına ilişkin her türlü bilgi kaynağından seçkin bir koleksiyon oluşturmak. Koleksiyonu kütüphanecilik ilkelerine uygun bir biçimde düzenleyerek kullanıma sunmak.

Tablo: 13

166

	1986	1986	%
American Journal of Cardiology	\$ 62.00	84.00	35
American Journal of Gastro- entorology	\$ 40.00	105.00	162
Biochemica	DM 6.587	9.180	39
British Journal of Urology	DM 189.00	250.00	32
Chemical Abstracts	\$ 5.132	6.200	20
Endocrinology	\$ 80.00	175.00	118
Experimental Parasitology	\$ 152.00	234.00	53

(Tablodaki değerler Hacettepe Üniversitesi

Tıp Merkezi Kütüphanesi kayıtlarından alınmıştır)

KAYNAKÇA

- ALA Glossary of Library and Information Science, Chicago
ALA, 1983
- Aşkın, İnal Cem, Organizasyon Teorisi, Ankara, Başnur
Matbaası, 1972
- Bedford, Norman M., Onsi, Mohamed, "Measuring the Value
of Information: An Information Theory Approach"
Management Services, 3(1) 1966, s. 16
- Bommer, Michael R.W. and Chorba, Ronald, Decision Making
for Library Management, White Plains Knowledge
Industry Pub., 1982
- Brown, Clara D. and Smith, Lynn S., Serials: Past, Pre-
sent and Future, Birmingham, EBSCO Industries
Inc., 1980
- Cabeceiras, James, The Multimedia Library: Materials
Selected and Use, New York, Academic Press,
1978
- Chaplin, A.H., "IFLA International Meeting of Cataloging
Express" Library Resources and Technical Ser-
vices, 14(Spring) 1970, s.292-300
- Cheney, Frances Neel, Fundamental Reference Sources,
Chicago, ALA, 1971
- Doğrusöz, Halim, Yönetim Sistemleri ve Elektronik Hesap-
layıcılar, Ankara, Milli Prodüktivite Merkezi,
1973

- Downs, Robert B., "Library Development in Turkish Universities" Libraries in International Development,
ment,
- Drucker, Peter F., The Practice of Management, New York
Harper and Row, 1954
- Elsdon-Dew, R., "The Library From the Point of View of
the Research Worker" South African Libraries,
23, 1955, s.51-54
- Encyclopedia Britannica, C.X, Chicago, 1951
- Encyclopedia Britannica, C.a, Chicago, 1981
- Ersoy, Osman, Kütüphünciliğimizin Sorunları, Ankara,
Anadolu Matbaası, 1966
- Ersoy, Osman, "Üniversite Kütüphanelerinin Sorunları",
TKDB, 27, 1978, s. 144-159
- Evans, G. Edward, Management Techniques of Libraries,
New York, Academic Press, 1976
- Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Yüksek Lisans ve Doktora/Sanatta Yeterlik
Tezlerinin Yazım ve Basım Yönergesi, 1984
- Hamburg, Morris, "Statistical Methods for Library Management" Quantitative Measurement and Dynamic
Library Service, Phoenix, Oryx Press, 1978
- Holland, Maria Peterson "Serial Cuts v.s. Public Service:
A Formula" College and Research Libraries,
37(6) 1976, s. 543-548
- Humpreys, K.W., "The Utilization of MARC Project in Libraries Outside the United States and Canada",
Libri, 20, 1970, s. 133-143

- Johnson, R.A., Kast, F.E., Rosenzweig, J.E., The Theory and Management of Systems, New York, Mc Graw-Hill, 1963
- Kantor, Paul B., "Availability Analysis" Journal of the American Society for Information Science, 27 (Sep-Oct) 1976, s. 311-319
- Kaptan, Saim, Bilimsel Araştırma Teknikleri, Ankara, Rehber Dağıtım, 1977
- Katz, Daniel and Kahn, Robert L., The Social Psychology of Organizations, New York, John Wiley and Sons 1966
- Kernaghan, John A., Kernaghan, Solvinya G., O'Keefe, Robert D., and Rubenstein, Albert H., "The Influence of Traditional Services on Library Use" College and Research Libraries, 49(3) 1979, s. 214-225
- Kimber, R.T., Automation in Libraries, Ixford, Pergamon Press, 1974
- Koontz, Harold, "The Management Theory Jungle" Management: A Book of Readings, New York, Mc Graw-Hill, 1972
- Koontz, Harold and O'Donnel, Cyril, Principles of Management: An Analysis of Management Functions, New York, Mc Graw-Hill, 1972
- Kum, İlhan, Türkiye'de Tıp Kütüphaneleri (Doç.Tezi), Ankara, H. Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Kütüphanecilik Bilim Dalı, 1974

Lancaster, F.W., *Toward Paperless Information Systems*,
New York, Academic Press, 1978

Lancaster, F.W., and Mc Cutcheon, Deanne, "Some Achievements and Limitations of Quantitative Procedures Applied to the Evaluation of Library Services" *Quantitative Measurement and Dynamic Library Services*, Phoenix, Oryx Press, 1978

Library and Information Science Abstracts, London, Library Association, 1969-

Library Literature, New York, H.W. Wilson Co., 1936-

Lucker, Jay K., "Library Resources and Bibliographic Control", College and Research Libraries, 40 (March) 1979, s. 141-153

Mc Donough, Adrian M., *Information Economics and Management Systems*, New York, Mc Graw-Hill, 1963

Malche, Albert, *İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor*, E. Hirs (ed) *Dünya Üniversiteleri ve Türkiyede Üniversitelerin Gelişmesi*, İstanbul, Kâğıt ve Basım İşleri A.Ş., 1950

Markuson, B.E., Wanger, J., Schat, Z., Black, D.V., *Guidelines for Library Automation*, System Development Corporation, 1972

Murdock, R.G. and Ross, J.E., *Information Systems for Modern Management*, Englewood Cliffs, Prentice Hall, 1975

Nachlas, Joel A. and Pierce, Anton R., "Determination of Unit Costs for Library Services" College and Research Libraries, 40(3)1979, s.240-247

- Onar, Sıddık Sami, "Üniversite Kütüphanesi" Milliyet Gazetesi, 4 Şubat, 1970
- Postel, William Dosite, "The Art of Librarianship" Classics and Other Selected Readings, Hungtington, Robert E. Krieger Pub., 1980
- Rogers, Rutherford D., Weber, David C., University Library Administration, New York, H.W. Wilson Co., 1971
- Rothstein, Samuel, "The Measurement and Evaluation of Reference Service" Library Trends, 12 (January) 1964, s. 456-472
- Sabuncuoğlu, Zeyyat, Örgütlerde Haberleşme Düzeni, Bursa, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, 1977
- Sanalan, Ülker, Bibliyografik Denetim ve Türkiye (Doktora Tezi), Ankara, H. Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitim Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü, 1977
- Seen, James A., Information Systems in Management, Belmont, Wadsworth Pub., 1978
- Shill, Harold B., "Open Stacks and Library Performance" College and Research Libraries, 41(3) 1980, s. 220-226
- Social Science Citation Index, Philadelphia, ISI, 1969-
- Stenstron, Patrice and Mcbridge, R., "Serial Use by Social Service Faculty: A Survey" College and Research Libraries, 40(5) 1979, s.426-431

- Senyapılı, Önder, Toplum ve İletişim, Ankara, Turhan Kitabevi, 1981
- Thomson, Lawrence, "Türkiye'de Kütüphaneleri Geliştirme Programı" TKDB, 1(2) 1952, s. 85-110
- T.C. Devlet Bakanlığı, Türk Bilim Politikası 1983-2003, Ankara, T.C. Devlet Bakanlığı, 1983
- "TÜBİTAK/TÜBES Bilgi Erişim Sistemi", Bilişim, (19-20) 1985, s. 14-18
- Ankara Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu, ANKARA, TÜBİTAK, 1977
- Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara, Türk Dil Kurumu 1983
- Türk Dil Kurumu, Yeni Yazım Kılavuzu, Ankara, 1980
- Türkiye Bibliyografyası, Ankara, Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü, 1954-
- Türkiye Makaleler Bibliyografyası, Ankara, Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü, 1952-
- Urquhart, John and Schofield, J.L., "Measuring Reader's Failure at the Shelf" Journal of Documentation, 27(December) 1971, s. 273-286
- Van de Ven, Andrew H., Measuring and Assessing Organizations, New York, John Wiley and Sons, 1980
- Weber, David C. "A Century of Cooperative Programs Among Academic Libraries" College and Research Libraries, 37(3) 1976, s. 205-221

- Yurdadoğ, Berin U., "Doç. Dr. Berin Yurdadoğ'un XVII. Kütüphane Haftasında Yaptığı Konuşma" TKDB, 30, 1981, s. 88-89
- Yurdadoğ, Berin U., Kitaplıkbilim Terimleri Sözlüğü, Ankara, Türk Dil Kurumu, 1974
- Yurdadoğ Berin U., "Tenki Hizmetlerde Merkeziyetin Önem ve A.Ü. Kütüphaneleri İçin Önerilen Çözüm Yolu Hakkında" TKDB, 15(1) 1966, s. 1-75
- Yüksek Öğretim Kanunu (Kanun No: 2547) 4 Kasım 1981

ÖZET

Günümüzün diğer kurumları gibi, üniversite kütüphaneleri büyüdükçe, sağladığı hizmetler çeşit ve sayıca arttıkça yönetim fonksiyonu karmaşıklaşmaktadır. Karmaşıklık ise yönetimde etkinliğin sağlanmasını güçleştirmektedir. Oysa, kütüphaneler, bilimsel ve teknik iletişim sürecindeki değişikliklere ayak uydurmak, kullanıcıların bilgi erişim sorunlarını çözmek ve kütüphanenin kısıtlı kaynaklarını daha iyi kullanmak için çeşitli sorunları çözmek zorundadırlar. Öyleyse, hızla değişen ve büyüyen sorunlar karşısında, kütüphaneciler, başarılarını rastlantılara bağlı olmaktan kurtarmalıdır.

Yöneticinin önde gelen görevi, örgütün sorunlarını çözmek ve mevcut çözümler içinden en uygun olanını seçmektir. Diğer bir deyişle, yönetimin çeşitli katlarındaki kütüphaneciler gün boyu çeşitli kararlar vermek zorundadırlar.

Kütüphanenin faaliyetine ilişkin doğru, tam ve zamanında sağlanan bilgiler, kütüphanecinin uygun kararlar verebilmesi için gerekli koşullardan biridir. Kütüphanecilerin eskiden beri, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin çeşitli bilgilere gereksinim duydukları söylenebilir. Ancak, geleneksel yöntemlerle toplanan bu bilgiler, günümüzün hızla büyüyen üniversite kütüphanelerinde belirsizliklerin azaltılmasına ve daha çok

seçenek üzerinde çalışılmasına yetecek nitelikte değildir. Halbuki, kütüphanenin faaliyeti ile ilgili çeşitli verileri bir sistem bütünlüğü içinde toplayan düzenlemelerle, kütüphanecinin sorunlara daha sağlıklı yaklaşması sağlanabilir.

Bu çalışmanın amacı, üniversite kütüphanelerinde, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin bilgileri sistem bütünlüğü içinde incelemektir. Bu amaçla ilk aşamada, kütüphanenin sağladığı hizmetler ve kullanım esas alınarak teknik hizmetler ve okuyucu hizmetlerine ilişkin ne tür bilgilerin derlenebileceği, bir model üzerinde araştırılmıştır. İkinci aşamada ise, ilk aşamanın sonuçlarından yararlanılarak bir anket hazırlanmış ve Ankara'daki oniki üniversite kütüphanesinde uygulanmıştır. Anketle, kütüphanecilerin yönetim amacıyla, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin ne tür bilgilere gereksinim duydukları saptanmıştır.

Araştırma kapsamına alınan kütüphanelerin önemli bir bölümünde, kütüphanenin faaliyetlerine ilişkin çeşitli bilgilerin toplandığı belirlenmiştir. Bu bilgiler toplamasında, kütüphanenin alt sistemleri arasındaki ilişkiler ve sistemin bütünlüğü göz önüne alınmamaktadır. Bu nedenlerle, araştırılan kütüphanelerin hiç birinde kütüphanenin işleyişi ile ilgili bilgiler, yönetim amacıyla kullanılacak nitelikte değildir.

ABSTRACT

As a decision maker in the operation of the Library, librarian has a significant effect on the daily activities taking place in the library.

Like other nonprofit service organizations, as a university library becomes more complex and adds new objectives, the librarians task of reaching rational decisions becomes increasingly difficult. However, regardless of its complex nature the broad range of decisions that must be made in order to meet increasing user information needs.

Like many other institutions, university libraries are facing increasing work loads and growing demands by users. Therefore in a university library, accurate and upto-date information on ongoing operations and the services that are provided to the users, etc., improves decision making process.

There is a close relationship between information, decision making and performance levels in an organization. Good decision making is an important element of managerial performance that effects the organization's success in reaching it's goals and objectives. Thus, it is necessary to develop a subsystem for handling and processing information, which will provide timely and accurate information on library operations in order to help to solve problems and make decisions.

The purpose of this study is, to develop a subsystem for handling and processing information which will help to solve problems and decision making in the university library environment.

In the first part of the study -on the bases of available services and library use- librarians information needs related to technical service and user service functions are analyzed on a model library. In the second part, the existing information systems of the university libraries -in Ankara- are examined.